

God. III.

Dubrovnik, 16. Novembra 1904.

Br. 20. i 21.

СВОМЕ УРЕДНИКУ

АНТУНУ ФАБРИСУ**„ДУБРОВНИК“ и „СРЬ“.**

Што дугује родољубљу Твоме
 Срб, од Дрине до приморских жала,
 Распршане али трајне тврђе
 Ми смо, чеда твојих идеала.

Колико си ове хладне зиде
 У ватrenoј привр'ежио души,
 Свједок слова на страницам нашим,
 Што још вр'јеме добро не осуши.

Жале Тебе вјерни пријатељи,
 Жале Тебе Срби на Балкану,
 Жали Тебе Град у пустој жељи;
 А на лијес, што Те мртва крије,
 Зебњом сузно упирено око,
 Вапећи Те, ми сироте двије.

O SMRTI
ANTUNA FABRISA
SURADNICI
„DUBROVNIKA“ i „SRDA“
NARIČU.

Tvoja slika iščeznuti ne će
S vedra čela jadnog srpskog roda!
Tvoja muka u srce nas kreće....
Al' nevoja za vremena hoda,

Jer Bog gleda s nebeskoga svoda
Svaku silu — i na mjeru meće,
Pa i robu jednom oštrul poda,
Da se zloća svjetom ne razmeće.

Oj Antune, naša rano luta,
Sve si jade i nevole kusô
Za naš obraz po stotinu putâ,

A sad i smrt eto si okušô,
Raka ti je sva trnem posuta,
Baš si žrtva, blagorodna dušo!

O SMRTI

ANTUNA FABRISA.

Grad Dubrovnik danas Tebe žali,
Žale Tebe naša r'ječ gdje živi,
Jer si bio pravi sokô sivi;
Kruti udes, vaj, zašto Te svali!

Uv'jek ljudski sv'jetli ideali
Bijahu Ti pred očima živi,
Putevi Te ne vidješe krivi,
Pošteńakom svuda su Te znali.

Prije roka grob Ti otvoreni
Ne će Tvoje progutati trude,
Koje narod poznava i c'jeni;

Pa u krilu drage rodne grude
Sad počivaj, borče izmoreni;
Tvom imenu slava neka bude!

Srpska Dubrovačka Omladina.

О СМРТИ

АНТУНА ФАБРИСА

ЖАЛОСНА ПЈЕСМА.

Све смо рјећи, о судбино љута:
Вихар дува и десно и л'јево:
Сада један, а до мало други
Јунак пада за јунаком славни.
Зачестала пјесма јадиковна,
Те нариче по избору боље
Перјанице, српске узданице,
Преко реда у гроб положене.

Ао јада
Изненада!
Еј инада
Кô никада,
Зле судбине
Мимо ине,
Да нам сине
Од врлине
Немилице,
Зачестице,
Све обори!

И Антуна не поштеди удес;
Баш у јеку и рада и добе
Оте нам га као гусар мрки;
Оте нам га недужна и права,
Кад је био на дохвату славе,
Вісио се као витка јела,
Зној му поштен налик жїви чистој;

Ојађелу остави нас браћу
И сметену, да кукамо за њим.
Врстан јунак, појава ријетка,
Опорбу је свеђ зорио смјело
Кô знан, простран, одважан и смио:
Перо му је димишкија лјута,
Књига била од попришта поље:
Ту однио ратове, мегдане.
Све је силе тјелесне и ума,
Па и живот посветио роду;
Завјештај му: поштеље и значај.
Прегаоца задесила кивна
Аветиња од злорека врага,
Сплела в'јенац пељенова цв'јећа,
Залила га чемериком горком,
Заграбљеном баш из Хада срдом. —
Борче мудри, јабуко нам пуста,
Поштењаче, без прирока главо;
Ето в'јенац, ког ти Српчад нуди:
Од ловора и од пôме свит је,
А на врпци харно спомињање.

Срби Дубровчани.

POŠTENAKU
ANTUNU FABRISU

Prijateљ Hrvat.

Za života mučenik si bio
Roda, čustva, ideje i časti,
Kô što kob Ti od v'jeka zapisa
Gorke kušne bez začinke slasti.

Haran budi blage smrти kosi,
Štono sudbe izbavi Te kruće,
Ter sad možeš slobodan u grobu
Sn'jevat sanak, s kog Ti srce puče.

Kad povorka otprati Te crna,
Razne stranke, a jezika istog,
Sjetiće se i ruže i trna.

Krâču ludi kroz života saće:
Koga nema, ne vidi s' u ruļi,
Al' se čuti: harakter je maće.

NAŠI AMERIKANCI.

Sličice sa dubrovačkoga sela.

— Kristo P. Dominković. —

I.

U Ameriku.

U kući Nikole Velikoga nije se večeras ni rozarije — Bože mi prošti — nekako u redu smolilo; ali ipak ono pet „očenaša“ namijeňenijeh sv. Nikoli Putniku smošeno je onom pobožnošću i skrušenošću, kakvom se naš sešak moli. Izdižući glavu i upirući očima, čas prama staroj i poernejoj slici sv. Nikole nad samom trpezom, čas opet put neba, pritiskuju čvrsto skopčane ruke do pod samu bradu, ili ih sklopljene spuštaju niza skut.

Marija, žena Nikolina, klečala je bogolubno po dno trpeze, i s kralješem (brojanicama) u sklopjenim rukama preporučivala svoga sina sv. Nikoli Putniku. Izdižući oči i upirući njima u svetu ikonu, obeća da će pred njom svake nedjelje užizati lumen (kandilo). A kad je glavu tiho spustila na prsi, i nehotice joj se zaustavi pogled na starijem sinu Ivanu, koji je do neklečao nekako sjetan, te je kad i kad nekako tužno trlao rukom obraze šapućući s domaćijem molitvom.

Teška je bila ova večer u kući* Nikolinoj; večer, kad im se izmiješala čista tuga s nejasnom radosti, podmukli strah s jakom odvažnošću. Nije to baš ni tako lako! Nikola spremal sutra Ivana u Ameriku. Krv je to njegove krvi, pa da se domaći s njime hladnokrvno oprastaju, bili bi pasjega srca. Eto ga je gotovo ne punih osamnaest godina gledao svojim očima, pa sad dođe dan da se s njime rastaje. A sam Bog zna, hoće li ga ikad vidjeti, — što ne daj Bože! Ali ih u toj tuzi u nekoliko miri ona radost, da će im Ivan biti dobar i valjan i da u svijetu ne će zaboraviti roditelje, te da će ih pomoći barem toliko u koliko će isplatiti dug, da ne ostanu sramotni pred svijetom.

— Samo da nam tamo zdravo stigne! — misle Nikola i Marija. Čuli su oni da je ta zemlja daleko i 20 konaka, ako ne i više; a ko zna kuda još treba da im Ivan prolazi dok tamo stigne! Pa kako ne čete da ih na te misli strah ne hvata, i to onaj podmukli što na časove obuzimle? Ali vjera u sv. Nikolu i u one molitve nemu namijećene pružaju im potkrepu i utjehu, te sami u sebi šapéu: Bog će dati pa će dobro biti!

— Čuješ Ivane! počne od jednom Nikola, kad svršiše molitvu, i zastane pri tim riječima, kao da misli, kako će da počne govoriti s Ivanom; a u toliko je Marija zaposlena hitro trčala tamo i amo da spravla i slaže u skriňu, što će je Ivan sobom na put ponijeti, a da uz to ne zaboravi da stavi, kao kriomice od Nikole, kakvu stvarčicu između prtlage. Nije to bog zna što, ali svakako sitnica, koja će joj sinu putem služiti, a u isto vrijeme podsjetiće ga na mater.

— Čuješ! — ponovi Nikola, — Sinko, što ćeš da ti ja govorim; znaš i sam kako je. Eto šašem te u svijet. Hvala kumu Šépu što mi je zajmô 130 fjar. da te mogu spravit. Vazda mu hvala! Ja јu i mlađi ti brat radit koliko više uzmožemo, da poštено preživemo i da skonat (kamatu) na dug platim, a ti, sinko, opet gledaj da s vremenom pošleš, da ne ostanemo sramotni pred svijetom. Eto ćeš poći u drugi svijet, među druge lude, gdje ti nás ne ćeš biti. Ti si, sinko, mlad i zelen, pa se s toga čuvaj, a najviše zle družine, jer će te to najprije na zlo načerat. Čuvaj se tamo, da te u čem ne prevare, jer sam čuo, da tamo u svijetu ima svakih ludi.... Ne zaboravi da nam pišeš. Piši nam odmah kad stigneš, jesli li zdravo, da znamo; a i, u naprijed nas ne zaboravi.

Ovako od prilike svjetovao je Nikola sina, a on ga je slušao pognute glave i uprtih oči u tle, klimajući kad i kad glavom, hoteći ga tako uvjeriti, da je sve onako kako on govorи, a da će baš tako raditi.

Marija radeći posao ipak nije propustila ni jedne riječi od onoga što je Nikola sina svjetovao, pa kad im je zaželio laku noć, zazove tiho Ivana u ognište, te mu ona opet poda savjet sličan očevu, nadodavši mu, kako je namijenila i odnijela svjeću u Malu Braću pred Gospu, za negovo zdravlje i dobar put.

* *

Stoprv treći pjevci zapjevali i vlašići prevalili iza Vlaštice, a već se čuje po selu dozivaće da se ustaje i da svak ide za svojim poslom. I u kući Nikole Velikoga sve je na nogama. Spravljaju se da idu u grad i da prate Ivana na parobrod, koji će ga morem do Trsta nositi. Ivan je u to već zašao u selo, pa se pozdravlja sa susjedstvom i ljubi. Svaki izmijeni s njime po koju riječ, a stariji ludi opet po koji dobar savjet. Po neki ga daruju čime, da ih se sjeća. Kad se vrati kući, nađe čitavu graju, jer se već rodbina i po koji prijatelj skupio, da ga prate u grad. Marija, smetena od velika posla, svaki čas zaboravlja gdje je što ostavila i što ima da radi, pa u toj smetnji neće da se srdi, već sve moli Boga da ga ne uvrijedi i ne ogriješi duše zlom riječi. Nikola se smjestio u prikrajak, pa broji novce i čini račun, koliko se ima u što potrošit, da se može izaći na kraj. Ostali stoje spremni i digli graju pričaњem, pa netom Ivan ispred njih nađe, oni se po nešto stišaju pa ga čudno gledaju i sokole.

— Bog se s nama uputio i sv. Nikola! — reče Marija, držeći skriňu na glavi, te se prva uputi. Svi krenuše za njom.

Taman družba preko Žarkovice, da skrene niz Bosanku u grad, a s istoka sunce se zaustavi na njima.

U gradu se imao urediti najpreči posao: preobući Ivana u gradsko odijelo i skinuti s njega ono narodno, što ga je do tada nosio. Obidoše dućane i nađoše odijelo. Kad ga obukoše, prošetaše se nekoliko puta s njime po gradu, da ga svijet vidi, kako mu je odijelo lijepo pristalo. Svaki ga čas mjere od glave do pete, pa se čisto raduju, kako im Ivan preobučen kršan momak izgleda. A kad sva crkovna zvona udare da zvone podne, uputi se cijela družba na objed. Razumljivo je, da se preko objeda nije ni o čem drugom govorilo do o Ivanu i Americi. Stariji udrili najviše na Ivana da ga svjetuju kako će živjet, tako da je taj dan primio više savjetâ nego otkad se rodio. Gotovo mu ti svjeti i dojadili, te je u neke htio da im kaže, ne bi li ga se jednom manuli, da ga u to nije srećom otac pozvao na stranu, pa izvadivši tobolac, iskrenuo pred njim 150 fjar., sve u zlatu. To mu je za put, a da mu od toga opet nešto ostane, kad tamo stigne. Nikola izbroji novce

pred sinom, i po tri puta, pa sve komad po komad natiska u čemer, što će ga Ivan pritegnuti oko pasa da su mu novci sigurniji. Nijesu ga ni ostali zaboravili. Svak ga dariva nečim, neko čarapom a neko ubrusom, a Ivan zahvaluje i slaže u skriňu.

I dode vrijeme, treba putovati. Svi se upute u pristanište, gdje je parobrod već po drugi put zviždao. To je bio najteži čas, čas rastajaњa. Tu je trebalo imati snage i stisnuti srce, pa opet ne možeš a da ti oko ne zarosi. Svi se okupili oko Ivana, a on se sa svakijem prašta, lubeći se po dva i tri puta. Ženske plaču a muški ih psuju, više da osokole Ivana nego da umuknu ženske. A Ivan se drži, drži junački, i tobože se ruga onim te plaču. Zadnji čas, kad je trebalo Ivanu da se ukrca, pritište ga mati na grudi i lubi ga; nikako ne može da se rastane sa sinom već ga tvrdo drži; jezik joj se svezao i nešto je u grlu stislo, pa ne možde da riječi progovori. Jedva se Ivan rastavi od matere te pride k ocu. Nikola se približi sinu. Nekako se tresao u životu, dôna mu usnica zaigrala; priljubiv Ivana, nekako mu tiho reče: „Sine, budi čovjek!“ Kad se polubiše, okretoše glavu jedan od drugoga. Obojica su krili suzu, kojoj se nijesu mogli oteti.

Parobrod zviždne treći i zadnji put, pa se tiho otisne u more. Dok još bješe kraj obale Ivan im je s parobroda bacao naranče kao zadnje pozdrave, a rodbina ga pozdravljala ubrusima, čas mašući i izvijajući po vazduhu, čas tarući suze, sve dok im nije zamakao oku za gradskim zidinama.

— Bog se s níme uputio! — bile su im zadnje riječi, kada su se uputili, da do noći stignu u selo.

Netom je Marija stigla kući, užegla je preko obećaњa pred slikom sv. Nikole kandilo, koje se ne će ugasiti dokle god ne dođe od Ivana pismo da je sretno i zdravo stigao.

II.

Prvo pismo.

Pred samo večer, kako dode Nikola Veliki sa radnje, uđe u ognište, iznese velika gvozdena trepija (tronog) te ih namjesti naopako okrenuta nasred avlje, jer je predviđao nevrijeme.

Već se bilo dobro smrklo, a nad selom nadvili se crni i gusti oblaci. Sijevne s jedne strane, odgovori s druge; zagrmi pa se razligeže i odbija jeka o brda oko sela. Vjetar zahuji sad strašno sad slabije, a čas opet kao da ga i nema. Kiša zalijeva na mahove i za čas stvori potoke; a voda niza nih vāla i pišti pod jakim udarcima teških kapaļa. Sve ovo zajedno pravi čudnu hūku i ulijeva ti osobit strah što ga ni sam ne razumiješ, te i nehote pomišlaš na vječnost.

Nikola, žena mu Marija i sin Marko, sjede po večeri za stolom i razgovaraju. O gredi visi ulanica, te nekako, ako i slabo, svijetli ukućanima. Na zidu pred sv. Nikolom neprekidno gori lumin evo 48 dana. Tiho treperi plamen iz nega, a sitna leptirica sve obigrava i vodi kolo oko plamena. Svakí se čas izleti, pa odbije o lice nekoga od njih, što sjede oko stola. Od jednom odbije o Markovo čelo i prostre se na stô. Marko poleti da je primeči, ali mu ne dade mati.

— Pusti živinu da i ona živi — reče mu i uhvati ga za ruku.

— Sigurno će brzo stignut pismo od Ivana — pomisli nekako radosno u sebi, a ne kaže nikome.

Leptirica opet odleti i sve obigrava oko plamena. Marija je prati okom. Na jednom zasvjetli jače, prše plamen, zacvili, i nestade leptirice. Zaglavila je u plamenu; bilo joj je tako suđeno.

Na polu hūka ne popušta.

— Baš su ovi dani dugi! — počne od jednom Marija. — Svaki mi se čini duži od godine. Evo je danas punih 48 dana, pa još nema ništa. Ko zna što je s nime; da nije gladan? ima li igdje prenoći!... A ovo vrijeme!... Nesretna li sam ja mati!... Uh!...

Na jednom sijevne i u isti čas tresne, te prekide Mariju u jadaňu. Grom udrio negdje blizu, pa ti se sve koža ježi a

srce silno tuče. U prvi mah opali kô puškom, pa onda uđru
brda da odgovaraju, sve nekako jače i krupnije, dok ne svrši
dubokom tutňavom, te uz tutňavu eijela kuća kao da poi-
grava, a slabo učvršćeno caklo na malenom prozoru drhti i
zveči. Svi se na strepet prekrste, a Marija uz to pogleda još
na sliku sv. Nikole.

— Eto i ja nešto mislim, a imalo bi pismo stignuti svaki
čas. Nego ne može opet tako brzo ni stići; daleko su te zemle,
de se on nalazi — počne Nikola da tješi Mariju.

Još su neko doba sjedali nekako zamišleni, dok se u ne-
ke ne dignu i podu na počinak. Marija je žle i spavala, sve
misleći o sinu i zlu vremenu, koje na polu bijesni. Jedinu
utjehu davala joj je leptirica što je obigravala oko plamena.

Jutro osvane čisto i vedro, ali podosta hladno. Nikola
otide u stranu iznad sela, da pregleda je li mu štogod ne-
vrijeme nagrdilo, a Marija i sin joj Marko ostanu kod kuće.
Marija je radila kućni posao, a sinoćna leptirica jednako joj
igra pred očima.

— Za Boga, hoće li išta doći? — sve misli u sebi i ne-
što šapuće.

Taman sahat prije podne otide Marko da napoji živo, a
Marija bijaše zaposlena oko lumina. Počeo stjeń da pršti, jer je
uhvatio u čaši vodu, na kojoj je ule plivalo. Baš ona ulila ule
i metla novi stjeń, te hoćaše da ga zapali, kad od jednom je
zovnu ženski glas s vrata od avlje:

— Mare Nikolina! O Mare!

— Ooj! — ozove se ona ne upalivši lumin, a srce joj jače
zakuca, te izleti u avlju.

Na vratima stajala jedna djevojka iz sela, s košem na gla-
vi, jer je dolazila iz grada. Drži pruženu ruku, a u njoj pismo.

— Na! — reče Mariji i pruži joj pisme. — Ovo su mi
dali u gradu, biće od tvoga Ivana.

— Ah, sv. Nikola! — reče u sebi Marija. — Neka mi
kaže ko što hoće, ali nije meni sinoć igrala zaludu lepirica oko
lumina. Bila bi' dala glavu, da ēu danas primit pismo od Iva-
na; tako mi je srce davalo — počne Marija jačim glasom, a
dôňa joj usna igra od vesela.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
Б И Б Л И О Т Е К А

— Eto tebi lepirica donijela pismo! Kazaćeš mi, što ti je pisô. S bogom! Nemam kada, jer sam zadocnila — reče djevojka i uputi se u selo.

— Bože moj, ko zna što piše!... misli u sebi Marija stojeći još na istom mjestu nekako smetena, a sve prevrće pismom, čas na jednu čas na drugu stranu, te gleda u ñ, kako da će joj samo pismo da priča što joj Ivan piše. Što bi sada ona pregorjela, samo da zna čitati!?

— Marko! — vikne trgnuvši se, kad vidi da joj sin Marko dolazi goneći pred sobom mazgu s vode. — Trči sine i zovi āćeu: eno ga gori u strani. Reci mu da brzo sađe, jer da je došlo pismo od Ivana.

Marija uleti u kuću sva zbuњena. Zna da ima nešto da uradi, ali, kako je smetena, zaboravila je. Ugleda srećom ne upaљen lumin. Brzo ga prižeže, te, dok ga je drhtavom rukom namještala pred sv. Nikolu, razlijegao se iznad sela jaki glas Markov: O, āćaaa!

U brzo dotrča Marko s ocem, oba zapijehani.

— Jadna ti sam, ko će sad pročitat što piše! Ko zna hoće li koje dijete znati!... Hajdemo ovde u Nike Lovrove, ne bi li nam nezin mali pročitô. — S tim riječima pošla je Marija u susret Nikoli i sinu, sva uzbudena. Nih se troje uputi kroz selo, i ko god ih je srio, išao je s nima da čuje što kniga kaže.

Nadoše dijete; malo mu je više od osam godina. Marija okrenula pismom prama suncu, trese nime na jednu stranu i počne drhtavom rukom da kida okrajak, dok u neke ne izvuče iz nega list i pruži ga malome. Mali, netom uzme list, čućne, prostre pismo na desno kojeno, uhvati ga tvrdo lijevom rukom, a desnim kažiprstom upro u vrh lista gdje pismo počinje. Svi počućaše oko djeteta i sve čekaju, kad će početi. Mali izbuđio oči, izdiže obrvama, nadimle usne i sve miće prstom po pismu, čas lijevo čas desno, a nikako da dobro složi riječ. Svi čekaju okolo nestrplivo, dok u neke ne počne mali da čita, onako kako zna i može:

D-dr-ag-i-ro-dit-eli!

E-ev-o-v-va-vam.....

— Aj, jadan sinko, kako to ne znaš!? — presjeće ga nestrplivo Marija, kad nije mogla da razumije maloga.

— Što ćeš jadna, još je dijete. Nema malo više od godine da ide u školu — reče Nike Lovrova, kao malo uvrijeđena na riječi Marijine.

— Hajdemo u učitelja, jer ovako ne ćemo nikad svršit — reče Nikola ustajući na noge i uzimajući pismo od djeteta.

Svi izadu na pole, a Marija otrci u kuću, metne brzo čist
ubrući na glavu i preko prsi, pa podu do učitelja.

— Bog pomogô, gosparu! Može li se? — vikne Nikola kucajući u otvorena kućna vrata učiteleva.

— Dobar dan! dobar dan! Što je novo? — ubrza učitelj, videći Nikolu i još nih nekoliko, gdje ulaze u kuću.

— Evo mi pisô moj Ivan, pa molio bi' te da mi vidiš, što mi piše — počne Nikola dignuvši kapu s glave i stiskajući je pod lijevo pazuho.

— A što su ovi s tobom? — upita učitelj kao da tobožne zna, pokazujući na one te su s njim došli.

— Pa rada bi gosparu i oni čuti — odgovori kratko Nikola.

Učitelj uze pismo Nikoli iz ruka, otvori i počne da čita, nekako i on jedva slažući riječi, jer je pismo bilo napisano vrlo rđavim rukopisom i puno ortografskih pogrešaka:

Dragi roditelji!

Evo vam činim znati s ovo par riječi, da sam, Bogu hvala, zdravo i sretno stigô. Putovô sam 21 dan, nešto željeznicom a nešto brodom. Kad sam ovamo stigô, prigledali su nam pasoše i puštili nas. Dragi moji roditelji! Ovamo sam našo Lakana Bogdanova i Matka Ilijina iz našega sela i još níh nekoliko iz drugijeh sela. Oni pozdravljaju svoje kod kuće i tuže mi se, da je mučan život u ovijem stranama. Dragi roditelji! Ja sam zdravo i dobro. Ostalo mi još blizu tri napolijuna, pa mislim, da će s time moći živjet dok nadem kakve radњe. Sada mi ne ostaje drugo nego vas, dragi moji roditelji, puno pozdravljam. Pozdravite mi kuma Šćepa i dunda Matiju. Puno mi pozdravite . . . . .

... i počne učitelj da im reda pozdrave što ih je Ivan u pismu slao, te nije se mogao uzdržati, a da se pri tolikoj rpi pozdravā ne nasmije.

— Bože moj, kako lijepo piše, kako svakoga pozdravlja, — počnu ženske kao od miline da govore, kad im je učitelj svršio da čita.

— Da mu Bog dâ zdravje i dobru sreću! — reče Nikola, kad primi natrag pismo.

— Baš ti hvala, gosparu! — počne Marija poslije malo mučaњa, a sinošnja leptirica dođe joj opet na pamet.

— S bogom! s bogom! — odgovori učitelj, samo da ih se trsi.

— S bogom i hvala! — odgovore oni, i upute se kući veseli i zadovoљni da im je Ivan sretno stigao.

Do podne znalo je čitavo selo, da je Nikoli Velikomu došlo pismo od Ivana, te ko god mu nađe pred kuću, svak više s vrata: Što Ivan piše?

— Puno je i tebe pozdravio — odgovara Marija svakomu.

— Ah, da znaš kako samo lijepo piše! — nastavlja ona daљe i priča svakomu jednako, što je Ivan pisao.

* * *

Lumin je od sada gorio pred ikonom sv. Nikole samo nedjeljom, plamen uvijek jednako treptio, a na večer bi se češće našla koja leptirica te bi o njoj opržila krila, ili bi u plamenu zaglavila; ali svaka od njih nije donijela Mariji pismo od Ivana.

Prve dvije godine pisao je Ivan kući nekoliko puta, ali im se u svakom pismu sve jače tužio na teški život i tvrdi kruh u tuđem svijetu. Druge godine poslao im je o Božiću 2 lire, što ih je, kaže, velikom mûkom sastavio. Kašće im je pisao rjeđe i jednako se tužio, dok u neke za dugo nije nikako ni pisao.

Tri godine po odlasku Ivanovu razbole se Marija i kroz nedjeļu dana umre. U selu niko nije znao kako se zvala nezina bolest. Godinu dana po nezinoj smrti uzeše Marka u vojsku, pa kad svrši službu, dođe sa tri zvijezde pod grlom kući. Teška mu bila motika, a niko ga ne zove „gospodin“, te se on opet dobrovoљno vrati u soldačiju.

— Zašto sinko, da od Boga nadeš!? — uzdahne Nikola, a suza mu se skotrja niz obadva obraza, kad vidje da ga sin ostavi sama.

III.

Povratak iz Amerike.

Čitavo je selo znalo, da se Lakan Bogdanov i Matko pok. Ilije vraćaju iz Amerike kući, i to u prvu nedjelu po Ilijinu. Još petnaest dana prije dolaska primio je Bogdan M..... pismo od sina Lakana, u kome mu javla, da dolazi kući; a pri kraju pisma bilo je od strane Matkove napisano, da i on dolazi s Lakanom, i da mu to jave materi. Nike Bogdanova, netom joj pročitaše pismo, sva vesela, kakva se našla, bez ubručića na glavi i zavraćenih ruka do laka, otrči selom do Luce pok. Ilije.

— Znaš, dolazi ti i tvoj Matko. Evo je sada došlo p..... Gdje si?... Čuješ!.... O Luceee! — vikaše Nike Bogdanova ulegav u kuću a da nije zatekla Luciju, kao što se nadala.

— Ko zove? — ču se odmah glas Lucijin iza kuće, te za čas dotiča na vrata.

— De sijadna? Ja te ištem ... Znaš, pisô mi je Lakan. Ovi smo čas primili pismo. Dolaz.....

— Blago tebi! Sto piš.?...

— Čekaj jadna, čućeš odmah. Pušti me da govorim.... Dolazi ti u ovu drugu nedelju, a i tvoj Matko zajedno s nime, i...

— I moj Matko!.. Bogu hvala!... Ajme meni!... A što pišu, što? — prekide je brzo Luce, sva uzbudena od nenađane vijesti.

— Rekla sam ti — odgovori Nike. — Pozdravlaju, i da dolaze u prvu nedelju po Ilijinu, to jest, ovu drugu nedelju. Nego, što si se smela? Veseli se da ti dolazi i da barem ne ćeš biti sama u kući.

— Jest, jadna ne bila, Nike, ali ovo ti je kô iz vedra neba grom. Drago mi je da mi dolazi, i još kako! Ali znaš, mati kô mati, sve mislim da mu nije štogod, da nije bolestan .... Ajme, da mi je videt što pišu!

— Tako ti čuda, što ti je? Ili mi ne vjeruješ? — Čini mi se, da nije zdrav, ne bi mogô ni putovat. Je li tako?

— Jest, jadna! Nego što ćeš da... Da mi je samo čuti što piše!...

— S bogom! S bogom! Nemam kada, pune su mi ruke posla. Dodi poslige podne pa ćeš čuti sve što pišu.

Tim riječima ostavi Nike Bogdanova Luciju, te se vrati kući.

Lucija se tek pred večer sasvim umiri, kad i njoj pročitaše pismo. Bila je vrlo vesela da joj Matko dolazi.

I nije prošao dan, a da se Nike i Luce nijesu viđale; ni o čemu nijesu razgovarale, do o Lakanu i Matku. I jedna i druga se već mislila, kako će da prepravi lijep i čist krevet, kad im sin dode, gdje će da počine i spava. A kada se jutrom sastanu, onda priča jedna drugoj, što je koja sañala; pa dok u jedne san tjera na dobro, drugoj baš nije po čudi. Od jednom počnu računati, koliko još dana ima do dolaska. Kako im je čudno izgledalo ovo petnaest dana čekaњa! Koliko su samo puta spomenule ime Lakan i Matko! A koliko su ih puta u snu vidjele, i s njima razgovarale!... Zaludu, mati je mati!...

I osvane prva nedjelja po Ilijinu. U kući Bogdana M.... sve se još sinoć spravilo za polazak u Gruž, da pričekaju Lakanu; a Luce pok. Ilije nije nikako ni uhvatila tvrd san, čekajući kad će svanuti, samo da se uputi sinu u susret.

Kad je bilo vrijeme za polazak, upute se svi zajedno, da pričekaju svoju djecu, pa da se s njima izgrle i izlube.

* * *

Gotovo u samoj sredini sela leži širok komad ledine, dô. Nasred dola izdigao se stari dub (hrast), pa širokim granama prekrilio gotovo pô dola, a sjenom okupio širok komad, pa je baš zgodno u negevu hladu, kad ono ilijnštak prižeže, kako, evo na zdravje, danas. Još u davna vremena sastajali su se seljani na dolu pod starim dubom, i tu razgovore vodili. A danas, kad svrši misa na matici, ne stadoše, kao obično, pred crkvom, već odmah sađoše u selo pod dub, te tu razgovaraju i čekaju, dok nađezu naši Amerikanci.

— Běli ga je ugrijalo, ljudi! — počne jedan između njih, sjedajući u hlad i ne gledajući nikoga u lice, kao da je ta beseda namijeđena svijem naokolo, pa neka mu odgovori koji prvi hoće.

— Od čega vakat (doba), od toga i vrijeme, veli se — prihvati odmah jedan do nega, zagrećući bijele rukave do sa-

mih mišica. Božja je božja! Nego grehota; ako ovako uzdrži, izgorjeće sve.

— Evo ima neko vrijeme, da se baš nikako ne dâ — upade treći otruci znoj sa čela i otresnuv rukom koliko ga snaga nosi.

— Eee! prošla su, djeco, vremena, kad je ono Bog pomagô! Prošla su, prošla — prekide ga jedan starac, vas u sjednima, i počne da priča kako je u negov zeman drukčije bilo i drukčije se živjelo nego danas. I priča starac; postariji mu odobravaju i potvrduju, a mladost ne može nikako da se uvjeri, da je tada bole bilo.

— Ko zna, da nijesu godine u onaj zeman bole pomagale, kad su mlati bili — promisli u sebi jedan mlati, ali ne smjede to da izusti.

— Ja mislim, imali bi naši Amerikani brzo stignut — prevrne razgovorom jedan od njih.

— Pa eto, i ja nešto mislim — prihvati drugi. Da nam samo dodu pa nam pričaju, kako se tamo živi.

— Baš, kako pišu i pomagaju, rijet bi, i tamo je naopako — nastavi jedan te je prevadio četrdesetu. — Evo je, kaže, i moj sin nešto zaintačio, da bi i on u svijet, ali, da vam pravo kažem, na mukam sam, bi' li ili ne bi' da ide.

— Ne ēu da ti zapovijedam, ali mislim, svakako je pametnije, da ga ne šaleš — počne jedan iz sredine da svjetuje. Postariji je čovjek, te su mu sjedinc davno počele osvajat glavu. — Evo brate, nastavi on, zlo je, riječeš, i kod kuće, ali opet nekako preživeš; a u tudem svijetu, ako si u nevojni sam, broda mi, to su muke da prokuneš sama sebe! A kako vidim i ēujem, ko god je ovo zadne vrijeme, a kô da rečem i mnogi od onih prvašnih, pošao u Ameriku, evo se baš nijedan ne hvali da je tamo našao sreću, nego bi mnogi od njih radnji opet se ovamo vratiti, da to ikako mogu. Ja vam znam rijet: svukud je dobro, ali je kod kuće najbole. Nego, naša je mladost plâha, pa ne misli, već srće kô muha bez glave. Hoće da traže sreću! A ja velim: sreća je svude, de se ne lenčari i de se zajedno, u večer ne popije, što se kroz nedelu zaradi. Tako se nije u stari zeman živjelo, pa je onda Bog i pomagô, te nije bilo potreba trčat u Ameriku i tamo tražit sreću, kô

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А
što danas rade; pa, čini mi se, netom stignu u te krajeve, odmah vide da im je sreća ostala kod kuće. Poslaćeš, recimo, sina u Ameriku. Dobro! Svakako važa ili da se zadužiš, ili da nešto prodaš. Voliji si opet zadužiti se; prodati nekako nije do obraza. Sin ti je, kažimo, već neko vrijeme tamo. Nema dana ni noći, da svi u kući o njemu ne mislite, što je s njime? je li živ? i što ti ja znam. I baš kad dođe vrijeme, da bi te imalo sunce da ogrije, a tamo te baš tada led bije. I tada ti dođe stoprv na pamet, da te je neko svjetovao, da ne šaleš sina u Ameriku. Ovo vam je, ljudi, živa istina. Evo će brzo stići i naši Amerikani, pa ćete čuti, hoće li vam oni drukčije kazivat. Ako vam se, valaj, išta polhvale, neka sam ja drugi.

— Tako je, tako! — odobre mu svi glasno, osim nekoliko njih: mladost između petnaeste i osamnaeste.

U riječi, u kojoj su bili, kad na „Modrom Potoku“ zabiljeli nekoliko koševa, izbi prvo nekoliko ženskijeh a za njima muški, i dvojica među njima, obučeni na gradsku: naši Amerikani.

— Evo ih! evo! — čulo se jače i slabije sa svačijih usta, a djeca udrila u trku, da jave kući, gdje dolaze Amerikani.

— Biće lira kô plove — reče zajedljivo, ali više u šali, jedan mladi vragojan.

— Onoliko im se i usirilo — nadoda drugi, misleći time kazati, da on ne bi dao pare za njihove lire.

— Šutite, djeco! Nijesu to vaši posli — ukori ih jedan postariji za njihovu besjedu.

U toliko naši Amerikani stigli u selo. Žene dozivju jednu drugu, pa kako se koja pri poslu nađe, onakova izleti na vrata: neka sa drveća u ruci, a neka s djetetom u naručju, te čekaju, kad će im naleteti Amerikani, da ih vide i pozdrave. Ljudi se zgręu oko njih, pa se ljube i rukuju, a oni se otimaju, jer ne mogu da odole.

— Ljudi, neka malo počinemo i odahnemo, pa ćemo se vidjet docnije, po podne na dolu — zavič glasno Lakan Bogdanov, otimajući se, samo da se trsi navale pozdravâ.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

Davno je sunce ušlo u drugu polovinu dana, pa polako ali jednakо zakrećući po dolu dubovom sjenom sve jače prama istoku, nagińalo se preko Brgata bliže k Žarkovicu, gdje će i da zade. Do to doba moji selani objedovali i počinuli, pa ima već neko vrijeme da neki sjede u hladu pod dubom, a drugi pridolaze. Kako koji dode, nazove Boga, prihvati po jedan kamen te ga namješta u hlad. Bilo medu nima i sijedih ludi s čibukom u ruci i sarukom na glavi; ali sa sarukom nih vrlo malo, jer ima neko doba da se saruk sasvim pomeće. Mladi razgovaraju o življenju na domu i poju, a starei zaintačili, kako su prošla vremena kad je Bog pomagao i kad je sve mirno živjelo. Ima medu nima i mladosti, ali oni treba da muče, slušaju i pamte, što stariji govore. Danas najviše razgovaraju o Americi, Lakanu Bogdanovu i Matku pok. Ilike. Najviše su razbijali glavu, jesu li išta sobom donijeli. Za Matku su kao znali da nije baš ništa donio, ali za Lakanu neki govore da je donio baš dosta, neki opet da nije ni on ništa; a ima ih što misle da je donio štogod, ali ne mnogo. Ali koliko o tome nagadali, opet im je bilo najmilije, da dodu oni sami na dō, kako su obećali, pa će iz razgovora da ih uhvate kakav je tamo život i jesu li mogli išta da donesu. Dok su oni tako neko vrijeme nagadali i čekali, izbi od jednom pred dō Lakan i Matko.

— Dobra sreća, ludi! — izleti prvi Matko a za njim Lakan, te stadoše redom da pozdravljaju sve naokolo, pitajući se i po tri puta za zdravje. Kad izredaše pozdravljaњem, ostaše onako na nogama, pa podbočivši ruke duvaju od vrućine i nekako smeteno gledaju oko sebe, a da ne znadu ni sami kamo. Ne znaju kako bi počeli da razgovaraju i gotovo bi vojeli, samo da im nije do obraza pred tim ljudima, da idu kući. Stojе oni smeteni, a selani ih gledaju i mjere od glave do pete. Svaki bi od njih htio da ih nešto upita, a opet im je muka; ne znadu čime će početi i kako se s njima može razgovarat.

— Zanago mislite još rasti, pa stojite tu na nogama.... Sjedite, ludi božji, pa nam što pričajte — počne u neke jedan od selana, namještajući kamen kako mu je zgodnije da sjede.

— Koga će vam jada pričat? — počne Lakan rastežući rukama. Valaj, da vam se idemo hvalit, baš nemamo čime.

— Pa kako to? Bili u svijetu, viđeli zemљe i gradove, pa nam sade nemate što pričati — ukori ih jedan stariji.

— Pa eto tako — započne Matko, trlajući oči i sve kao da ne zna kako bi počeo.

— Ima biti, da je ta zemљa veoma daleko — udre jedan iz družine, samo da ih uputi u razgovor.

— E, moj dragoviću, započne Lakan osokođen, baš je daleko! Ne znam hoćeće li mi vjerovati, ali vam po istini kažem: petnaest smo dana gonili samo morem a da suha nijesmo baš nikako videli; nego nebo nad nama, a pusta pučina pod nama. Sam Bog zna, koje su vam tu dubine!...

— A i gradovi tamo vaļa da su veliki. Ja mislim, kako sam čuo a uprav ne znam, jesu, valaj, i za deset naših Dubrovnika.

— Ostavi jadan, o čemu govorиш! Možete mi vjerovat, evo vam ne lažem, cito božiji dan ideš kroza ñ, pa nikad kraja. Puste kuće izdigne se kao naši zvonici, a po ulicama svijet vrvi, ali vrvi kao mrav, eto!... Što ga je tu pusta svijeta!...

— Jesu li vas, paček, kako pričekali?

— Ne pitaj, brate! Da te veliki Bog osloboди od takvog pričeka! Netom pristasmo brodom uz kraj, pokupiše nas svi-jeh, a bilo nas prilično, pa nas odvedoše nekud u jednu kuću, da tu čekamo. Ja nijesam znao, što od nas hoće, a opet mi se činilo kao da smo uhapšeni. Protrnuh u sebi, pa se nešto zamislih. Pokajah se odmah, što sam od kuće odlazio. Zar je ovo prva kora tvrdoga kruha, što ga imam jesti u tuđem svijetu — mislim sam sobom, i čekam što će s nama biti; a nikoga i ne pitam zašto su nas ovamio doveli. Kad od jednog evo ti dvojice ñih. Čujem ih, razgovaraju sve jedno kao i mi. Od jednoga do drugoga, eto ih i k meni. Mrko, brate, gleda i vidim odmah da nije naš čovjek, i ako govorи kao i ja. — Gdje vam je pasoš? pita me jedan od ñih. — Evo ti ga, go-sparu, rečem i izvadim iz nedara pasoš. On ga uze, otvori, pa pogleda čas na mene čas u pasoš, a ja stojim pred ñime kao okameňen. — Imate li novaca sobom? pita me daže i pruži mi pasoš. — Imam, evo još samo tri napoleona u tvrdu i nešto sitna — odgovorim mu i otpašem čemer, te izvučem tri napoleonu što su mi još ostala. On me opet malo pogleda, čini mi

se, htjede me još nešto da pita, ali me ostavi, i tako svrši sa mnom te podje naprijed. Tu smo čekali još neko vrijeme, dok nam ne rekoše da možemo ići za svojim poslom. Ja ti izadoh, ali kud i kako, ne znam vam ludi pričati; samo znam da mi je teško bilo oko srca, kô što nemam nikoga svoga u tuđoj zemlji, a ne razumijem ni jedne riječi oko sebe.

— Baš, kad si na besjadi, kakav jezik tamo razgovaraju?

— A ma baš nikakav — upade brzo Matko, da i on nešto priča. — Evo ludi, kad sam stigô tamo, čujem sve nešto govore, a nijednu riječ ne mogu da uhvatim, a ma baš ni jednu. Pričaću vam nešto, ali mi se nemojte smijat. Stojim ja ovako prvi dan, kad čujem dvojicu za mnom. Okrenem se, obadva vidim, postariji a nijedan od njih nema brkova ili brade, prosti mi bože, kô da nijesu ludi. Slušam ih ja, pa evo ne znam govore li, ili, da rečem, mucaju. Činilo mi se kô da su prehlađeni, pa da su im se svi dušnici začepili, a oni samo prevalažu jezikom. Eto vam tu Lakana živa, pa ga pitajte. Da mi on ne reče, da je to jezik amerikani, i da se tu tako govorи, ja ne bi' znao. E, pa sad nauči prije taj jezik, ako ćeš da dobjiješ degod radnje što je za ludi; a drukčije vaļa da obijaš kô prebijen pas, da gdje paru zaradiš.

— Dakle je i tamo tvrd život?

— Tvrđ je kruh u tuđem svijetu, dragi brate. Dvanaest je kora na ňemu. Ne radi se tu kao u nas, nego pod zemljom probijaš tunele, ili u vodi dubeš mine. Koliko vam se tu nesreća dogodi, mili Bože! Sve s časa na čas čekaš, kad će zemљa da te pritisne i zadavi, ili kad će mina da upali, pa da te na mjestu ostavi mrtva. Još si najsretniji, ako te zapane da degod u kuhińi sudove plaćeš; tu barem ne ćeš umrijet od glada. Drukčije vam se ne može, vaļa živjeti . . . .

— Živa vam je to istina — prihvati daće Lakan — što vam Matko kaže. Koliko sam puta prokleo dan i čas kad sam i posao od kuće! A kune ih njih na stotine, na hiljade. Koliko ih samo ima, te bi se kako kući vratili, samo da im je moguće da sastave za put. Da se evo ja drugi put rodim, nikad me Amerika videla ne bi, a niti bi svog najgorega dušmanina svjetovao, da ide u te strane. I ako je Bog meni nekako boju sreću dao nego drugijem, opet vam kažem: ne idite ludi

V
H
I
B
R
Z
I
T
E
C
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A tamo ako Boga znate, jer ćete prokličati dan kada ste svoj siromašni dom ostavili. Kajaće se, ali će vam biti dockan.

— Ali, kako su evo neki došli tamo iz svijeta, pa donijeli sobom biće? — upita od jednom jedan mladić od kakovih 16-17 godina; a vidjelo se na njemu da ga žela vuče u daleki svijet za srećom.

— Zelen si ti još, sinko — odgovori mu Lakan. — Još ti nijesi okušō, kakav je tudi kruh. Vaļa da znaš, da u prvi kraj, kad se počelo seliti u svijet, takovijeh je bilo od stotine jedan, a dan današnji ni od hilade jedan. Ne znaš, sinko, da ih svaki dan na hilade dolazi, pa kako ćeš da se može živjet. Ako po nesreći misliš i ti tamo, poslušaj moj svjet i izbij to iz glave, jer ćeš prokličati majku što te je na svijet dala i . . . .

— Dobar došo Lakane! Jesi li mi vidio mog Ivana? — prekide ga u govoru drhtavi glas Nikole Velikoga, te je taj čas, čujući da su stigli naši Amerikani, štapajući se, dohramljao do društva.

— Dobro ti i Bog dô! — opovrne Lakan, krećući se prama Nikoli i pružajući ruku da se s njime pozdravi i za zdravje upita. — Evo, vidio sam ti ga i . . . sad je dobro. Mislio je i on da se vrati, te je bio skupio višu polovinu za put, nego ga zateče nesreća, i zeuļa mu primeči jednu nogu. Tako mu je trebalo da tri nedele leži, a dvije nije mogao pristat na radnju, pa mu to izjede gotovo sve od onoga što je bio sastavio. Vidio sam ga dan prije nego smo otputovali. Kažem mu, da ja i Matko idemo, a on mi reče: Pozdravi mi, kaže, čaću i nesret-noga mi brata. Reci mi, kaže, čaći, da mu ne pišem ništa s toga, što nemam što do tuge i jada. Ali, ako mu Bog dâ, veli te ikad uzmogne da za put sastavi i da barem išta sobom doneše, da će odmah bježati kući, da ovamo radi, kad nesretni brat ne će, jer mu je teška motika, pa voli u soldačiji.

Nikola ga sluša pa ništa ne odgovara, nego samo uzdiše i muči, dok u neke ne strese sobom i nekako drhtavo i tiko počene:

Dûg, dûg mi je na duši! . . . . Evo, toliko godina da sam kumu Šćepu dužan, pa jedva nekako skonat sastavim, a dođe ti jedan iz grada s nekakvom hartijom, da platim što sam živ . . . . Zemlja izdava, a nema ko da je uradi. Ja sam sakat;

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
S
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A
udrilo mi nešto u noge, pa ne mogu..... A dûg! dûg!..... Ako još umrem..... Kako éu pred Boga?! Djeco! djeco! — i okrene se Nikola polako kući, a daže ništa ne pita Lakana, sve misleći kako će pred Boga s dûgom na duši.

Taman neki od sejana počeše da žale jadnoga Nikolu, kad se zvono sa Matice razlijegne preko sela: Zdrava Marija!

— Bog istina! — čulo se s ustâ, i svi poustaju na noge skidajući kape i mećući krst na sebe; a na svačijim ustima moglo se opaziti, kako sitno premeću: mole se Bogu.

— Laku noć!

— Dobra ti bila! — i podoše moji sejani svaki na svoje ognište. Sutra ih čeka radni dan.

* * *

Jedno godinu i pô kašće, baš negdje po „novoj godini“, ležao je Nikola Veliki bolestan. U selu su govorili, kako će teško preboleti. Vidio je i on sâm, da su blizu zadní dani, pa jedina stvar što ga je ubijala, bio je dûg kumu Šépu. Kako bi on mirno umro, da ga to ne mori! Djeco! djeco!..... čuli su ga češće uzdisati oni, te su bili oko nèga.

Jednoga dana pred samo podne uđe jedna žena s košićem na glavi, dobro umotana. Dolazila je iz grada.

— Nikola Veliki! — vikne s vrata, skidajući koš i tarući rukama, jer je bilo hladno.

Nikola krene glavom i otvori nekako očajno oči.

— Evo će sad stignuti postijer (kñigonoša) — nastavi ona daže — nosi ti pismo i još nešto od Ivana. On govori da su lire.

Sine! sine! — čulo se s nègovih usta, kad svrši žena da govori, a neka jedrina osvoji mu obraze.

Lakan Bogdanov, te je slučajno tu do Nikole bio, uzme pismo, otvori ga, i počne da čita, sastavlajući slovo po slovo:

Dragi oče!

Molim te za oprošteњe što ti se od davna nijesam nikako javio. Ne éu da ti pričam moje, a i svijeh nas amo, jade i nevoљe. Nego opet, dragi oče, miloga Boga hvalim, da me nije zaboravio. Evo ti šaljem ovo 12 lirâ što sam ih sebi za put

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
T
S
K
A
B
I
L
N
O
T
E
K
A
sastavio. Ali sam se opet predomislio, pa ih šašem tebi, da od
nih povratiš dûg kumu Šćepu, 130 fijor. Pozdravi mi ga puno
i reci mu da oprosti, što se nije moglo prije, a Bog zna da ni-
jesam namjerno otezô. Sad, dragi oče, ako mi Bog opet po-
mogne, eto me odmah kući. Nesretnoga Marka ne ēu ni da ti
spomiñem. Jazuk!.... Ako ko iz sela misli u ove krajeve,
kaži mu, da prije puškom upali u se, nego što se uputi. Po-
zdravi mi . . . . .

tvoj sin Ivan.

Nikola je slušao nepomičan što mu kniga kaže, pa kad
svrši Lakan da čita, odahne nekako, blagosovi sina, a radosna
suza ote mu se oku. Kako je sada mirno čekao smrt!....

Tri dana poslije tužno je selom odjekivalo zvono s ma-
tice. Umro je Nikola Veliki, bila mu laka zemla!

Po smrti Nikolinoj napusti mu sin Marko soldačiju i
uzme očinstvo pred se. Dočnije se i oženio.

Ivan, čujući da mu je otac umro, ne htjede se kući вра-
ćati, i ako mu je jednom bila prilika, već ostade u Americi pro-
vodeći uvijek isti nesretni život.

* * *

Na dolu, usred sela, još ponosno raste stari dub. Eto je
preživio i Nikolu Velikoga i još će mnoge. Eto raste ponosno
kao jak starac i rve se s teškim vjetrom i strašnom olujom —
za svoj život. Moji starci i dan danas u njegovu hladu pričaju,
kako su prošla vremena kad je Bog pomagao, a naši Ameri-
kanici, kako je tvrd kruh u tuđem svijetu: dvanaest je kora na
ńemu.

U Dubrovniku, o Velikoj Gospi.

DVIJE DUBROVAČKE LITANIJE.

— Antun Krespi. —

II.

(Kraj).

Ovu drugu litaniju prenosim iz knige: „Runje i Pahuljice — *Pjesni porugljive i Pastirske* — ponajveć Dubrovačke — skupio ih — iz rukopisov starijih i novljih — te ih kdekud i tumačio — *Fran Kurelac* i t. n. — U Zagrebu 1866-68 — Pismeni Dragutina Albrechta.“

Ta je kniga prilično rijetka, jer je bila štampana u malo egzemplara, a edicija je već odavna iscrpena. Mlađemu je na raštaju skoro nepoznata, pa će s toga još po koje zdravo zrnce odatle presaditi i zajedno sa sakupljenjem, a neštampanijem materijalom, sve u jednu knigu složiti. Pri tome dvojaka me namjera vodi: 1. upoznati narod s jednom duševnom osobinom Dubrovčana, što je zasebna njihova specijalnost, mnim: dubrovački *Witz, esprit*; i 2. prikazati jednu znamenitu granu književnosti, koja ni kod Srbâ ni kod Hrvatâ nije jošter nikla: *satiru*. Jer su ovu, od svih južnjih Slovena, jedini Dubrovčani gojili, i to — kako će čitalac u narednjem brojevima „Srđa“ uvidjeti — u svakom pravcu, u svakoj vrsti i u tri jezika: latinski, talijanski i naški. I nijesu to vađda bili kržjavi pokušaji poput književne prvjenčadi, već i oblikom i sokom zdrela djela, neka pače savršeno dotjerana. Ja sam tvrdo uvjeren, da će dubrovačka satira služiti za izgled našijem nastajnjem satiricima i da će u našoj knizi zapremati mjesto, što je pravom i ide.

No vrnimo se na tu drugu litaniju. Kurelac ju je prepisao iz dubrovačkoga samopisa, što mu ga Kukulević bješe posudio, a ja sam je opet iz pomenute knige, onakva kakva je u njoj. Bolega prijegleda i bižežaka radi pristavio sam svakome distihu broj, a izostavio sam pripjev „Ukloni nas bože!“, što se za svakom kiticom ponavlja. Promijenio sam naravski i Kureljevu ortografiju i popravio njegove arhajične oblike, koji su za nas odavna *ein überstandener Standpunkt*, i napokon do-

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
Б И Б Л И О Т Е К А

dao sam svakoj tuđici akcenat. Tumač je od veće česti Kurelčev, a od neke moj. Kurelčev je zabiležen sa (K.) Naslov je litaniji:

**Molitva i nauk za oslobodit se i čuvati
od dosade i mrzećijeh stvari.**

---

1. Od strehe kaplive i razmetna sina
I žene karljive i dimna komína
Ukloni nas bože!
2. Od gromnje buke, od starca režeća,
I Kopile struke i mlacâ przeća —
3. Od čovjeka hroma, pjegava biłega,
I nemirna doma i žene kâ migá —
4. I što je razroko, potajna uglena,
Što l' pići proz oko i razbludn'jeh žena —
5. Od karatâ i cara i morsk'jeh valova,
Uboz'jeh fratara i pjan'jeh popova —
6. Od čovjeka, kad pine ter se sâm pogrdi,
I od broda sèntine, kada se usmrdi —
7. Od himben'jeh suza, od mórá i maske,
Od vrućega kusa i besjede hlapske —
8. Od škakljiva broda i od stara plota,
Od gubava roda i mahnita skota —
9. Od usione službe, prijatelja himben'jeh,
I lupeške družbe i mlaca isprazn'jeh —
10. Od slepackijeh štapa i letnoga posta,
Od ohol'jeh hlapa i nezvana gosta —
11. Od bogate nôbile za uboz'jem udane,
I plahe kobile stoprva zauzdane —
12. Od jezika grkava i godule sljepo,
Čovjeka jeckava i domaće l'jepe —
13. Od bačve târmame i gñilijeh obruća,
Prègacke kàmpane i kòmunsk'jeh kluča —
14. Od pudarske praće i str'jele iz luka,
I kòmunske plate i rane od vuka —
15. Od kîmakâ i buhâ i mlada l'ječnika,
Parca vrugoduha i suca mitnika —

16. Zlosrde jetrve, srabljive košule,
    Nepomne svekrve i liste goduše —
17. Kriva tòvjernara, bez sv'jeće kad toči;
    I od pjana ribara, kada se ubezoči —
18. Od strjela otrovnijeh, od trna i drače,
    Od ludi crkavn'jeh, koji red potlače —
19. Pučinu od mora s nevještjem voziti
    I vrsim od gorâ stramputo hoditi —
20. Žene bajalice, kâ se l'jekom miti,
    Na oku poganice i bez zubâ biti —
21. Kraja ohola u dugo služiti
    I stara još vola orańu učiti —
22. Vicijoza djaka na dvorbi imati
    I lotra težaka na službi plaćati —
23. Pogr'jevane juhe, žene puštenice,
    I domaće gluhe i zlobne punice —
24. Jezditi bazduha, gdje kobile pasu,
    I zeta zloduha, kî je na glasu —
25. Od muňe i tr'jeska i plaha šijúna,
    Starješine pr'jeka i gnila timúna —
26. Nevješta trgovca, kî je mnogo omlednio,
    I uboga udovca, kî se triš oženio —
27. I zemlu tuj orat, kâ sjeme ne plaća,
    Pšenicu gdje se u vrat i plevu obraća —
28. I ogána, gdje spimo, pri slami ložiti,
    Ali se s ženami i s pracim broditi —
29. Ušljivoga b'jela i bosu hoditi,
    I puljisk'jeh miļa letni dan brojiti —
30. Od zmije iz kruga, kad počne puhati,
    I nevjerna druga u putu imati;

Ukloni nas, bože!

Bilješke. Ad 1. *Kđmin-ina* = dimiúak. 2. *Kđpile* u Kurelca je sa *k*; no koji je smisao? On nije protumačio tu riječ, po svoj prilici jer joj nije ni znao značenja. Cijenim da bi se to Kopile imalo pisati sa *K*, što bi značilo: pole blizu Piperá u Crnoj Gori. Uzme li se *pars pro toto*, ovaj bi stih tad šibao Crnogorce. — *Přeća* = svadljivca, nabréčka, naletice. (K.) — *Mladac-mláca* = mladića. — 5. *Od karatá i cara* = vom Karten- und Würfelspiel: „Njegove haljine strażam dijeljahu, A njeke još ine na care igraju.“ Našešković. „Tuj, kî mu smrt daše, njegova sukњa pak Na car razi-

graše, neka se smiri svak.“ Isti. *Pulci* (Morgante) ima: „giuoco di *zara*.“ Turčinu *zar*, a novijemu Grku *čapči* = kocka, te bi otud najvolio izvoditi srpsko *zar*, n. p. misliš *zar* i t. d. *credis forte?* (K.). 6. U *pine* stoji *i*, po svoj prilici slika radi, mješte drugoga slova. — *Pogrđi* = osmradi. (K.). — *Sentine* = grijus i smrad u dnu broda. (K.) — Netačno, jer je *sentina* uprav naj dôni, nutarni dio od broda. 7. *Maske* = mazge. (K.). — *Besjede hlap-ske* = grube, težačke. (K.) — *Hláp* znači: prostak, neotesan čovjek Malo se ta riječ više govori. (Vidi „Rječnik“ Ivezovića). 8. *Škakljiva* = gefährlich? löcherig? (K.) — Ni jedno ni drugo, nego brod koji se na moru lako izvrati: *izvratić*, kako se inače kaže u dubrovačkoj okolici. 10. *Hlápá*. — Vidi bićešku 7. 11. *Nobile* = plemičice (K.). 12. *Gđdule* = sluškine (na godinu pogodene?) (K.). — *Jěckar* = stotternd, balbucente. U pomenutom „Rječniku“: jěcav. 13. *Bačve tärmane* = crvotočive. (K.). — *Prègacke kùm-pane* = zvonce nekoga suda i vijeća dubrovačkog. (K.). — Taj se je sud zvao *dei Pregati*; naški: vijeće umoljenijeh. 14. *Pùdar* od *panduro* u smislu *guardia campestre* = poljska straža. — *Kòmunske* = općinske. 15. *Kùmaká* = stjenicâ. (K.). — *Párac-rca* = odvjetnik. 16. *Lëste* = hitre, prevarljive. (K.) 17. *Törjernara* = krémara. (K.). 22. *Vicijoza* = pokvarena. (K.) — *Lötra* = lijena. (K.). 24. *Bàzduh-a* = pastuh. — *Šijána* = vilinoga kola (u oblačima). (K.). — Biva: Pijavica vjetra. 26. *Omlèdnio* = oslabio, upropastio. (K.) — Kurelac piše tu riječ „omljednio“, što mislim da je štamparska pogreška. Pravo je značenje: omršavio. 27. *Tùj* = tû; biva: *onu*, koja... — *Vrát* = [u]. (K.). 28. *S pràcim* = Auszüglern, Auswanderern. (K.). — Od *prátac-ca*, mješte: pratilac. 30. *Krùg-a* = kolač; biva: kad se zmija smota u kolač.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Што је љубав, него некакав живот, који спаја двојицу или који жели да их споји, бива љубитеља и оно што љуби?

Св. Августин.

2. Ако не знаш, очи су у љубави вође.

Овид.

3. Љубити, то је коме жељети добра, њега ради.

Аристотел.

4. Очајање је највећа од нашијех погрешака.

Вовнарг.

5. Ко је ташт трудно је да не буде неопрезан, јер нема снаге да мучи.

Исти.

ЧИЗМАР И НЕЧИСТА СИЛА.

— А. П. Чехов. —

Било је бадње вече. Марија је давно спавала крај пећи, и свијећа се већ гасила, а Тодор Нилов је све једнако сједио и радио. Он би одавна био бацио радњу и изашао на улицу, али муштерија из Звонарне улице, који му је наручио ципеле још отрагу двије недјеље, долазио је јуче и наредио му, да их још до јутрење сврши. „Несретног живота!“ мрмљао је Тодор радећи. Једни већ давно спавају, други опет шетају, а ти сједи ту и скапавај, радећи враг си га знао за кога....

Да не би нехоте заспао, он би сваки час вадио испод стола бочицу, нагнуо би је, пинуо би из ње и послије сваког пута затвртио би главом и гласно би рекао: „С каквим разлогом муштерије могу шетати, а ја за њих да радим? Да ли зато, што они имају новаца, а ја сам сиромах?“

Он је мрзio све муштерије, а особито оног, што је живио у Звонарној улици. То је био господин суморна изгледа, дуге косе, жутих образа, с великим модрим наочарима и измукнута гласа. Имао је њемачко презиме, такво, да га је тешко било и изговорити. Кome је сталишу припадао и чим се је бавио, трудно је било појмити. Каđ је отрагу двије недјеље Тодор дошао к њему да му узме омјеру, муштерија је сједио на поду и тукао нешто у мортару (хаван, ступа). Тодор га још не бјеше ни поздравио, каđ наједанпут садржина у мортару плану, покаже се јасан, цркен пламен, засмрди сумпор и сагорјело перје, соба се напуни густим, ружичастим димом, тако да је Тодор најмање пет пута кихнуо и, враћајући се послије тога кући, помисли: „Ко се Бога боји, тај се не бави сличним стварима.“

Кад у боци није већ ни каси остало, Тодор метне ципеле на стô и замисли се. Наслони се на руку и почне мислити о својој сиромаштини, о јадном и жалосном животу, затим о богаташима, о њиховим великим кућама, о кочијама, о стотинаркама. Како би лијепо било, каđ би се у ових богаташа, да их сам ћаво однесе, све куће растиријескале, коњи би поцркали, а бунде и шубаре би исплавиле! Како би красно било, каđ би богаташи мало по мало постали сиромаси, који немају шта да једу, а да несретни

Чизмар постане богаташ, па да се и сам руга са сиромашком чизмаром на бадњи дан.

Размишљајући тако, Тодор се наједанпут сјети своје радње и прене се: „Ала је то чудновато!“ помисли он, разгледајући ципеле. „Ципеле готове, а ја још једнако сједим. Треба их понижети муштерији.“

Он замота своју радњу у шарену махрану, обуче се и изађе на улицу. Падао је ситан снијег, који је боцкао лице као иглицом. Било је хладно, мрачно, пут клизав, фењери су једва шкиљели, а на улици се осјећао задах од петроља, тако да је Тодор почео шмркати и кашљати.

Горе долje по калдри возили су се богаташи, и сваки од њих имао је собом по комад свињетине и по боцу ракије. Из кочија и из саоница гледале су Тодора богате госпођице, пласиле су му језик и са смијехом довикивале:

— Сиромах! Сиромах!

За Тодором су ишли ћаци, официри, трговци и генерали и задјевали су га:

— Пијанчина! Пијанчина! Чизмар пропалица! Одрија!

То га је све ужасно вријеђало, али се Тодор није обазирао, само би их злобно погледао. Али кад га је срио чизмар из Варшаве, Кузма Лебедкин, што тргује на велико, и рекао му:

— Ја сам се богато оженио, код мене раде калфе, а ти си сиромах, немаш шта да једеш — Тодор се већ није могао уздржати, те потрчи за њим. Гонио га је све, док се није нашао у Звонарној улици.

Његов муштерија је живио у четвртој кући с краја, и то у најгорњем спрату. Требало је проћи кроз дugo, мрачно двориште, па се затим пењати по веома високим, пузљивим степеницама, које су се под ногама лјуљале. Кад је Тодор дошао к њему, он је, као и онда, отрагу двије недјеље, сједио на поду и нешто тукао.

— Ваше високоблагородије, донио сам ципеле! — рече суморно Тодор.

Муштерија се придигне и ћутке почне навлачити ципеле. Желећи му помоћи, Тодор се саже и свуче с њега стару ципелу, али у исти мах одскочи у страху к вратима. У муштерије мјесто ноге било је коњско копито.

— Аха! — помисли Тодор — ту зец лежи.

Најприје се требало прекрстити, затим све баталити и пођећи; али он се одма досјети, да је нечисту силу срио први, а, може бити, и посљедњи пут у животу, па да се не користи њеним услугама, чинило му се управ лудо. Он се уздржи и одлучи да покуша срећу. Скрстив на леђима руке у страху, да се не би прекрстio, он се учтиво накашље и почне:

— Говоре, да на свијету нема ништа горе ни поганије од нечисте сile, а мени се чини, ваше високоблагородије, да је нечиста сила најизображенија. Ђаво, да опростите, има копита, а реп острага, али зато у глави има више памети, него ли многи ђак.

— То ми је мило чути, — рече муштерија, ком су те ријечи ласкале. — Хвала ти, чизмару! Што хоћеш?

И чизмар, не губећи времена, стане се тужити на своју судбину. Он почне од тога, како је још из дјетињства завидио богаташима. Вазда му је било криво, што сви људи не живе у великим кућама и што се не возе на добром коњу. Зашто је, пита се, он сиромах? Зашто је он гори од Кузме Лебедкина из Варшаве, који има своју кућу, а жена му носи шешир? Његов нос, руке, ноге, глава, леђа, све је исто, као и у богаташа, па зашто да је он приморан радити, док други шетају? Зашто се он оженио с Маријом, а не са госпођом која се воњица.

У кућама богатих муштерија он је имао прилику да често види лијепе госпођице, које нијесу обраћале на њу никакве пажње, тек само би се каткад насмијале, шапћући се међу собом: „Како је у тог чизмара црвен нос!“

Истина, Марија је добра и вриједна жена, али је неизобрежена, има тешку руку и добро удара, а кад се пред њом почне говорити о политици или о чему било паметном, она се уплете у разговор и увијек говори ужасне глупости.

— Па што хоћеш? — прекине га муштерија.

— Ја бих вас молио, ваше високоблагородије, да будете тако милостиви и да учините, да постанем богат човјек.

— Па добро. Али зато ти ми мораš дати своју душу! Док још пијетли нијесу запјевали, хајде и потпиши на овом комадићу хартије, да ми је дајеш.

— Ваше високоблагородије! — рећи ће Тодор учтиво — кад сте наручили ципеле, ја вам нијесам питао унапријед новаца. Треба прије извршити наруџбину, па онда тражити новце.

— Нека је на твоју! — пристане мунтерија.

Наједанпут садржина у мортару плану, подиже се густ ружичаст дим и осјети се задах изгорјелог перја и сумпора. Кад дима нестаде, Тодор протрља очи и опази, да он више није ни Тодор, па ни чизмар, него некакав други човјек, у прслуку с ланцем, у новим гађама, сједи у наслоњачи за великим столом. Два послужитеља доносе му јела, дубоко се клањају и говоре:

— Једите сити, ваше високоблагородије!

Какво богатство! Послужитељи изнесоше преда њу велики комад печене јагњетине и тањир с краставцима, затим печену гушчевину, мало иза тога варену свињетину са хреном. Па како је све то укусно и фино!

Тодор је ио, а пред сваким јелом испио би по велику чашу добре ракије, као да је баш какав генеро или гроф. Послије свињетине донесу кашу на гушчијој масти, затим јајишницу на свињећој масти и печену утробицу, а он је све једнако ио и уживао. Па зар и још? Ето где износе колач с луком и варену репу с квасом.

— Како само господа не пукну од толиког јела! — помисли он. — Најпослије изнесу му велики чан с медом.

Послије ручка дође ћаво у модрим наочарима и, дубоко се поклонивши, запита:

— Јесте ли задовољни с ручком, Тодоре Пантелејевићу?

Али Тодор није могао ни проговорити, тако је био тежак послије ручка. Од велике ситине био је врло непријатно расположен, те да се мало забави, почне да разгледа ципелу на својој лијевој нози.

— За такве ципеле нијесам узимао мање од седам рубаља и пб. Који је ципелар радио? — запита он.

— Кузма Лебедкин, — одговори послужитељ.

— Зовните ми одмах тога глупана.

Кузма Лебедкин појави се исти час. Он се учтиво заустави на вратима и запита:

— Што заповиједате, ваше високоблагородије?

— Ћути! — повиче Тодор и лупне ногом. — Да нијеси проговорио; не заборављај да си чизмар. Глупан! Ти не умијеш шити ципеле! Главу ћу ти проможданити. Зашто си дошао?

— Да узмем новце.

— Какве новце? Надвор! Дођи у суботу! Е, ти, овамо, истјерај га!

Али одма му паде на ум, како су и њега некад муштерије исмијавале, те му се раЖали, па да би се малко расијао, извади из цепа дебелу новчану кесу и почне бројити новце. Новаца је било много, али је Тодор хтио имати и више. Ђаво у модрим наочарима донесе му другу кесу, још дебљу, али и то му је било мало, и чим је више бројио, тим је бивао све незадовољнији. Најпослије нечисти му доведе крупну, стаситу госпођу у црвеној хаљини и рече му, да ће му то бити жена. Тодор је дugo сједио с њом, љубио је, једући узгред слаткише. Али ноћу, лежећи на меким душечима, превртао се са стране на страну и никако није могао заспати, тако му је све то изгледало страшно.

— Новаца је доста, — говораше он жени — бојим се, да не дођу лупежи. Добро би било, да отидеш са свијећом, па да видиш.

Цијелу ноћ није сна уснуо, сваки би се час дизао да види, је ли му сандук читав. У јутро требало је ићи у цркву на јутрењу. У цркви је свак једнак, и богат и сиромах. Кад је Тодор био сиромах, молио се у цркви овако: „Господи, опрости грјешнику!“ То је исто и сад говорио, кад је постао богат. Која је разлика? А послије смрти, богатог Тодора не ће закопати ни у злато, ни у драго камење, него у црну земљу, као и најгорег сиромаха. Горјеће Тодор у истом огњу, где и остали чизмари. Све га је то веома једило, па још уз то непријатан осјећај од великог јела, а мјесто молитве у главу долазе разне мисли о сандуку с новцима, о лупежима, о његовој прогнатој, изгубљеној души... Из цркве изађе зловољањ.

Да би растјерао зле мисли, запјева, по свом старом обичају, иза свега гласа. Али тек што бјеше почeo, ето ти стражара где трчи к њему и поздравља га:

— Господипе, господа не смију пјевати по улици! Ви нисте чизмар!

Тодор се наслони плећима на ограду и стане мислити, чим би се разонодио.

— Господине! — викне му вратар — немој се веома прислањати на ограду, бунду ћеш упрљати.

Тодор уђе у дућан и купи најбољу хармонику, изађе на улицу и почне свирати. Свак, ко год је пролазио, показивао би на њега прстом и смијао би се.

— Па још господин! — задијевали би га кочијаши — као да је какав чизмар.

— Ко је то још видио, да се господа тако понашају? — рече му стражар — само вам фали да одете у крчму.

— Господине, удијелите сиромаху! — вапили су сиромаси, опкољавајући Тодора са свих страна. — Удијелите!

Прије, кад је он био чизмар, сиромаси се нијесу на њу ни обазирали, а сад му нијесу давали мира.

Дома дочека га нова жена, госпођа, одјевена у зелену блузу и црвену сукњу. Он је хтио помиловати и већ је био замахнуо, да је удари у леђа, на што она срдито повиче:

— Дивљаче један! Не знаш, како се поступа с госпођама. Ако ме волиш, ево ти, польбуи ме у руку, а тући се не смијеш.

— Ала несретна живота! — помисли Тодор. — Црна и кукава живота! Не можеш запјеват, не можеш свират на хармоници, не можеш се са женом нашалити.... Пй!

Тек што је сио да с госпођом пије чај, кад ево ти нечијега с модрим наочарима:

— Дакле, Тодоре Пантелејевићу, ја сам своје обећање испунио. А ви потпишите хартију и извол'те за мном. Сад знate, како је бити богат, и то вам је доста.

И одвуче Тодора у пакао, управ усред огња, а ћаволи наврјеше са свих страна вичући:

— Глупане! Сметењаче! Магарче!

У паклу је ужасно смрђело петрољем, тако да се човјек могао угушити.

И наједном све ишчезе. Тодор отвори очи и угледа свој стоб, ципеле и свијећу. Стакло од свијеће било је црно, а из малог пла-мена на свијећу излазио је смрдљави дим, као из каквог димњака.

Пред чизмаром је стајао муштерија у модрим наочарима и срдито је викао.

— Глупане! Сметењаче! Магарче! Даћу ја теби, лопове! Узео си ми омјеру још отрагу двије недјеље, а ципеле још нијесу готове. Ти мислиш, да ја имам кад долазити к теби по ципеле по пет пута на дан?! Ниткове! Скоте!

Тодор дође к себи и лати се ципела. Муштерија је још дуго викао и пријетио. Кад се, најпослије, умирио, Тодор га суморно запита:

— А чим се ви, господине, бавите?

— Ја преправљам бенгалске ватре и ракете. Ја сам пиротехничар.

Зазвони на јутрење. Тодор преда ципеле, добије новце и оде у цркву.

Горе долje по улици пролазиле су кочије и саонице. По тротоару заједно с простим народом ишли су трговци, господа официри... Али Тодор већ није ником завидио, није роптао на своју судбину. Сад му се чинило, да је и богаташима и сиромасима једнако наопако. Једни могу да се возе у колима, други опет да иза свега грла пјевају и свирају на хармоници, а у опће свијех чека један исти хладни гроб, и у животу нема ништа за што би вриједило жртвовати нечистоме па баш и најмањи дио своје душе.

Превела с рускога

3.

P R O R O K.

(Iz Nietzsche-ove knige „Tako govoraše Zaratustra“).

— Preveo s njemačkoga Dr Filip Smolčić. —

»Vidjeh veliku tugu, gdje se na lude spušta. Najboji klonuše u svojoj radnji.

»Nova nauka bila je proglašena, i nova vjera: sve je uzaludno, sve je jedno, sve je bilo i prošlo!

»I po gorama svuda se razlijegaše: „sve je uzaludno, sve je jedno, sve je bilo i prošlo“.

»Mi smo požneli, ali zašto nam je plod sagnio i usahnuo? Šta je s neba palo sa zlokobnoga mjeseca prošle noći?

»Utaman sva radnja, otrovno je vino, urekli su nam poja, srce nam je uvehlo.

»Mi smo usahli; ako vatra na nas pane, provrgnućemo se pepelom: jest, vatri smo samoj mriski.

»Svi se izvori presušiše, i more se povuklo.

»Svaki je temelj potresen, ali ni ponor ne će da nas proguta!

»Gdje je more da se utopimo“? to je naš vapaj nad mrtvima barama.

»U istinu odviše smo truhli i za samu smrt; ne preostaje nam drugo nego dale živjeti u grobovima!«

Tako začu Zaratustra proroka propovijedati, i njegova propovijed dirnu ga u sreću i obrati ga. On lutaše tužan i umoran: i postade sličan onima, koje spomenu prorok.

»U istinu — reče on učenicima svojim — do malo doći će na nas dug mrak. Ajme, kako ću prenijeti zdravu svoju svjetlost u najkrajnje svjetove, da obasja najdale noći?«

Na taj način rastužen u srcu Zaratustra lutaše; tri dana je postio, bez pokoja i umuknu. Napokon se dogodi, da pane u dubok san; ali učenici njegovi posjedaše okolo njega i u dugim noćnim bđijećima čekahu, nemirni, da se probudi, da im opet progovori i da se oslobodi svoje tuge.

Ali ovo je govor Zaratustrin kad se probudio, njegov je glas dolazio k učenicima kao iz velike dažine:

»Čujte, koji sam san usnio, prijateљi! Pomozite mi, da ga protumačimo,

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
C
K
A
V
I
B
L
I
O
T
E
K
A
»Zagonetka mi je još taj san: značeće mu je tajno, i još ne leti slobodnim krilima.

»Usnuh da se odrekoh života. Bijah postao noćni stražar mrtvaca, onamo gore, u samotnim dvorovima smrti posred gora. Onamo gore ja bdijah nad grobnicama; pune bijahu takvih spomenika crne rake.

Sa staklenih me grobniča gledaše život pobijedeni. Ja disah miris vječnosti, raspanute u prah, i moju dušu prašina zagušivaše. A ko bi mogao prozračiti dušu u takovom vazduhu?

»Ponoćna me svjetlost trajno opkojivaše, a do ne skučena samoća, i treća, najgora mi drugarica, hropeci pokoj smrti.

»I ja držah klučeve, najzaidalije od svih klučeva, kojima sam mogao da otvorim i najškripavija vrata.

»Kao užasan jauk škripanje bi se razlijegalo dugim hodnicima; kad bi se krenula vrata na šarkama, reklo bi se ptica zlokobnica, luta što je bude.

»Ali bi se još užasnije stislo srce, kad bi opet svud naokolo zavladao muk; ja sjedijah sam posred kobnoga mira.

»Tako je prolazilo, vuklo se vrijeme, ako je vrijeme još postojalo: što znam ja! Napokon se dogodi nešto, što me probudi.

»Tri puta zakuca na vratima, udarei bijahu kao gromovi, tri puta odjeknuše svodovi užasnom bukom; i ja odoh onda k vratima.

»Alpo! — zaviknuh. — Ko nosi svoj pepeo u goru? Alpo! ko nosi svoj pepeo u goru?

»I zakrenuh klučem, i uprijeh da otvorim vrata. Ali bijahu samo za jedan prst pritvorena.

»U taj tren silan vjetar sasvim ih rastvori, zviždeći, urličući, tresući hitnu na mene crn mrtvački sanduk.

»I u zviždańu, urlikańu i drmańu vjetra rasprše se sanduk, bljujeći stokratan grohotan smijeh.

»Na tisuće prilikâ djece, andelâ, čukova, lakrdijaša i leptira, velikih kao dijete, prasnuše u grohotan, porugliv smijeh na mene.

»Ja se zgrozih od užasa i strovalih se; od strave zaviknuh, kao što ne bijah još nikad zaviknuo.

»Moje me vlastito vikaće probudi; i dodoх k sebi.

Na taj način ispriča Zaratustra svoj san, i zamuknu, jer još ne znadaše da ga rastumači.

Ali njegov najmiliji učenik skoči odmah na noge, dohvati Zaratuštru za ruku i ovako progovori:

»Tvoj nam vlastiti život tumači ovaj san, Zaratustro!

»Nijesi li ti sam onaj vjetar jaka zvižduka, što rastvara vrata dvorova smrti?

»Nijesi li ti sam onaj sanduk pun svakojakih šala i andeoskih životnih prilika?

»U istinu, kao djetiňi posmijeh sa hiđadu usta Zaratustra prodire u sva grobla, ismjehavajući čuvare noći i smrti, i sve one, kojima u ruci zveči kobno klučevje.

»Tvoj će ih posmijeh, Zaratustro, poplašiti i svaliti kao dah; nihova nemoć i nihovo obraćeće posvjedočiće tvoju moć.

»Ni u doba dugih sumraka i smrtonosnih umora, ti ne ćeš saći s našega obzorja, ti, branitelju života!

»Po tebi se divismo novim zvjezdama, novim noćnim sjajima; u istinu, tvoj posmijeh ti rastrije nad nama kao šaren šator.

»Od sada će sa sviju mrtvačkih sanduka odjekivati djetiňi smijeh, nasilno će slavodobitan vjetar rastjerati jednim dahom svaku smrtnu umornost.

»U istinu, ti vidje u snu svoje same neprijatele, i to bijaše najužasniji od tvojih snova!

»Ali kao što se ti probudi i dode k sebi, tako moraju i oni da se probude i da — dođu k tebi.«

Tako prozbori učenik, i svi se tada skupiše okolo Zaratustre, prihvatiše ga za ruku i hoéahu ga nagovoriti da ostavi posteđu i svoju tugu i da se povrati među nih. Zaratustra se ispravi na svome logu, a oko mu je bilo smućeno. Kao onaj, koji se vraća iz duga progonstva, on gledaše svoje učenike i posinatraše nihovo oblije, i još ih ne prepoznavaše. Ali kad ga podigoše na noge, oko mu se na jedanput promijeni; i on shvati sve što se dogodilo, pogladi rukom bradu i bistrim glasom reče:

»Dobro je! Što je bilo, bilo je; spremite mi dobar ručak, i brzo! Tako hoéu da okajem svoje ružne sne!

»Ali i onaj prorok mora jesti i piti meni o bok; a u istinu znaću mu ja pokazati još jedno more, gdje da se utopim!«

Tako progovori Zaratustra, ali poslije dugo se zagleda u učenika, koji bijaše protumačio san, i tresnu glavom.

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI.

— A. Vučetić. —

(11)

Odlazak poslanikâ s dankom iz Dubrovnika put Carigrada*).

Poslanstvo u Carograd bješe najznatniji, najteži i najozbiljniji vański posao dubrovačke republike, jer se tu radilo o tisućama zlatnijeh dukata, o dragocjenijem darovima, o dubrovačkoj trgovini po cijelom Balkanskom poluostrvu i jer su poslanici prolazili kroz mnoge naseobine dubrovačkih trgovaca po Turskoj. Zato su preprave za taj odlazak bile duge i raznovrsne, a odlazak obavljao se svečano i sjajno.

Dubrovčani, svojom državnom uvidljivosti već XV. vijeka uvjereni, da turskoj sili, koja bješe zapremila Balkansko poluostrvo, ne će moći ni velika država odoleti, nastojahu da Tursku sklone ugovorima na zaštitu trgovine i sigurnosti republike dubrovačke te se prignuše i na plaćaće danka, koji im turski car više puta poveća, i taj su danak dva dubrovačka poklisara nosila svake godine u Carograd. Svečanost odlaska vršaše se po stanovitijem propisima, i Palmotić u „Dubrovniku Ponovljenu“ živo nam je opisuje. Ali XVIII. vijeka, 43 godine iza trešnje, t. j. 1708. godine, vlada preinači propise za taj posao i popuni ih kasnije više puta. Ti se propisi nalaze u jednoj knizi dubrovačkog historičkog arhiva pod imenom „Ceremoniale“ („Obrednik“), koja sadrži i propise za druge državne svečane prilike, kao n. pr. za svečanost sv. Vlasija, a ima osobito poglavle za odlazak poslanikâ u Carograd pod naslovom: „Ceremoniale nella spedizione dei SS. Ambasciatori del tributo alla Porta Ottomana rinnovato l'anno 1708, quando la prima volta dopo la guerra furono spediti gl' illustrissimi“

*) Predajem ovu sitnici po izričitoj želi pok. Fabrisa, koji mi je posjednih dana svoga života ponovno stavljao na srce „Srd“ i preporučivao da nastavljam, dok uzmogu, svoje sitnice. To mi je on govorio ne kao samomu meni, nego kao cijeloj našoj prosvjetljenoj publici, kojoj ja, evo, négov zažeštaj priopćujem.

mi Signori Ser Francesco Sigismondo di Gradi e Ser Giovanni Luca Nicolò di Goze, Signori Ambasciatori.

To znači: „Obrednik za poslanstvo gospode poslanika s dankom na Otmansku Portu ponovljen god. 1708., kad prvi put iza rata bjehu poslata presvijetla gospoda Ser Frančesko Siđizmondo di Gradi i Ser Đovani Luka Nikolò di Goce, gospoda poslanici.“

* * *

Bješe osvanulo dne.... 1708. godine u Dubrovniku. Sunce sinulo iza Orsule i obasjalo grad. Plavo nebo svojijem modrijem čarom, koje sunce svojijem zlatnijem i gorućijem šarama ukrasuje, kao da mami građane na uranak. Kasnije nebrojen narod vrvi oko „Dvora“, po „Placi“ i po „Pilama“. Gospoda ulaze u Dvor. Časnici prolaze svečano odjeveni. Zduri se u crvenom odjelu i „sôdati“ (vojnici) sakuplaju. Zduri i momci na službi kneza, grada i vlastele idu tamo i amo, da opreme dnevne posle. Na Pilama i Pločama kićeni końi izvedeni iz ahara¹⁾ lupaju kopitom po drumu i drmaju uzdom. Svak se veseli, što će vidjeti prizor, koji odavna ne bješe doživio, jer se spravla divna i nova svečanost u prijestônom Dubrovniku. Samo se diše i uzdiše dvojici „vladika“²⁾, jer ih sve ovo sjeća, da im se domaćini spremaju na dalek i opasan put. Malo je naime vijeće naredilo, da danas po podne izidu na Ploče poslanici, da odnesu u Carigrad danak turskome caru.

Oko petnaest sahata, to bi bilo sada oko deset ura u jutro³⁾, sveti Vlasij je već s kraja na kraj pun svijeta, a pred velikijem ôtarom izložene su svete moći⁴⁾. Pred „Dvorom“ stoje lijepe čete sôdata u dva reda, svi jedan do drugoga. Uprav u 15 sahata stane se razlijegati cilik malijeh zvona svetoga Vlasija. Kad najsitnije zvonce zakuca, gospoda poslanici Frano Gredić i Đivo Gučetić, a do njih sva dubrovačka vlastela, idu u crkvu na božju službu za njihov odlazak. Misnik stupa pred ôtar i moli se milosnomu Bogu za zdravље Dubrovnika grada i njegovijeh poklisara, a dijaci začinaju tanke pjesni. Iza mise

¹⁾ Koňušnica, avlija. ²⁾ Plemkinia. ³⁾ Up. tumačenje „talijanske“ ili „česke“ ure u mojoj 9. sitnici o sv. Jakobu. ⁴⁾ Onda još nije bila dograđena „Gospa“ iza velike trešnje.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛНОВА
свећеник sazivle nebesni blagoslov na poslanike, te iz dna sreća moli, da im pomože jaki Bog i njegova slava¹⁾.

* * *

Iza objeda vrvi opet mnogo svijeta pred „Dvorom“ i po „Placi“. Ovdje čekaju i Gredić i Gučetić, zagrnuti crnijem plaštem, kaono ti dubrovačka gospoda. Kad je zazvonilo drugi put zvono, da se sastaje malo vijeće, članovi mu već ulaze u zbornicu²⁾. S vijećnicima dolazi i preuzvišeni knez, zaodjeven kneževskijem plaštem od ervene svile s crnjem čipom na ramenu, te šale zdure da zovu poslanike. Oni u njih otrče, te kažu poruku kneževu. Kad svedu poslanike u zbornicu, oni se smjerno poklone i sjednu. Knez ih lijepo dočeka. Namignu im, da kapom pokriju glavu, savi skute plaštu, te im sve ovo po redu kaže:³⁾

„Gospodo poslanici! Mi kao stari haračari čestitoga gospodara Sultan-cara imamo mu, evo, poslati harač. Preuzvišenomu su vijeću gospode umoljenikā poznate vaše čudi i vrline, i vijeće, da i vas jednom počasti osobitijem povjereњem, izabralo vas je, kako već odavna znate, da ponesete ovaj danak.

„S toga ste i bili amo dozvani, da primite danas poslanički nalog (komisiju). Čujte dakle, što vam vijeće sada kroz moja usta kaže, i pamtite dobro i ono što vam je pisano. Kad dodete u Carigrad, podite u velikog vezira i u kjekaj-bega, te im poklonite darove, koje smo odredili za njih. Predajte danak tanko po nalogu u carsku hasnu i miriju. Kad vidite, da je dobra zgoda i prilika, podite i turskomu caru na divanu.

„Kad dodete preda ní, nazovite ga slavnijem, čestitijem, mogućijem i preuzvišenijem carem⁴⁾, komu se od istoka do za-

¹⁾ U „obredniku“ zabilježeno je ovo: „Seguitano alcune annotazioni sul medesimo ceremoniale della spedizione dei signori ambasciatori.

La mattina di quel giorno, che i signori ambasciatori sortono alle Plocce, è solito che vadano con tutta la corte a sentir la messa, che loro si dice dinanzi le reliquie.“ To znači: „Za tim dolazi nekoliko bižnjaka o istom obredniku za poslanstvo gospode poslanika. — U jutro onoga dana, kad gospoda poslanici izlaze na Ploče, običaj je da oni podu sa svijem pratiocima da slušaju misu, koja se za njih reče pred moćima.“

²⁾ Ovako je po obredniku.

³⁾ Sadržaj govora napomenut je u obredniku.

⁴⁾ Ovaj je govor caru zabilježen riječ po riječ talijanski i srpski (dubro-

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛНОВА
библиотека

pada sve krune i svi krajevi klańaju. Kažite mu našijem slat-
kijem jezikom, da mi, dubrovački knez i begovi, od sve kr-
šćanske gospode prvi, vjerni i stari haračari, šaľemo vas, pre-
ponizne sluge, da žubite zemlu pred prijestô negova slavnoga
carstva. Kako što smo od starijeh starina, t. j. od doba slavne
uspomene čestitoga cara Orhana, pošilali i predavali danak
pred onaj prijestô, tako isto da smo i sada vas, svoje poslanike,
poslali, da predadete ovaj danak u hasnu i miriju.

„Pa ga molite, da se udostoji uzdržati više nas milostivi
pogled, kojijem su nas sved gledali negovi čestiti djedovi i pra-
djedovi slavne uspomene, da uzmožemo i nadale biti pod kri-
lom negove moguće zaštite. Napokon mu kažite, da ćemo ob-
dan i obnoć, u svako doba, moliti bez prestanka Gospoda za
svaku veću slavu Sultanova carstva.

„Gospodo poslanici! Daćemo vam i svakojakijeh darova,
da ih podijelite carskijem žudima. To je od starine po turskom
adetu i po odlukama našijeh vijeća. Vi znate koliko su se mu-
čili naši stari, dok su se naučili, da se Turci lasno slakome
na blago i da s njima nije fajde bez darova, kao ni bez danka.
Nama je nevoљa da ovako radimo, jer nas je malo, te zaludu
nama junačka srca. Silnoviti su Turci oko naše granice; naši
se trgovci muče po turskijem krajevima a naše tanke galije
plove po moru debeleme do turskijeh pristaništa. Daćemo vam
s toga svile iz Misira, šarene kadife, vezenijeh mahrama, ar-
magan-kutija¹), mirisnijeh mirodija, crvenog bakama²), finog
bjelila i kara-boje, zlaćenijeh tozluka, kave, srebrnijeh ibrika³),
filgana⁴) od mletačkoga zlata i sitnoga bisera. Sve vam je u
zapisu, što kome imate darovati.

„Izvršite dakle pomíivo ovu službu i neka vam samo ko-
rist općine „vladuštago“ grada Dubrovnika bude pred očima.
Budite vojni i poginuti za domovinu, kako su vas naši pređi
naučili!

„Gospodo poklisari! Približio se evo trenutak, da se latite
teškog i opasnog posla svojeg poslanstva. Blago se vama, ako

vački u obredniku pod naslovom „Molitva slavnemu Zarstvu“ (carstvu)
„Orazione al Gran Signore“.

¹) Kutije darovne. ²) Boja kojom bule crvene obraze i nokte. ³) Sud za
vodu. ⁴) Čašica za kavu, finčan

ga dobro izvršite! Mi ćemo vas pamtiti i bićete naše milovaće!

„Opremite se dakle, pa idite zdravo i veselo, a još se veselije povratili! Bog vas pomogao i naš sveti Vlasij!“

Kad su poslanici ovako razumjeli kneza, stariji od njih probesjedi ove rječi:

„Preuzvišeni kneže! Mi smo dvojica jedva čekali i dočekali, da nas je zapala sreća ovako visoke časti. Mi ćemo veselo i bez otezaњa izvršiti sve što nam naložite, ne jer u mlađega nemam pogovora, nego jer su nas naši stari naučili, da je lijepo pregorjeti sve imanje, što više i život, za domovinu. Rade bi smo uzeli klenov štap i prosjačku torbu o rame, te se po svijetu skitali i prosili koru hleba, nego da nam bude crn obraz. Nama se ne može na ino, nego da poštено sve ispunimo, pa i bilo vrlo mučno, jer loše obavjeće zadalo bi nam sreću ranu bez prebola. Neka nam ruke usahnu i neka nas crna zemlja prije primi u se, nego se osramotimo.

„Tvrda vam vjera, gospodo, da ćemo vas poslušati, kako naredite. Pomoz' Bože i sveti Vlasije!“

Zatijem, na mig knežev, tajnik ustaje iza stola, stupa put spravnog Propeća, a poslanici dižu pred ovijem desnicu i kažu svečano za tajnikom riječ po riječi:

„Kunem se božijim jevandelima, da ću iskreno i bez prijevare, pomnívo i dobro, iz petnijeh žila raditi i nastojati u ovom poslanstvu na svaki meni mogući način na dobro i čast Dubrovnika grada i naše dubrovačke općine. Što mi bude naloženo da rečem ili učinim, reći ću i učiniću tačno i bez prijevare, kako mi bude zapovjedio gospodin knez dubrovački; ne ću se baviti nikakvijem drugijem poslom, ne ću na prijevaru pomagati prijateљu ili odmagati neprijateљu. Kad se vratim u Dubrovnik, reći ću istinu gospodinu knezu i negovu vijeću o svemu, što me budu upitali i što budem učinio u poslanstvu. Sve ću ovo učiniti iskreno i bez prijevare. Tako me Bog pomogao!“¹⁾

Zatijem se knez rukuje s njima, želi im dobar put i dobru sreću u poslanstvu, te po negovu nalogu tajnik uzimje sa

¹⁾ Liber statut. II. cap. XXVIII. i obrednik.

stola nalog i pruža ga starijemu od poslanika. Ovaj ga odmah u nedra sprema, s drūgom se klaña preuzvišenomu knezu i vijeću, ide iz Dvora, a drug uz nega pristaje. Tu se pred Dvrom poslanici rastaju, te svaki ide svojoj kući, da skine prijašnje ruho i da se preobuče u druge stajaće hajline za svečan oproštaj s preuzvišenjem knezom pred eijelijem Dubrovnikom.¹⁾

* * *

Gospas Frano i Gospas Divo došli svak u sebe doma. Tu im domaćice sjetne i nevesele bjehu već sve spravile za put. Po srcu su ih muke spopanule, kад se približio rastanak gosparâ, jer je put dalek i opasan a boje se da ih koja nesreća ne snade; one se ne mogu od muževa da odmaknu i sve se kod njih zaustavlju; kriomice rukama utiru suze i donose im ugarsko odjelo. Oni se u n̄ preoblače, udaraju na rame ovratnik s prijašnjega plašta, a na glavu kalpak od crne kadife; na kalpaku zlatne čelenke i krilo okovano; pašu demeškiňu sablu a na n̄oj balčak od debela zlata; na balčaku blista draga kamene, te sable vrijede cijelu kesu zlata. Pred njihovijem kućama namješteno je nekoliko zdura u stajaćem odijelu; ima ih pred „Dvorom“ i dvornicom maloga vijeća i na nuglovima ulica, kuda će prolaziti poslije poslanici. Stariji poslanik čeka mlađega da po n̄ dođe, a kićena pratnja odavna je spremna. Mlađi izade iz kuće, pojaše pomamna doga i uputi se. Pred njim jaše dragoman (tumač), pak pop i brijač i negovi lični pratioci. Drug, kad ga ugleda s prozora da se primiče, prene se, otrči pred kućna vrata, te ga dočeka, pa i on uzjaše na velika dorata. Za njima i pratioci pojašu koće i svi krenu put „Dvora“.

Već prije sastali se u dvornici maloga vijeća svi malovijećnici s knezom te čekaju vijest da se poslanici upućuju. Zduri do malo dodu do svojih kapetana i navijeste im, da se poslanici upućuju, a kapetani to ončas jave malom vijeću. Tad najmlađi između malovijećnika šale poslanicima po obredniku zdura s pozivom da se upute i da dodu pred „Dvor“. Tada i knez i svi malovijećnici izlaze iz dvornice, idu pod svodove pred „Dvrom“, te posijedaju na gorje kameno sjedište pokriveno dragocjenijem sagovima. U toliko pred „Dvrom“ namještena su

¹⁾ Po obredniku.

dva reda zdurâ, svi u crvenoj stajaćoj hađini, sa svojijem kapetanima, a mnoštvo svijeta vrvi i tu i na „Placi Velikoj“ i tiska se čekajući svečanu povorku; nekoliko sôdata, barabanata i zdura drži za povorku otvoren put između ovoga mnoštva. Duga svečana povorka s poslanicima ureduje se; pred očima se mnoštva razvija divan pogled, jer dugi red vojnika, junaka, gospode, službenika, bogatijeh trgovaca, laganjeh momaka i drugijeh ludi, gotovo svijeh na końu i divno odjevenijeh i oružanijeh, kreće redom put „Dvora“.

* * *

Otvara povorku četa vojnika Brgaćana i bližnjeh Župlana. Oni su jednako odjeveni. Na níma je crven gámadan¹⁾) sa srebrenijem pucetima; poviše nega modra pamučna anterija²⁾ s crvenijem gajtanima a poviše ne bijeli fermen³⁾ s modrijem i crvenijem gajtanima; oko boka im je crven silaj⁴⁾ a oko nega niže tkanica⁵⁾; pelengače su im modre, široke i kratke; ali za lakše kretanje umjerena im je širina i ne vise trbušasto između bedara; na dnu gaćâ i oko rasporaka je crveno-lubičasti gajtan. Oko buta su im proste modre dokojenice⁶⁾ gotovo sve do crnijeh papuča. Na glavi im je crven fes s modrom kitom; na fesu znamen državne službe. Kroz silaj prolazi hanđar crnosapac⁷⁾ i pećanka⁸⁾ kremeňača. O ramenu debela puška šešana⁹⁾ a pod puškom na boku šarpel¹⁰⁾ od crvene kože obješen o kaišu niz rame, da puška hađinu ne dere. Oko pasa straga fišek-ćese¹¹⁾ s malom kremeňačom, dvije poveće ćese i ulanica, sve svjetlo kao srebro, a pod níma crvene kite. U desnici im je dug klenov štap. Ním odalečuju svijet, da ne dođe u dodir sa dva Turčina, koji jašu za níma, jer oni dolaze iz sved oku-

¹⁾ Prsluk. ²⁾ Hađak s rukavima. ³⁾ Gorni hađak bez rukava za muške, jačerma. ⁴⁾ Pašnica od kože, u koju se zadjeva oružje. ⁵⁾ Pas oko boka. ⁶⁾ Kao bjeđeve od svite od kojena do članka, ital. *usatti*. ⁷⁾ Sa ručicom od crne kosti. ⁸⁾ Mala puška iz Peći. ⁹⁾ Šešana je debela, široka i kratka puška. ¹⁰⁾ Četverokutan komad kože. ¹¹⁾ Ćese su četvrtokutne male; ima ih četiri, vise o pripojasnicama, koja se steže oko pasa, tako da ćese ostanu straga; jedna od ćesa je najmaňa, u njoj se drži kremen i sitniji pribor; u dvije su naboji, fišeci, a u četvrtoj „ulanici“ drži se uže za čišćenje puške; sve fišeklije urešene su velikijem kitama.

ženijeh krajeva turskoga carstva, da kao predstavnici turske vlasti obezbijede povorci put do Carigrada.

Za Brgaćanima, vojnicima, jezde ova dva Turčina, dva golema jačara u zelenoj odjeći, na pomannijem hatima. Na glavi im je kalpak s jačarskijem znakom. O ramenu visi im duga i tanka šara-puška¹⁾, žutom mjeni okovana; za zelenijem silajem srebrena ledenica²⁾ i ogneviti hanđar bjelosopac³⁾; oko silaja svileni trabolac⁴⁾ s dugijem žicama osnove i malijem kiticama, koje mu na krajevima vise: oko pasa straga srebrenе fišek-ćese sa zelenijem kitama; o ramenu poveća amajlja⁵⁾ od zelene svite izvezene crvenijem gajtanom. Niže zelenijeh gaća ispod kojena zelene dokolenice izviruju iz visokijeh čizama, na kojijem su oštре mamuze. U kuburlici⁶⁾ na sedlu pred jabukom dvije kubure s velikom jabukom. Straga na sedlu privezan je i umotan dugi muški čurak⁷⁾ s rukavima. Jačarima je mrko lice a zasukani breci. Putem na desno i lijevo očima u prozore strižu.

Za jačarima jezdi na turskom paripu mlado momče, Vlasije Lučić, lepsi no djevojka. On se vježba u moćna oca, dragomana, da mu naslijedi zvaće. Momče je majčino milovanje, te ga ona izodjela u lijepu čohu i kadifu, kako je nauči nena majčina mašta. Oko bijelogog groca viri mu tanahna košula od sarajevskoga platna a na njoj zlatno puce, koje se na burmu otvara. Čamadan mu je od bijele kadife, koret⁸⁾ od plave svite sa zlatnjem gajtanima, a fermen od crvene kadife,

¹⁾ Pušaka ima različitih: ġeferdari su puške okovane srebrom i biserinicom (sedefom); šare su bez toga uresa, ali im je cijev na više mjesta okovana; golice ili golocijevke, su bez okova; šešane imaju oblik već napomenut itd.

²⁾ Ledenice se zovu male puške okovane srebrom.

³⁾ S kundakom od bijele kosti.

⁴⁾ Svileni pas levantinski, po imenu grada otkle se dobavlao.

⁵⁾ Tobolac od tvrde kože ili od kovine, različite veličine i oblika, koji se nosi o kaišu ili se stavlja za pas; služi za pohranu spisa, novaca i drugih stvari.

⁶⁾ Na sedlu, gdje se drže male puške, kubure.

⁷⁾ Dug kaput s rukavima, krznom postavljen i operavažen.

⁸⁾ Isto što i anterija.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
vas izvezen suhijem zlatom a na níemu zlatne toke. Oko bedara súežan fistan¹⁾ u stotinu nabora; od kolena do papuča modre dokoļenice sa zlatnijem kopčama; na nogama ćrvene papuče srebrom potkovane; na glavi crvena kapa a za níom labudovo krilo; na vrh modre kite privezat cvijetak bijelog čeminu, čim ga je mati zakitila; oko boka silaj i svilen trabolac; oko grla mu se sjaje sitan zlatan đerdan²⁾; za pasom mu je daničkiňa u čistu zlatu i plamenit nož sa srebrenjem kamzama; oko pasa straga srebrene fišek-ćese a o ramenu zlatna amajlija.

Otac mu, dragoman, jezdi za ním na koňu vitezu, a pred neda drug mu u zvaňu. Na obojici divno ruho i junačko oružje.

Sada jašu oba poklisara, oba u ugarskom odjelu, stariji mlađemu na desno. Oni odvajaju i sjaju u ovoj povoreci; ponosito vladaju ohole koňe obuzdane zlatnom i bogatom uzdom; katanska³⁾ su im sedla, a divni su im pokrovci izatkani suhijem zlatom.

Eto za níma i popa na vrancu; i on prati poslanike, jer u sred turske zemle sloboda mu je da prinosi nekrvnu žrtvu za gospodu i nihovu družbu. S popom jezdi brijač na doratu, jer će on služiti gospodu, dok se vrate u bijeli Dubrovnik.

Za níma jašu nebrojeni trgovci, dva a dva, jedni u gradskom ruhu od fine lopudske vune a neki po bijeloj košulji imaju ćrvene dolame a na ovijem do trideset putaca; na vezenijem dolamama potrošeno je silno zlato iz Mletaka. O boku im vise šarene ćese pune zlatnijeh dukata, te popritežu dubrovačke trgovce k zemljì; za pojasmima ledenice i pečanke, a kraj nih noževi; o ramenu duge srmali puške, géferdari i šare; na nogama, niže širokijeh gaća, modre ili crvene dokoļenice i kovče, te im se žute noge od kolena do štitkovijeh ili ernijeh papuča. Na glavi im crvena kapa a s níz niz šaren saruk visi modra kita a na njoj mirisni bosiljak ili crveni cvijetak. Mnogijem koňma o sedlu visi kanđija⁴⁾, tumbakom⁵⁾ okovana. Nigda nijesu lepsi svatovi pojedzili gospodskijem družnom kao

¹⁾ Muški kratki skutići od bijelog postava s mnogo nabora; arnautska nošnja.

²⁾ Kolajna. ³⁾ Viteška, koňička. ⁴⁾ Korbač, tal. *staffile*. ⁵⁾ Žuta mned.

što sada poklisarska družina. A ko bi znao i upamlio sve divno ruho i bogato oružje ovijeh sokolova! S trgovima jezde nihovi lagahni momci i nose čese perperâ i dukatâ, jer im gospodari mnogo voska, koža, vune i drugoga trga po Turskoj kupuju.

Za svima jašu dva sobara; oni viju na kopljima poklisarske svilene stijegove. Za njima su klučari.

Poslednji su nabavljači jela; odjeveni su u modroj sviti; mornarski im je klobuk na glavi; šire lakte i kreče noge i lulanju se po drumu, jer su to od mora junaci, te su tanke galije po debelome moru kroz vihor vodili; pozvali su ih s Lopuda i iz Rata gospoda poslanici u svoju službu.

Najposlednji je dragomanov poslužnik na debelu dogu. Kad ova ponosna četa dojezdi pred „Dvor“, pred knežev prijestô, gdje su pod svodovima izređeni sa knezom svi malovijećnici, popostane da im se pokloni. Jačičari pozdravljaju kneza i vijećnike poklonom i rukom na grudi. Zatijem dragomani i svi skidaju kape. Poslanici snimaju kalpak, netom izvire pred svodove, sniženo stupaju pred gospodu, što bliže mogu svodovima, izlazeći iz povorke, ter se ponizno i duboko s koňa klanaju knezu i redom svijem malovijećnicima. Za njima se cijela četa redom pokloni i knezu i vijećnicima. U isti tren četiri zdura, gospodska dvoranika, ostavljaju svoje redove pred dvorom, sretnaju poslanike da se upute s njima put Ploča i da ih dvore; oni će zato po propisu dobiti dobru napitnicu.

Povorka tada se vrne i vraćajući se popostane prije ispred svetog Vlasija, dubrovačkoga zaštitnika, i pokloni mu se po božno. Kad četa dojezdi ispred „Divone“, prije nego što će zamaknuti ispod „Zvonika“, opet popostane, okrene koñe na desnu put zaštitnikova hrama i preporuči se još jednom Bogu i zaštitniku. Četa zatijem jezdi na Ploče i sjaje pred kuću, koja je poslanicima određena za stan, dok im bude zapovideno da krenu put Carigrada. Mnoštvo svijeta prati ih do kuće i vraća se. Od tog časa, dok ne krenu put Carigrada, poslanici ne smiju više u grad i odijevaju se u tursku odoru. U ovoj kući na Pločama stanuju nekoliko dana do odlaska, dok im se ne opreme svi posli. Tu primaju posjete i sve što im vlasti šalu za poslanstvo i za put.

* * *

Prvu subotu, koja dođe, otkad se nastane na Pločama, poklisari sa svojom četom idu kao poklonici i putnici u Gospu od Milosrda, da se preporuče Bogorodici; ali ta četa s njima ne ide kroz grad nego „Iza grada“, jer ne smiju više u grad. S njima ide u Gospu i mnogo građana.

Nekoliko dana prije odlaska poslanikâ dođe u njih na Ploče tajnik vladin a pred njim zdur nosi košaru pokrivenu sagom, punu službenijeh pisama. Poslanici ih prime pred dragomanima. Tada tajnik im predaje vladinu komisiju za poslanstvo; u njoj im je potanko napisano, kako da obave predaju harača i druge posle s turskom vladom; zatijem im predaje i priloške komisiji, vjerovna¹⁾) i sva druga pisma i sve potrebite spise i isprave jedno po jedno. Napokon im prikaže na potpis imovnik svih predatijeh spisa. Tada ih zamoli, da mu povrate onu komisiju, što bjehu primili u zbornici maloga vijeća onog dana, kad su izašli iz grada. Oni mu je povrate cijelu i zapečaćenu, kako su je primili. Tako bješe još od prije propisano; ali ta prva komisija nije sadržavala ništa pisano osim naslova s dvora i pečata straga; unutra bjehu prazni listovi papira, na kojijem bješe samo nekoliko poteza bez ikakva značenja.

Zatijem ih tajnik upozoruje na ono što po pismenom nalogu predatom im u osobitu spisu imadu da kažu velikom veziru i ne-govu blagajniku Kehia-begu, kad im podu u posjete, te im veli:

„Kad podlete u velikog vezira, presvjetla gospodo poslanici, kažite mu: »Mogući, čestiti i blagodarni naš Gospodaru! Dubrovački knez i begovi po običaju od starina poslaše s ovijem zelenijem listom nas ponizne sluge s dankom, da celivaju zemlju pred prijestolom slavnoga carstva i da ljube skute vama, našemu blagodarnomu i uzvišenomu gospodaru. Molimo vaše blagodarno i uzvišeno gospodstvo, da biste uzdržali i od sada unaprijeda više nas milostivi pogled, kojijem smo bili od starijeh starina gledani od ove slavne Porte; a mi se ne ćemo ni u dne, ni u noći kratiti da molimo gospoda Boga za svaku veću slavu vašega gospodstva u milosti slavnoga carstva.“

¹⁾ Tako u starijem ispravama zovu se akreditivna pisma.

У Н И В Е Р З И Т Е С К А Б И Б Л И О Т Е К А
Tajnik im dale kaže: Vezirevu blagajniku ili Kehia-begu ovo ēete probesjediti:

„Preuzvišeni gospodin knez i vijećnici dubrovačke republike, sved vjerni ovoj čestitoj Porti, šalu nas s dankom, da celivamo zemlju pred previšnjem carem, našijem gospodarom. „Da odaju poštu Vašoj Preuzvišenosti prekazuju se po nama „ispred vas s ovijem znakom poklona i mole vas, da se uđo- „stojite blagohotno primiti ovu malu ali smjernu čast, i stalno „se nadamo, da V. Pr. ne ēe, svoje urodene dobrote radi, na „ino nego štititi naše dobro. A mi ēemo moliti Boga, da vam „udijeli, da se sve to više podignite u milosti velikoga cara“.

Napokon im tajnik svrće pozornost na to, da se u Cari-gradu nalaze poslanici sviju stranijeh država i da treba po dragomanu da priopće svoj dolazak nima i kaže im:

„Presvjetla gospodo poslanici! Vi treba da im to poru- „čite ovako; „Presvjetla gospoda poslanici dubrovačke repu- „blike klańaju se Vašoj Pr. i priopćuju joj, da su sretno i „zdravo prispjeli u ovu prijestônicu. Stavljaju se na raspo- „lagaće V. Pr. i nude se da ēe najpokornije posluživati „V. Pr.““

Izvršivši posao tajnik im se duboko pokloni i zaželi im dobar put, te se vrati u grad.

* * *

Onaj dan, kad se odredi da se poklissarima ponese harač s darovima, nova se svečanost priprema u gradu. U blagajnici je već sve gotovo. Tad se skupe u stônu crkvu zajedno svi blagajnici i prokuratori Gospe Velike i drugi stručni službenici. Treba da svi bez izuzetka budu na okupu; ako koga nema, popuňa negovo mjesto malovijećnik. Hram sv. Vlasija dupkom je pun svijeta. Svi skupa idu u hram, a svećenik ide pred ôtar, da reče misu za sreću Dubrovnika i za sve državne službenike, koji imadu posla s dankom.

U „Dvoru“ i po svijem uredima svak se žuri da spremi sve za poslanike, jer ēe oni sutra zorom preko Bratata krenuti put granice. Vlastela i pučani, prijatelji i rodbina idu na Ploče da ih pozdrave i da se s nima oproste; trgovci koji ostaju, da im po koji pôsalak preporuče, što im je knez i vijeće u komisiju stavio.

Blagajnički pop dolazi u njih a ispred njega zdur nosi triptih ikona, pred kojijem će pop za poslanstvo govoriti misu u Turskoj; druga dva zdura nose u sanducima ostale stvari potrebne za službu božju. Pop predaje sve ovo i pozdravlja svu gospodu koja odlazi.

Zatijem dolazi u poslanika blagajnički kančilijer (pisar) i pošto im se poklonio, kaže im:

„Gospodo poslanici! Mene je preuzvišeno malo vijeće do „vas poslalo, da vam razjasnim propise glede troškova za vaše „putovanje. Nastojate da štedite, koliko se pristoji časti Dubrovnika i vašemu ugledu. Donio sam vam cijenik trošaka za „sve vaše koće od Dubrovnika do Carigrada i za kola. Trošak „za svakoga koća od Dubrovnika do Novoga Pazara, pak odonle „do Sofije, zatijem od onoga grada do Jedrene, napokon od Jedrene do Carigrada je popriječno od 5 dubrovačkih talijera „i četvrtinu za šest letnijeh mjeseca od maja do oktobra, te „ukupno od 21 talijer, a za drugo šest zimskijeh mjeseca po „ $6\frac{1}{2}$, to biva ukupno 26 talijera. Presvjetli knez i vlastela „dubrovačka vam preporučuju, da ne samo ne potrošite više za „koće, nego da nastojite da prišteditate od iznosa određenoga vam, „jer troškovi su našega grada ogromni, a prihodi su maleni. „Vaša je sreća, da republika nije još umažila ovaj trošak, a „predvidam da ne će proći mnogo vremena, te će biti smaženi „ovi i drugi. Određeno vam je pako, da za letne mjesece ne „potrošite od Sofije do Carigrada više od 27 talijera za svaka „kola, a za zimske mjesece ne više od 36 talijera¹⁾.“

Napokon im ostavlja pismen naputak o troškovima, klaňa im se i nazivle i njima i drugovima sretan put i vraća se u grad.

* * *

Darovi i noyci za danak i carinu i za ostalo spremni su da se ponesu na Ploče.

Po podne krene onamo ne mala povorka. Prvi pred četom idu dva blagajnička zdura; za njima vojnički kapetani, dvanaest vojnika, Brgačana, i kapurao s puškama o ramenu i potpuno oboružanjih. Između njih drugi vojnici nose u košarama, pokrivenim sagovima, harač i darove. Harač je u česa-

¹⁾ Iz odluka vijeća.

ma punijem mletačkijeh zlatnijeh dukata; u sve 12.500; ima tu još i drugoga novca. Za nima idu blagajnici i prokuratori Gospe Velike i drugi službenici. Mnogo svijeta ih slijedi. Četa nosi harač i darove na Ploče u poslanikâ. Kad košare u njih prispiju, blagajnici otkriju košare i otvore čese; broje sve žute dukate, pusto blago; kad ih izbroje i izmjere, opet ih uspu i zapečate čese, te napokon prime za to namirnice od poslanikâ. Tako se radi i s darovima. Tada jedan od blagajnika dade poslanicima pismen naputak za primaće turske isprave o isplaćenju harača u Carigradu, te im u isto doba kaže:

„Gospodo Poslanici! Kad predate danak, odmah ćeete izvaditi¹⁾ teskeru ili pismo pečatano od predstojnika sultanove blagajnice po izvjestitełu dnevnijeh posala velikoga vezira. Pokrajinski financijski upravitelj izvijestiće tad o ispravi velikom veziru svojijem ovjerovljeњem, da bude izdata teskera ili svjedočba od vrhovnoga računovodstva. Isti pokrajinski financijski upravitelj ovjerovljuje zatim ispravu, da bude izdata i teskera od vrhovnoga računovodstva. Ova isprava ponese se na računovodstvo, ukniži se i uzme svjedočba pečatana od predstojnika računovodstva, a isprava predstojnika blagajnice ostane u predstojnika računovodstva; pokrajinski financijski upravitelj javi na toj svjedočbi velikomu veziru, da su Dubrovčani platili danak turskomu caru za tri godine 12.500 dukata, sved počinući od 15. dana mjeseca *rebi-ul-ewel* godine..... do 15. istoga mjeseca godine..... i o tome veliki vezir izdaje ispravu. Pak se ponese u maden-kalfe (mlađega majstora), koji napiše dopis o danku i imena presvjetle gospode poslanika, a odatle u kñigovode na ukniženje. Tada predstojnik kñigovodstva šale ovu teskeru vrhovnoga računovodstva predstojniku šekâ (cheques) po očitovaњu maden-kalfe, u kojem očitovaњu predstojnik šekâ označuje potanko harač i ostavlja u sebe teskeru, a dragoman nosi očitovaњe na kñigovodstvo i dade ga uknižiti, a to se posvjedoči vidimacijom rčunarstvenoga predstojnika toliko o haraču koliko o carini. Tada ga dragoman nosi sa kñigovodstva u maden-kalfe Me-

¹⁾ Ovo je tačan prijenos iz italijansko-turskog propisa, kako je objašnjeno opaskomiza ove.

„hemed efendije, pa po njegovu blagajničkom predstojniku u „generalnoga tajnika velikog vezira, koji tajnik stavi svoj pečat. Pa se nosi u zapisničara, koji bileži nadnevke i napiše „naslov isprave. Zatijem pokrajinski finansijski upravitelj potegne trak straga a risač potegne tugru (znameće) turskog cara.“¹⁾

Tajnik im dade i popis darova, iz kojega vadimo ovo: Čauš-baši (poglavici vratara) — svile i čaška (finğan); gulamima (ulacima, teklićima) velikog vezira — šećera (?), kafe i mirisa i solotte (ital.) 8.

Napokon drugi od blagajnika kaže poslanicima:

„Presvjetla Gospodo! Po nalogu vijeća vi ćete se služiti novcima samo na korist republike a čuvaćete se od svake sebične svrhe, a nada sve ne ćete uzimati za sebe dobit na razmjeni novaca, koje nosite; nego, ako što dobijete ili prišteditе, to ćete vratiti u državnu blagajnicu.

„Evo vam dakle ovdje česa punijeh novaca i sanduka punijeh darova. Mi smo ovdje pred vama sve izmjerili, izbrojili, složili, i zapečatili. Sve je dobro spremljeno i zabijeno. Sretno putovali a još se sretnije povratili!“

Tada stariji od poslanika zahvaljujući na svemu pozivle blagajnike na večeru u poslaničku kuću. Ostali se praštaju i vraćaju u grad; ali ostaju vojnici da čuvaju kuću sve do zore, dok otidu poslanici put Brgata. U večer jedan od noćnijeh kapetana i nekoliko noćnijeh stražara primaju nalog, da i oni čuvaju poslaničku kuću na Pločama.

* * *

¹⁾ Ovaj naputak napisan je u obredniku italijanski; ali sve glavne riječi su turske ili arapske. Evo početka ovoga čudnovatoga sastavka: Per cavare la ricevuta del tributo (za izvaditi primku o danku). — Prima si cava teschere, ossia temetu sigillato dal Hasna-chiechaja del Gran Signore per mezzo del Ielhisci-aga sopra temeschuh al supremo visir col suo sah, che si dia teschera dal Base-Muhasebe. Poi teftedar-efendi fa sah. — Riječi turske i arapske u ovom naputku stranom su pokvarene, a tumačeće i ispravak dobio sam osamdesetijeh godina prošloga vijeka od Visokog Otmanskog poslanstva na Cetiňu posredovanjem ondašnjeg otmanskoga konsula u Dubrovniku Maksim-efendije; zato im budi najiskrenja hvala.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Kad poslanici i blagajnici s ostalom gospodom zasjedoše za gotovu sofru, bješe do poslanika mladi Lučić na gospodskoj večeri. Pri pečenci napijaše se Dubrovniku i poslanicima. Starina Lopuđanin služaše gospodi mavasijom; ali momku Vlašiju preslužuje čašu vinom, te se mavasija proli po gospodskoj sofri. Pita ga stariji poklisar: „Oj Ivane, Lopudski sokole, koju sreću želiš ovomu golobradu momku, da mu preslužuješ čašu vinom?“ — „Gosparu, prosti; ali ja sam doma i starije i mlađe, i djecu i unuke, iženio, te bi i mladoj Grkińi u Stambulu gradu ponio sitno pismo od nekoga momka.“ Nasmija se poslanik razumijući starca, te dade Vlašiću sitnu tamburu. Tad on počne udarati i popijevati tanko uz tamburu.

Sutradan, kad svane, dodu još dvije stotine vojnika pred poslaničku kuću, da do granice prate putnike i neizbrojan puk da gleda njihov odlazak. Kad se četa uputi, stade pucaće pušaka, a pred njima jedan seljak popijevaše, i tako prijeđu dubrovački poslanici na tursku zemlju, da preko Novoga Pazara, Sofije i Jedrene odnesu u Carigrad danak turskomu caru.

P R I R O D I.

— I. E. —

O prirodo, koliko bi bilo
Razborit'je da te prismrt zovu,
Kad u tebi sve što se rodilo
Stalno hrli zadnjemu pokrovu!

Sve nastaje veselo i čilo
I nada se obilatu lovu,
Ne sluteći grdno ništavilo,
Što u slatkom krije se otrovu.

Eto mudrost drevnijeh Bramina,
Buda, Platon i drugi Titani
Svjetliše sred tvojijeh tmina;

Pak što uče umovi izbrani ?
Trpi, kračuć izmed razvalina,
Sa devizom: mrkni, ne osvani !

S U N C U.

— I. E. —

Ili jutrom rasipalo zrake
Na hridine koje more lubi;
Ili noćne prehodilo mrake
Rumenilom što se za tren gubi;

Ili leti usred žege jake
Trepetali od miline dubi;
Ili zimi s topline ti mlake
Cvokotali od studeni zubi,

Ti si, sunce, sved jednako vrelo;
I toplinu danas istu liješ
Kô Ilijе kada je gorjelo!

Pitô bih te, zašto uprav griješ;
Al' se bojim, na pitaњe smjelo
Odgovorom da me ne ubiješ!

АМАН!

— ? —

Аман, џанум, аман, аман,
Дивну ли те Алах створи!
Кога сртнеш, да га мамиш,
Да погледом срца пламиш, —
Ко те види, дерт га мори,
Па уздише, чезне, гори !

Аман, џанум, аман, аман,
Ил' си вила ил' хурија ?
Откуд доће ? Откле ступаш ?
Мијеш ли се каравиљем,
А спаваш ли међ' босиљем,
У ђулсији да л' се купаш,
Па ти мирис све опија
И заноси и — убија ?

Аман, џанум, аман, аман !
А, питат те више не ћу,
Питајући, уздишући,
Пусто ће ми срце пући,
Прегорјети за те све ћу
И болујући умријећи.

Херцеговина.

ENRICO PANZACCHI.

— Широ Ј. Герун. —

Књижевни и политички свијет у Италији изгубио је недавно једног од виђенијих чланова својих. Dana 5. Октобра о. г. одјекнуо је Италијом тужни глас, да се тога јутра преселио у вјечност професор естетике на болоњској универзитету, Енрико Панцаки. Дугогодишњи професор на лицеју, у академији лијепих умјетности и универзитету; пјесник, књижевник, критичар и уредник новина; државни подтајник и народни посланик, Панцаки, као јаван радник, заузимао је врло истакнуто мјесто у књижевној републици као и у политичком друштву италијанском, те мислим да не ће бити на одмет, ако се његова појава прикаже српској публици, макар и у профилу.

У Болоњи, где је на измаку 1840. године угледао свијетло и свршио прве науке, провео је Панцаки готово вас свој вијек, развијајући огромну активност и као посланик и као јавни радник у више правца. Ту се, dakле, први пут огледао и на књижевном пољу. Негде пред освитак 1869. год. изађе његова прва студија „*Dell'arte moderna*“, студија сасвим нова и оригинална за италијанску публику, која му отвори врата Академије Лијепих Умјетности и бјеше претходница читава низа разних литерарних и политичких спisa и монографија. Ту се Панцаки у дугу низу година ријетким успјехом истакао, између осталога и као плодан радник на новинарству, књижевном и политичком. Од књижевних новина, које је украшавао својим умним производима, у првом реду вриједна је спомена „*La Rivista Bolognese*“, којој је он, у заједници са још два позната књижевника, био покретач и уредник, и у којој се налази његов магистрални спис „*L'ingegno critico del Galileo*“; даље, почевши од књижевнога пријегледа „*Lettere e Arti*“, који је он такођер основао и, на жалост, само двије године уређивао, уносећи у њега све што је боље и пребраније на пољу модерне образованости и мисли, па све до чувене књижевно-научне ревије, „*La Nuova Antologia*“, која га је за дugo бројала међу своје најврсније сараднике. Међу политичким листовима заслужује особиту пажњу његов „*Nabob*“, који је он био на широко засновао, настојећи да од њега направи досто-

јан италијански pendant паришком Фигару; затим „Capitan Fracassa“, „L’Italie“, „L’Indipendente“ и локални „Il Monitore di Bologna“. Осим тога, готово у свим иоле истакнутијум листовима, налазе се његови чланци, студије и критике.

Књижевни рад Панцакијев и одвећ је, дакле, широк и многостручен, а да би се могао достојно приказати и по заслуги оцијенити, нарочито не губећи из вида узани оквир једнога новинарскога члanka. Невоља је у томе то већа, што се његови списи у главном не налазе сабрани у засебним издањима, него су већином или растурени по разним политичким листовима и књижевним пријегледима, или су само дијелом засебно отштампани. Ипак се његова цјелокупна дјелатност на књижевном пољу може згодно подијелити у књижевну, умјетничку и музикалну критику, даље у приповједалачу прозу и поезију.

Већ сам прије натукнуо, да је Панцаки своју књижевну каријеру отпочео дјелом „Dell’arte moderna“. Тим првијенцем открио је млади аутор, поред бистрине ума и ширине погледа, богату спрему и модерно схватање умјетности. У радовима, који су за овим слједовали, писац је само потврдио тај лијепи глас. Његови радови: „Nel campo dell’Arte“, „Le origini dell’Arte nuova“, „L’Accademia e l’Arte in Italia“, „L’Arte e il progresso“, „L’Arte nel secolo XIX“, „Tolstoi e l’Arte“ и т. д. спадају међу понажбоља дјела те руке у италијанској књизи. Али се његова критичарска активност није заустављала само на књижевности и лијепој умјетности, него се протезала и на позоришно и музикално поље, коме Панцаки бјеше посветио велик дио своје пажње и дјелатности. У дјелу „Riccardo Wagner“, којим је ступио у ред првих апостола вагнерјанизма у Италији, бави се он потање анализом производа великога музичара, нарочито критиком „Лоенгринга“. У књизи „Nel mondo della musica“ налазе се његове студије о лијепом у музici, о Моцарту, Росинију, Листу, Берлиоцу, Вердију и др. Познати су даље његови критички радови о позоришној дјелатности Голдонија и Де Мисе-а, о Дездемони, као и о Дузи и Бернардовој и др. На посљетку ред је споменути и његову оригиналну драму „Forte come la morte“, која се још увијек, и ако са прилично релативним успјехом, приказује на италијanskим позорницама.

Доста обилати Панцакијев рад на новелистици није ни издалека тако значајан, као његова критичка дјела. Већим дијелом сабран је у свескама с натписом „I miei racconti“, „Racconti incredibili“, „Infedeltà“, новела, коју је касније удесио за позорницу створивши од ње прије споменуту драму „Forte come la morte“.

Куд и камо је важнија и обилатија Панцакијева поетска продукција. У времену, кад се Италијом размиљела читава војска свакојаких пјесника и стихотворца, Панцакијева појава биљежи у неку руку особиту епоху, јер у многом чему издваја из кола својих пјесничких савременика, ударајући својим пјесмама печат оригиналности и модерности. Засебне збирке његових пјесничких производа имају натпise „Visioni e immagini, Alma natura, Piccolo canzoniere, Vecchio ideale, Lirica, Racconti e liriche, Rime novelle и Cor sincerum“.

Чувен је био Панцаки у Италији као на гласу говорник и одличан конференцијер. Познати су његови говори о Гарибалди, Мингетиу, Густаву Модени, као год и конференције о Леонарду да Винчи, Санциу, Мариниу и др.

Ради згодније илустрације Панцакијеве индивидуалности, ред би било узети у претрес и његов рад на политичком пољу. Али то у овај мах мора да изостане, јер прелази границе задатака овога књижевнога листа.

* * *

У италијанској књижевној историји новијега доба имену Енрика Панцаки припада без сумње једно од првих мјеста, и то не само због обилатости и разноврсности његове продукције којико ради саме фактичне вриједности њене. Послије Данта — вели један угледан критичар Панцакијеве поезије — који се је у својој недостигности бавио и музиком као њен одличан и готово одан обожаватељ и љубитељ мелодије; послије Леопардија, који бјеше дубоко заронио у чаролије синфонијске музике; послије Уга Фоскола, који у својим Грацијама изразује музичне сладости изазване једном самотном калуђерицом, обожаватељицом небеснога плаветнила, сјајнога мјесеца и лакога ћутања звијезда — нико се више од Панцакија није истакао у музикалном изразу.

И, заиста, његови стихови као згодан наставак Карерове романце, радо су стављани у музiku, јер су збиља били као створени за то. Грациозност и класична хармонија, уз љепоту израза и искреност осјећаја, сачињавају главне карактеристике његове поезије. Годинама млађи од Кардучија није до краја подлегао његову силном утјецају него је знао још од првих младићких огледа међу Пратом и Алеардом који владаху, и романтичарима те га окружаваху, преузети Фоскову и Леопардијеву предају и не упости у празна пренемагања каснијих бранитеља Манционијевих. Његова химна Микеланђелу, објављена 1885. године, примјер је јаке и мисаоне поезије. Панцаки, додуше, није био гениј, али је знао самосталан и неодвисан да прође кроз три или четири пјесничке генерације а да не постане вођ какве школе и да не узима ученикâ. Његова умјетност, фина и њежна, без излишних накита и празне буке, није била створена за подражавање.

Панцаки, дакле, као пјесник јамачно ће морати да пријеђе међу потоње нараштаје. Не може се једнако казати о њему као приповједачу. Прије свега његова је прозаична активност — како прије рекох — одвећ растурена. Његови су списи готово сви пригодни, чланци за новине и ревије, конференције и говори. Мален је број његових приповједака, а и оно мало што их има, и ако су красне по замисли и саставу, ипак су у главном ситне. Характеристика Панцакија састоји се нарочито у томе, што он није саставио дјело, по коме би се могао тачно да измјери критичан и философски дух једнога човјека. Растурио је своју пространу културу у мрежу ситних поточића, који никад не могоше да се сједине, те да саставе једно големо језеро или море. А то баш с тога, јер је у њему човјек био природни непријатељ умјетнику. Он — као што је сам једном приликом исповједио — није никда жртвовао свој живот за умјетност. Пјесник, новелиста, критичар, драматураг, говорник, политичар, он је хтио прије свега да живи. А умјетност не бјеше за њега друго него једна страна његова живота, страна, коју је он волио изнад свега и која је испуњавала хуманошћу свако његово дјело и свако његово кретање. По томе он је диван примјер многима, који од умјетности или од поезије праве саму и једину душевну функцију свога живота на штету осталих племенитих особина.

Модерне фигуративне умјетности нађоше у њему окретна, елегантна и жива илustrатора. Обожавалац *seicenta* ударавше свом жестином на дрска оцрњивања присташâ прерафаелизма. Племенит бранитељ поезије Кардучијеве и музике Вагнерове, устајаше одважно на обрану умјетничке величине Сегантинија и Серија. Критичар ријетка и чиста поштења, схватајући и прихватајући све што је добро у разним тенденцијама, не устезаше се ни за час да подвргне критици сваку на по се. Па баш с тога није нико боље од њега умio да унесе више њежне лакоћe у умјетничку расправу, те се, управо зато, убрајаше међу прве реформаторе те књижевне гране у италијанском свijету. Неколико његових огледа у томе правцу остаће вјечито диван примјер дубоке проницавости у естетским појавама и видан доказ, што све може да уочи и хармонизује бистар ум у модерној умјетности, која није друго него непресушив извор сумња, истраживања и препирака.

Позориште бијаше можда највећа страст његова живота. Његово име спајаше се са свим театралним догађајима од иоле какве важности, те се развише у Италији посљедњих тридесет година. У његовим дјелима налазимо нагласке на омиљене теме његова времена с профилима и критикама, с успоменама и конференцијама, које спомињу италијанске театралне величине. Његова позоришна критика, увијек искрена и честита, не повођаше се ни за једном школом. Снажна и ведра, знадијаше да врло фином анализом прикаже све љепоте или да господском добродушношћу упре прстом у недостатке, прописујући потребите лијекове за исправак. Прелазећи с критичких анализа на радове, његова проза имаћаше веома деликатан облик и интонацију. Његови су профили ради тражени и похлепно читани; то су — како згодно рече један његов признати критичар — умјетнички медаљони по пајновијој моди, које је удесио умјетник пребрана укуса и процијећене и врло простране културе.

У Млечима, Повембра 1904.

МАТРИКУЛА Св. SPASA NA BOSANCI.

— Priopćio A. P. —

Pokojni Dr. Kosto Vojnović, kada je obrađivao svoje djelo o bratovštinama u Dubrovniku i u okolici, nije zanago imao prilike da se upozna sa svijem matrikulama, te su bile u davna vremena izrađene u prilog raznijeh pobožnijeh ustanova ili erkava dubrovačke biskupije; mnoge su odista izginule, ili još i danas gdjegdje pritajane stoje. Zato je zgodno i pravo da se jedna takva matrikula na vidjelo iznese, koja se nemu izmakla, a nije baš ni pritajana bila. Ja sam je otrag mnogo godina pri ruci imao i čitao, pak je eto sada u cjelini iznosim, biva u originalu i u prijevodu, uz malene neke primjedbe. I tako će se lako uvidjeti nene osobitosti, te se odista baš ne opažaju kod drugijeh raznijeh matrikula, koje se nalaze u spomenutom djelu Vojnovićevu.

Ova matrikula napisata je, dosta čitljivim pismenima, u početku 16.-oga stoljeća, te obuhvata 26 ukupno strana. U njoj su pobiležena pravila ili ustanove na 7 prvijeh strana, po tom dolazi potvrda nadbiskupova, a ostale stranice zapremaju imena članova; dvije su po gotovu nenapisate; na jednoj je odluka Maloga Vijeća od g. 1745., po kojoj se odobrava neko rješenje istoga bratstva, a na dvije stranice otigrnutoga lista zabilježene su osobite odluke istoga bratstva, ali stvari zaista od male važnosti. Korice su joj omotane običnom pergamenom, a nasred prve korice ima krst našaran prostim crnilom. Kniga je duga 23 cm. a široka 15 cm., bez ikoje druge oznake.

Ova se matrikula prilično odvaja od ostalijeh ove vrste u mnogo koječem, a baš radi svoje prilične starine zaslužuje svaku pažnju dajbudi onijeh, kojijem su mile neke naše ako i sićušne mrvice, uspomene iz prošlosti, koju dandanas kao da hoće prekriti neopravdanim zaboravom i kojoj se danas drugi bole no mi umiju diviti.

Laude gloria et honor de la Sancta et individua Trinitade
padre et figlio et spirito sancto principio et fundamento de tute
le cose, et de la sacratissima et gloriosa Vergene maria fontana de
pietade et summa misericordia: et del sanctissimo pontifice miss
[messer] s.eto Blasio protector et defensor de questa alma et inclita
Citta de Ragusi. Noi contadini et fratelli de la chiesa de la sancta
Ascensione del Bergato in loco nominato Bosancha capitularmente
insieme congregati in la dicta chiesia concordandosse unanimamente
tuti noi de una voluntade ordenamo la p.nte [presente] n.ra matri-
cula e fraternitade sotto li capituli et ordinatione in essa q.tente
[contenute]. La qual fondamo sotto el stendardo de la p.fata [pre-
fata] sacratissima ascensione del n.ro [nostro] Salvatore Jesu christo
existente item Bartholomeo so. [signor] de Resti Magnifico Rectore

---

Slava, hvala i čast svetoj i nerazdjelivoj Trojici, Ocu i Sinu
i Duhu Svetomu, početku i osnovi svijeh stvari, i presvetoj i slav-
noj Djevici Mariji, vrutku milosti i velikoga milosrđa, i presvetome
biskupu, gospodinu svetome Vlahu, parcu i branitelju ovoga slavnog
i čestitoga grada Dubrovnika. Mi sejaci i braća crkve svetoga Uzne-
šenja na Brgatu, u mjestu nazvatom Bosanka¹⁾, ujedno sakupleni u po-
menutoj crkvi, složni svikolici, jednodušno sastavljamo ovu našu Ma-
trikulu i bratstvo s poglavljima i odredbama te se u njoj sadrže. To
mi ustanovljemo pod barjakom pomenutoga presvetog Uznešenja
našega Spasiteљa Isukrsta, za doba Bartolomije gospodina Resti, če-

¹⁾ Godine 1502. bilo je toliko kuća ili porodica na Bosanci, da se mogla
s potvrdom vlasti osnovati bratovština. Danas ima samo stotinak duša, ma-
hom zemljoradnika. Bosanka je od prilike 300 m. nad morem, iza leda brda
Srđa, te je s toga i vino s Bosanke na veliku glasu. Selo se sastoji iz pe-
tinaestak kuća, sve na okupu, tako da ga možeš u četvrt ure obići; imańa,
vinogradi, livade, pašnjaci, šume itd., dakako, dosta su na daleko razasuta.
Žene nose na prodaju zeće i mlijeko u grad, do kojega ima oko 2 klm. dosta
vrletna ali i blagodarna puta. S visine naime do koje vodi, vrlo je krasan
pogled na grad, more, ostrva i cijelu pitomu okolicu. Od Luncijate (= Nun-
cijata, po bogomoli Naviještenja B. D. M. što je na vrhu toga brežuljka) iz-
nad Gruža do sela Brgata cijela se ona brežuljska kosa zvala negda mons
vergatus, monte Vergato, Brgat, s toga je i rečeno u ovoj matrikulji,
da se Bosanka nalazi na brdu Brgatu, kao što se i u starijem knjigama na-
lazi, da se Dubrovnik prostire na podnožju istoga brda. Danas je Brgat
(Gorii i Dōni) samo selo.

de la p.fata [prefata] cittade de Ragusi et primo Gastaldo n.ro [nostro] Petar Bogdanovich muratore nel 1502 idn.ne [indictione] q.nta [quinta] laudata et confirmata nel menor Consiglio de la dicta Citta adi 25 de mese de octobre in questo modo. Vz. [videlicet]:

(1) Primo statuemo et ordinamo ch. [che] ogni anno el giorno de la festa de tuti Sancti se debia congregar el n.ro Capitulo nel luogo usato al qual capitulo chadauno de li fratelli debia vegrir non havendo justo impedimento alla pena de grossi tre, et in dicto capitulo se debia elezer el Gastaldo novo et doi officiali soi [sei] assessori, li quali Gastaldo et officiali debiano far sacramento de mantegnir cum bona fide et senza fraude et de observar tuti li cap.li [capitoli] de la dicta fraternitate et debiano durare uno anno continuo et in fine del anno siando creato el Gastaldo novo cum li dicti soi [suoi] officiali sia tenuto el Gastaldo vecchio infra zorni octo alla pena de pp. [iperperi] cinque da esser pagati alla dicta n.ra fraternita render bona e dretta ragione de la sua administratōne al Gastaldo novo et officiali, et cussi se debia observar per sempre.

(2) Item statuemo et ordinamo che non se possa far capitulo n.ro se non serano in cap.to al mancho fratelli numero quindexe et

---

stitoga Upraviteљa rečenoga grada Dubrovnika, i prvoga Gestôda (starješine) našega, Petra Bogdanovića zidara, g. 1502. indikcije pete, odobreno i potvrđeno u Malome Vijeću pomenutoga Grada, na 25 mjeseca oktobra, na ovaj način, biva:

(1) Prvo određujemo i nalažemo, da se svake godine o Svetijem ima sakupiti naš zbor na običnom mjestu, na koji ima doći svaki od braće, ne bude li razložito zapriječen, pod globom od tri groša, i na tome zboru ima se odabrat novi starješina, dva ofišala i šest prisjednika, koji starješina i ofišali imaju obećati zakletvom, da će pravedno i bez prijevare osluživati sva poglavla ovoga bratstva, i da u časti imaju trajati jednu cijelu godinu, a na svrhu godine, kad se izabere novi starješina i njegovi ofišali, stari je dužan kroz osam dana, pod prijetnjom globe od pet perpera što će isplati pomenutom našem bratstvu, predati pravo i poštenu račune svoje uprave novome starješini i ofišalima, i tako da se sveđ oslužuje.

la electione del Gastaldo et officiali se intenda per mazor parte de li fratelli se trovarano in capt.o. Et tute altre parte qual sarano proposte in dicto capt.o n.ro per mazor parte se intendano per capt.o affirmativo vel negativo.

(3) Item statuemo et ordinamo che la fraternitade n.ra debia haver uno capellano el qual sia tenuto celebrare ogni anno messe cinque in la n.ra chiesia de la s.cta Ascensione del Salvatore al Bergato zoe messa una in la festa de ogni s.cti, unaltra messa alla commemoratione de li defuncti, la terza messa al di de la nativita del n.ro Salvatore, la quarta messa in la festa de la pascha et la quinta messa in la festa de la s.cta Ascensione. Et dicto capellano habia da la n.ra fraternita per chadauna messa grossi quattro et habia uno bono agnello al di de la pascha et per chadauna casa habia grosso uno al di de la ascensione. Et primo capellano elezemo et confirmamo in pieno capt.o prete Marino Hostoieh cum le preheminentie predicte.

(4) Item statuemo et ordinamo che qualunque volta morira alcuno de li fratelli nostri over sorelle in Slano, over in Canali fina S.cto Martino, over fina fiume chiamato Tribinstiza che siano tenuti

---

(2) Daže određujemo i nalažemo, da se ne može držati zbor naš, ako ne bude prisutno najmaće braće petnaestero, da izbor starještine i ofičalâ bude većinom braće na zboru. I sve drugo što se predloži na zboru našemu, bilo jesno bilo niječno, razumije se da odlučuje većina na skupu.

(3) Daže određujemo i nalažemo, da naše bratstvo ima imati kapelana, koji će dužan biti govoriti svake godine pet misa u našoj crkvi svetoga Uznešenja Spasiteљa na Bragu, to jest jednu misu o Svisvetijem, drugu na uspomenu mrtvijeh, treću na Božić, četvrtu na Uskrs a petu na Spasov dan. A taj kapelan za svaku misu da ima od našega bratstva četiri groša i jedno dobro jagñe o Uskrusu, i od svake kuće po jedan groš o Spasovu danu. I za prvoga kapelana biramo i potvrđujemo u skupu Popa Marina Hostojića sa gore rečenjem povlasticama.²⁾

²⁾ Ova je cijela tačka matrikule prepuna ozbiljnih naredaba, prijetnja i globa, što se često opaža i kod ostalijeh ove vrste.

andar et portar el corpo alla sepultura quelli de li fratelli alli quali comandara el Gastaldo et chi non obedira debia pagar per pena alla nostra fraternita grossi sei.

(5) Item statuemo et ordinamo che quando morira puto de li nostri fratelli non essendo arrivato alla eta de anni diexe che sia tenuto et Gastaldo cum tre fratelli andar sepelirlo. Et a chi comandara el Gastaldo sel non vora obedire portar dicto corpo debia pagar grossi tre alla n.ra fraternita.

(6) Item statuemo et ordinamo che qualunche volta morira fratello over sorella de la n.ra fraternita che ogni homo de li fratelli debia pagar grosso uno, de li quali se daga pp. uno in aiuto del morto et lo resto che remagna in la n.ra fraternita.

(7) Item statuemo et ordinamo che chadauno puto de la n.ra fraternita quando comezara zappar debia pagar alla fraternita grosso uno e mezzo.

---

(4) Daće određujemo i nalažemo, da kad umre kogod od braće naše ili sestara u Slanomu, ili u Konavlima do Sv. Martina, ili do rijeke zvane Trebišnice, imaju otici i nositi mrtvo tijelo do groba oni od braće, kojim zapovjedi starješina, a ko ne posluša, platiće globu od šest groša našemu bratstvu.³⁾

(5) Daće određujemo i nalažemo, da kad kome od naše braće umre dijete, koje nije doseglo desetu godinu, ima ga starješina sa tri brata pokopati. A koji zapovijedi starješine ne posluša, to jest ne pokopa tijelo, ima platiti tri groša našemu bratstvu.

(6) Daće određujemo i nalažemo, da svaki put, kad umre koji brat ili sestra iz našega bratstva, svaki brat da plati jedan groš, a od toga se ima dati u pomoć mrtvoga jedan perper, a ostalo nek ostane u našem bratstvu.

(7) Daće određujemo i nalažemo, da svako dijete našega bratstva, kad počne kopati, plati bratstvu groš i pô.⁴⁾

³⁾ Nije čuda da se ovdje naređuje pokopavanje članova bratstva, kad umru izvan mjesta, jer se to tako moglo dogoditi među braćom, koji su, kao trgovci, često i na daleke pute hodili, da kupuju živo. Za cijelo ovaj je odredba, da se toliko daleko imaći na pogreb, rijetka. — Sv. Martin, što se piše u ovom članku, današnji je manastir fraňevački u Pridvorju u Konavlima.

⁴⁾ I danas se tako drži kod nekih bratstava, koja nemaju pisanih pravila, biva da može samo postati pravim bratom mladić, koji je stao da kopa, ali ne pod silu i prijetiš globe.

(8) Item statuemo et ordinamo che quando sara amalato alguno de la fraternita a chi comandara el Gastaldo debia andar ad visitar lo infirmo et non andando debia pagar ogni volta grossi quattro in fraternita.

(9) Item statuemo et ordinamo che qualunque volta se trovara amalato alguno de la n.ra fraternita bisognando mandar ad farli guardia de lana [l'anima] sia tenuto a chi comandara el Gastaldo de andare et non andando debia pagar alla fraternita grosso uno e mezo.

(10) Item statuemo et ordinamo se alcuno de li fratelli dicesse villania al Gastaldo chel paga per pena alla nostra fraternita ogni volta grossi sei.

(11) Item statuemo et ordinamo se alguno facesse lang.a [langanza] quando se fa charitade che debia pagar alla n.ra fraternita per pena ducato uno ogni volta over sia legato tuto giorno.

(12) Item statuemo et ordinamo che ogninuno de li fratelli et qual commettera danno in qualche vigna de li nostri Signori et patroni debia pagar alla n.ra fraternitate ogni volta grossi sei.

---

(8) Daže određujemo i nalažemo, kad se razboli kogod od braće, da onaj, komu naredi starješina, ima pohoditi bolesnika, a ako ne pode, da plati bratstvu svaki put četiri groša.

(9) Daže određujemo i nalažemo, da kad se razboli kogod od naše braće, a bude potreba, da ga ko na smrti čuva, dužan je da ide komu starješina naredi, a kad ne bi pošao, platiće bratstvu groš i pô.⁵⁾

(10) Daže određujemo i nalažemo, ako ko od braće uvrijedi starješinu, da plati za kaznu svaki put šest groša za bratstvo.⁶⁾

---

⁵⁾ Članak 8. i 9. nareduje važnu stvar, t. j. negovanje, podvorbu i pomaganje bolesnijeh ili umirućijeh udrugara, što se rijetko danas kod bratstava po selima opaža; danas samo svojta i prisni prijateљi polaze bolesnike, dok braća o njima ni mukaet.

⁶⁾ Ovakva je naredba za prost narod značajna, jer osim što se njom čuvao ugled i dostojanstvo starještine, bez čega bi bratstvo žele moglo i postojati, doprinisilo se mnogo i za ljudskotu naroda i ulijevalo se u nj i preko ovih nabožnijeh ustanova poštovanje prama vlasti u opće, a to je bilo glavno.

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А В И Б Л И О Т Е К А
(13) Item statuemo et ordinamo che qualunque persona de la n.ra fraternita la qual imbratasse laqua nostra comuna debia pagar chadauna volta grossi sei alla n.ra fraternita per pena.

(14) Item statuemo ed ordinamo che qualunque de li nostri fratelli robasse cosa alguna de qualche viandante et ne seguesse danno alla fraternita che quello tale el qual havesse commesso el delitto per ogni grosso debia pagar alla fraternita grossi sette esendo provato em. [cum] testimonianza bona.

(15) Item statuemo et ordinamo che qualunque volta alguno de li n.ri fratelli comprara el datio de la becharia sia tenuto el comprator pagar alla nostra fraternita per tutti animali chel amazara zoe per ogni animal bovino et vitellino follari sei et per ogni castron monton pegora capra et becho follari tre.

---

(11) Daće određujemo i nalažemo, ako se bude kogod tužiti, kada je gozba, da plati našem bratstvu svaki put kao globu jedan dukat, ili neka bude vezan cio dan.⁷⁾

(12) Daće određujemo i nalažemo, da ko od braće učini kakvu štetu u vinogradu našijeh gospara i pokrovitelja, plati našemu bratstvu svaki put šest groša.

(13) Daće određujemo i nalažemo, da koje god lice od našega bratstva izgnusi našu javnu vodu, ima da plati našem bratstvu svaki put šest groša za kaznu.

(14) Daće određujemo i nalažemo, ako ko od naše braće ukrade štogod kakvome putniku te od toga bude štete bratstvu, da zločinac plati bratstvu za svaki groš sedmerostruko, a to ako se nedjelo dokaže dobrim svjedočanstvom⁸⁾.

⁷⁾ Zajednička gozba u bratstvu znači neku vrst zajedničke ljubavi, a to je u puku prava svetiňa, za to se u statutima i nazivje carità; naime, ljubav ih je sabrala u bratstvo i okupila okolo bratinske sofre, te s toga ljubav čista, bratinska, ne podnosi da se tužbe u toj prilici pronose, te po tome svada među braću uvlači. Paček i sama jaka globa „jedan dukat svaki put“ ili tvrda kazna biti „vezan cio dan“, očito kaže, da su visoko držala braća svoje gozbe i u velike cijenili taj zajednički čin.

⁸⁾ Sve ove tri tačke matrikule (12, 13 i 14) vidi se očito da su osnovane e da se i sa strane bratstva obezbijedi tuda muka te uopće poredak poštene u zajednici raširi i utvrdi, neka sama braća postanu ostalijem svijetao uzor poštene i pravde.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
(16) Item statuemo et ordinamo chel capitulo nostro se debia congregar due volte al anno de ordinario zoe in la festa de ogni s.cti et in la festa de la Ascensione del n.ro salvatore et ogni uno de li fratelli sia obligato veginr in dicti doi capituli et pagar grossso uno alla n.ra fraternita che sarano grossi doi al anno per uno. Et chi non veginra non havendo justo impedimento debia pagar grossi sei per pena alla nostra fraternita.

(17) In menor Consiglio de la citta de Ragusi congregato al sono de la campana ad XXVII febr. 1509 fo preso de dichiarar ad instanza de li homini de la contrada del Bergato de la fraternita de la chiesa de la s.cta Ascensione del n.ro signor Jesu christo de bosancha et de azontar in la matricola de la dicta fraternita per el dazio de la dicta fraternita el qual se paga a quella per li animali che se amazono in dicta contrada et casnacina che da mo in avanti al pagamento del dicto dazio alla dicta fraternita sia tenuta et obligata chadauna persona tanto se lo vi sara in dicta fraternita quanto se non sara de li fratelli de la dicta fraternita per tuti animali li quali se amazaron in la Casnacina et tenute de la dicta fraternita tanto alla becharia quanto in le case de la dicta casna-

---

(15) Daće određujemo i nalažemo, svaki put, kada kogod od naše braće zakupi porez od klaonice, da kupac plati našemu bratstvu za svako živo te zakoče, biva od svakoga vola ili teleta folara šest, a od svakoga škopca, ovna, ovce, koze ili jareca folara tri.

(16) Daće određujemo i nalažemo, da se naš zbor ima redovno sastajati dvaput na godinu, biva o Svisvetijem i o svetkovini Uznešenja našega Spasitelja, i da je svaki brat dužan doći na ta dva zbora i platiti našemu bratstvu jedan groš, biva svak dva groša na godinu. A ko bi izostao bez prave zapreke, da plati za kaznu šest groša našemu bratstvu.

(17) U Malom Vijeću grada Dubrovnika, sakupljenom na glas zvona dne 27 febr. 1509., odlučeno je na molbu ljudi iz kraja Bratatskoga, braće crkve Svetoga Uznešenja našega Spasitelja Isukrsta na Bosanci, da se nadoda u matrikulni istoga bratstva za porez, koji se plaća bratstvu na živo, te se koče u tom kraju i kaznačini, da je od sada svak dužan da plaća pomenuti porez tome bratstvu, bio u bratstvu ili ne bio, za svako živo što zakoče u kaznačimi ili

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
cina tanto quanto le dichiarato in la matricola de la dicta fraternita per dicto dazio.

(L. S.)   Ego Hieronymus de Sfondratus
                              juratus notarius cons. Ragusii fideliter scripsi.

Die decima novembris 1522.

Reverendissimus in x.po pater et d.nus d.nus Rainaldus Gratiianus de Cottignola Archiepis. Ragusinus Concessit licentiam ven. presbitero Petro Pessutto de Ragusio Celebrandi Missas in Ecclesia Sancte Asscensionis Salvatoris n.ri d.ni y.hi x.pi de Bergato in Bosancha Confratres q. Societatis eius ac hoies. [homines] prefate ville Bergati Confitendi eorumque aiarum. [animarum] curam exercendi Ecclesiastica quoque Sacramento eisdem ministrandi aliaque faciendi que verum decent capellanum In quorum fidem Idem R.mus d.nus Archieps. presentes litteras per me 1^m notarium publicum ac secretarium suum fieri atque in presenti libro describi jussit atque mandavit.

Juantius Chricca de Lugo
prelibati R.mi d.ni Archiep.i Ragusini not.s et secr.s Mandato.

---

na imaiima istoga bratstva, bilo u klaonici bilo u kućama iste kaznačine toliko, koliko je označeno u matrikuli pomenutoga bratstva za taj porez.

(L. S.)   Ja, Jeronim ot Sfondratus
                              zakleti biležnik vijeća Dubrovačkoga, vjerno upisah.

Dne deset novembra 1522.

Prepoštovani u Hristu otac i Gosp. Rajnaldo Gracijan od Kotiňola, Nadbiskup Dubrovački, dao je dopust čas. svećeniku Petru Peštu iz Dubrovnika, da govori mise u brgatskoj crkvi sv. Uznešenja Spašitelja našega Gospodina Isukrsta na Bosanci; da ispovijeda braću i ljudi toga sela; da se brine za njihove duše i podjeljuje im crkvena svetotajstva, i da čini sve ostalo što pripada pravom kapelanu. U vjeru čega isti Prepoštovani Gosp. Nadbiskup ovo pismo po meni I-om javnom biležniku i negovu tajniku naredi da se ovdje ukniži.

Juvancij Krika iz Luga,
po nalogu prijašnjega Pr. G. Nadbiskupa Dubrovačkoga, biležnik i tajnik.

Ex Libro Ex.mi Min. Consilii de 1741 in f. 234.

Die IX Men. Martii 1745.

Captum fuit de acceptando et approbando infrascriptum Capitulum alatum a Confraternitate Ecclesiae S.mae Ascensionis de Bossanca et inserendum in eorum Matricula, et est tenoris sequentis.

Addi 25 Decembre 1744. Che per provedere d' entrata sufficiente la detta nostra Chiesa mancante ora di sagri paramenti e suppelletili per servizio dell' altare. Dove prima si pagava per ogni animale bovino e porcino follari dodici e per ogni castrato, capra follari sei; si debba d' adesso in avanti pagare per ogni animale bovino e porcino che da detti Confrati sarebbe macellato alla detta Chiesa grossetto uno e per ogni castrato, capra follari dieci.

Iz knige prej. Maloga Vijeća od 1741. na str. 234.

Dne 9 mjeseca marta 1745. bi odlučeno, da se primi i potvrdi ovaj dole napisani članak predat od bratstva crkve Pres. Uznešenja na Bosanci, i da se unese u njihovu Matrikulu. Taj članak glasi:

Na 25 decembra 1744.

Da bi se pribavilo dovolnih prihoda ovoj crkvi našoj, koja nema svetih odežda i stvari potrebitih za ôtar, određujemo: što se prije plaćalo od svakoga vola i sviñe dvanaest folara a od svakoga jarca i koze šest folara, da se u buduće plaća pomenutoj crkvi od svakoga vola i sviñe, što braća zakoљu, jedan groš, a od svakoga jarca ili koze deset folara.⁹⁾

* * *

Sva je matrikula, kako se vidi, pisana na talijanskom jeziku, sjem nadbiskupove odluke, potpisa biližnikova i biliške o potvrdi Maloga Vijeća od g. 1745., što su na latinskom jeziku. Paček i cijeli popis braće, koji je voden od godine osni-

---

⁹⁾ Ova nova odredba, kojom se mijenja članak 15. ove matice, bila je prihvjeta od braće još g. 1628. kao što se vidi iz jedne biliške pri kraju popisa braće.

vaña, biva 1502., pa sve do g. 1690. ispisani je talijanskijem jezikom, samo što su imena i prezimena ostala u srpskom rahu. Iz toga popisa vadimo između ostalijeh ova čisto narodna imena:

Radosav Milović, Milašin Radovanović, Radeša Vitomirović, Boško Radoević, Radoje Vojnić, Božidar Radičević, Vukić Ljubišić, Radoňa Gojković, Mihoč Vukmirović, Vukmir Radosalić, Mihajilo Radovanov, Perko Vukašinović, Živan Radovinović, Radovan Mihajlović, Vučina Miloradović, Vukosav Raduević, Benko Đuković, Vlahuša Ilić, Vukašin Dragojević, Maruša Radivojeva, Raosav Radoević, Radić Radoević, Krile Ćivanović, Simko Mrsijević, Dobruško Ivanović, Vladisav Grgurević, Paskoje Martinović, Miletko Radoňi, Vidak Raosalić, Cvjetko Đukov, Matko Đukov, Mitar Rajičević, Cvjetan Petrov, Trojan Ivanov, Mihoč Marinov, Ivan Nikolin, Stjepan Paskojev, Antun Matkov, Jeluša Radmanova, Božo Đukov, itd.

Među imenima braće nalazi se još jedna mala bileška, koja je srpski pisana a glasi: »rečenomu Božu primiše braća da može učiniti greb u crkvi i dâ za lemozinu škudu.«

Pada u oči u ovom popisu bratstvenika, da su u prvo doba, uz imena braće, zabilježena i prezimena s nastavkom *ić*, a od g. 1576. nalazimo uz imena samo još imena očeva n. p. Mihoč Marinov, Stjepan Paskojev itd. To se jasno vidi i iz popisa, što sam ga gore priopćio, a dugo bi i dosadno bilo ispisivati cijeli imenik.

Iz popisa se daљe vidi, da je ovome bratstvu pripadalo i ne-Bosančara, kao n. p. Tomko Vukinić de Canali (iz Konavala), Vladisav Grgurević de Brdo, Vlahuša Antunović de Ploče, Ivan Tonković de Bergato, Marin Mihočev de Čare¹⁰),

¹⁰) Za ovo mjesto malo ko danas zna, osim nekojih lovaca, koji će vam kazati da su lovili, ponavljaju prepelice, u ġarama: a to je onaj komad brežulja poviše sv. Jakoba a ispod Žarkovice, gdje se i danas vide neke ruševine zgrada, o kojima narod priča, da su opušćele za velike kuge. Tu se vide i ruševine bogomoje sv. Orsule, koja je bez sumnje pripadala negdašnjem selu Čare, a i prof. Antun Vučetić je naveo jednu odluku Velikoga Vijeća od 11 oktobra 1343., kojom se od općinske zemlje poviše sv. Jakoba ustupa jedan komad za gradnju crkve i težačkijeh kuća. (V. „Srđ“ br. 14 o. g. str. 662.)

Petar Đurov s Osojnika, Vlahuša Vicencov iz Komolca i t. d.
Tako isto ubrajali su se u ovo bratstvo i popovi kao n. p.
Pbr. Bartolomeus Pauli Taljapietra capelano de que-
sta fraternità de s. Spaso de Bosanka, zatim: fo preso
Nicola de Rugir capelano della fraternita de Sancto
Spasso de Brgato de Bosanka per fratello di questa
fraternita, pa ope: Pre. Matio de Antonio capelano de
Sto. Andrea de le Pile et eciam de la gescia de la A-
scensione de Bosancha, još 1578: Io Pre. Andrea de Gio-
vanni mi dichiaro esser fratello di detta frata Deo
favente.

DUBROVAČKE ZMIJE.

— Baldo Kosić. —

Podred: Aglyphodontia.

U zmija ovoga podreda zubi su na čelustima učvršćeni, maleni, nazad ukrivljeni a kao igla oštiri, te zmijama osobito služe da uzdrže u gubici lov, što ulove. U zubnom sustavu ovih plazavaca nema ni gibljivih ni tubularnih (šupljih) zuba, kao što nema u opće ni zuba s brazdom, ako se izuzmu zmije roda *koronela* (*Coronella*), u kojih je krajni zub gorne čelusti s nekim brazdama, kao u zmija predašnega podreda, ali s razlikom da su brazde u koronelâ vrlo malene a gdjekad gotovo nevidljive, a isto i žlijezde kod pomenutih zuba ili su sasvim malene, ili ih i nema. Ovaj zubni karakter koronelâ mogao bi se držati, ja mislim, kao spojni lanac između ovih i predašnih zmija, a sivari bi bila poduprta i od fakta, da neki ofiolozi meću koronele u podred „Opystoglyphia“, dok ih drugi naprotiv ubrajaju u podred, o kome govorimo, kako smo već prije nešto o ovome dotakli¹⁾.

Zmije ovoga podreda rasprostraňuju se po čitavome svijetu, izuzevši, dakako, studene krajeve. Evropa ima nekoliko vrsta, odnosno Dalmacija s Dubrovnikom i Bokom Kotorskom. Obično su lijepa oblika, a neke i lijepi šare, koja ipak ne dopire do sjajnih šara nekih vrsta, što žive u vrućim krajevima Amerike, Azije, Afrike i t. d. Nekim vrstama osobito je mila voda, te ih je obično na mjestima gdje ove ima, dok druge vole goru, krš i t. d. — Što se tiče čudi ovih zmija, mora se reći, da među raznim vrstama ima prilične razlike: u jednim je prirodna pakost, a u drugim prilično dobra čud; u opće regbi da su zmije vodene znatno blaže čudi, kako ćemo o svemu tome po malo reći tijekom ove radnje.

¹⁾ Srđ „Zmije dubrovačke“, strana 852. opaska 1.

Porodica: Coronellidae.

Rod: Coronella.

Coronella austriaca, Laur. (*Coluber austriacus*, Daud.; *Coronella laevis*, Dum.) Zmičalina. (?)¹⁾.

U dubrovačkom se mužaju nalazi, od nazad više godina, jedan primjerak ove vrsti, koji, po svoj prilici, bježe ulhače na kome našem brdu. Pošto do sada nijesam imao prilike da vidim drugi, moram suditi, da je ovdje ova vrsta rijetka, jer inače, između toliko zmija, što do mene dođe, bila bi se barem kadgod pokazala i ova; po tome mislim, da i u našoj opširnijoj okolici također ima biti rijetka, ili dajbudi ne česta. Po onome napokon što su naši prirodniaci, profesori Kolombatović i Katurić, dotakli o ovoj vrsti, regbi da ne obiluje ni u gorњoj Dalmaciji.

Zmija je prilično vitka oblika, glava joj je poduža, ne ističe se mnogo nad vratom i naprijeda je tupasta, a kažu, kada se zmija naluti, da joj se glava splosne i raširi. Luske su joj na tijelu glatke i svijetle, a štitovi na glavi poveći.

Osnovna je zmijina šara po hrbatnoj strani smedasto-peplasta sa četiri reda mrko-kostaňastih pjega obrubljenih crnim. Tè relativno ne velike pjege teku od glave zmijine gotovo do kraja repa. Trbušna je strana gdjekad žućkasta, gdjekad crvenkasta, a katkad i crna; u našega je primjerka crno-modrušasta, a hrbatne pjege imaju sredinom kao malenu žućkastu tačku²⁾; duljina mu iznosi gotovo 70 cm.³⁾.

Oftiologi, koji osobito proučavaju ovu vrstu, kažu, da ova zmija koti živo kao i ernokruzi (vipera), biva da je *uovovivipara*. Što se pako tiče ēudi životiće, nemam šta da rečem,

¹⁾ Mećem na ovo zmijino ime upitnicu, jer u Dubrovniku i u okolici zovu „zmičalina“ sve one zmije, koje poznaju za neškodljive, a uz to ne znaju im imena; reći će n. pr.: „ova zmija ne peca, ovo vam je zmičalina.“ Vidjećemo daљe, koja se zmija zove uprav zmičalina, o kojemu imenu su pak svi složni.

²⁾ Možda je ta žućkasta tačka prouzrokovana od alkohola, u kome je primjerak sačuvan.

³⁾ Po strukovniacima vrsta ne dostiže znatne duljine. De Betta kaže do 60 cm.

jer je nijesam imao žive; a nije mi da ponovim ono, što su o vrsti u opće prirodniaci kazali, dapače i ne bili uvijek među sobom suglasni. Neki n. pr. kažu, da se u sužaństvu lako priitomi a neki drugi se izrazuju obratno, itd.

Vrsta se rasprostraňuje maće više po čitavoj južnoj i središnjoj Evropi, gdje živi i jedna joj srodnja vrsta, biva: *Coronella girondica*, Daud. (*Coluber Riccioli*, *Metava*), koja je u nekim mjestima Italije češća od same tipičke koronele; u Dalmaciji, po svoj prilici, nije se našlo do sada rečene zmije. Treća je pak vrsta *C. cucullata*, Dum et Bib., obična u Africi krajem Sahare.¹⁾

Porodica: Natricidae.

Rod: *Tropidonotus*.

Tropidonotus natrix, Wag. (*Coluber natrix*, L.; *Natrix torquata*, Bp.), Bjelouška.

Zmije, koje sadrži ova porodica, vodene su zmije, to jest, lube osobito vodu. Prirodniaci u ovu porodicu ubrajaju tri vrste i neke odlike, između kojih vrstâ stoji na čelu naša ovdje navedena vrlo obična bjelouška, koju ćeš gotovo svukud naći, bilo kod Dubrovnika bilo u selima dubrovačke okolice, a osobito na mjestima gdje ima vode ili gdje je zemljište vlažno. Po Konalu (našem sjevero-zapadnom predgradu) naročito se skieće, te kod *pucala*²⁾ vodovoda često ju je susresti³⁾. Vrsta je vrla plivačica i ronica, koju sposobnost ona lijepo upotrebljuje za lovљenje vodenih životiñica, naime žabica, vodenih gušterica (*Triton* it.d.), što je nezina gotozo obična hrana.

Tijelo je zmije dugo, ozgor pokriveno luskama vrlo oskočenih hrptnica, glava poduža i ovalnog oblika prilično se ističe na vratu, te ima povrh glave kao i pređašna zmija poveće plo-

¹⁾ Olivier, op. cit. — Po istom auktoru nalazi se onđe, ali u rijetko, još jedna koronela (*C. amaliae*, Boettg.).

²⁾ Pucô, pucala, zovu u Dubrovniku male kadice od kamena, u koje se donekle izlijeva voda gradskoga vodovoda, za službu kuéa i gradina na gornjemu Konalu. Pucô dolazi od talijanskoga *pozzo* (zdenac).

³⁾ Na pucalu, povrh bašće gg. braće Bibica, bješe ubijen nazad godinu najviši primjerak bjelouške, što sam vidio, dug preko 1'20 m.

čice, štitove. Razna osnovna zmijina šara negda je jasnija a nekada tamnija, obično je ozgor zmija smedasto-pepelasta ili pepelasto-maslinkasta sa crno-mrkim pjegama, što se neprovilno rede u više pruga niz čitavo tijelo životiće. Dvije velike bijele (ili žućkaste) i dvije crne pjegje slaze sa stražne strane glave zmiji niz vrat praveći kao ovratak¹), te karakterizuju ovu vrstu, premda se gdjekad te pjegje gotovo slijevaju s općenitom hrbatnom šarom²). Dole, po trbušnoj strani, zmija je bjelkasta ili žućkasta sa četverouglastim crnim pjegama, koje, približujući se repu, stapaju se jedna s drugom, tako da je kad god podreplo gotovo crno. — Mladi su primjerici vrlo žive šare, crne im pjegje ovratka budu velike i kad god se gotovo spajaju u zatišku.

U ove je zmije čud prilično dobra. Koliko sam mogao opaziti u živim primjercima, što u razna doba dodoše do mene, gotovo ne vidjeh nakane da ujedu, kao pako i ne čuh da pušu, sikeu; jedino je, a i naravno, što se u rukama uvijaju, da se izmaknu. Isto čine i u gori; obično se ne opiru, ne pušu, nego samo ištu pobjeći; barem to opazih više puta. I ova vrsta može splosnuti, odnosno raširiti, stražnu stranu glave.

Dvije su odlike ove vrste, što ja znam, u nas zastupane, to jest: *var. bilineata*, *de Betta* (*var. murorum*, *Fitz*, *Bpuei*) i *var. minax*, *Schreib.* — U prve je odlike hrbatna strana pepelasto-maslinkasta, ili smedasto-maslinkasta bez pjega, mješte kojih teku od glave do kraja repa dvije bijele prilično široke pruge; pjegje ovratka obično malo oskaču. Druga odlika ima čitavu gornu stranu duboko crnu (kako i naš primjerak), tako da se i ovratak slijeva s općenitom hrbatnom crnom šarom. Dôđna je strana u obje odlike slična onoj tipa.

Obje su odlike u Dubrovniku rijetke; dapače, moram reći, da crnu odliku držim osobito rijetkom, jer ne znam nego za jedan cigli primjerak viđen na Konalu. Lijep egzemplar muzejske zbirke ulovljen je kod Stona prošle godine (1903). *Var. bilineata*

¹ U Italiji radi ovih pjega na vratu zovu zmiju: „*biscia dal collare*“ (zmija s ovratkom).

² U dubrovačkom muzeju ima primjerak bjelouške, kojoj se slabo vide pjegje ovratka, a hrbatna strana gotovo je bez pjega.

zastupana je u rečenoj zbirci sa dva primjerka; jedan je uhvaćen u Stonu a drugi u Lapadu.

Bjelouška nosi, kako kažu, od 15 do 40 jaja u rupe kod vodâ, u snopove sijena it.d., a mlade zmijice izlaze oko polovine leta, a pred zimu već im je 16—17 em. duljine.

Tropidonotus tessellatus, Wagler; (*Natrix tessellata*, Bp.; *Coluber tessellatus*, Metaxa); *Vodeňarka*, *Vodarica*, *Vodarka*.

Lijepo je pogodeno ime ove vrste, jer ljubeći zmija vodu više nego i sama predašna bjelouška, a uz to budući i izvrsnija plivačica i ronica, zasluzuјe da je se smatra u našim krajevima kao vodenu zmiju *par excellence*, a tim više, jer regbi da i u more ide te lovi ribice¹⁾).

U Dubrovniku, po onome što mi je poznato, nije uprav obična, dok u Stonu, kod onih močvara i voda, gotovo je obilna. Dobro je pako poznata u Konavlima, te baš od Konavljana i čuh ime „vodarka“, koje gore navodim.

Kako sam prije rekao, vodenim je zmijama dobra čud, a to potvrđuje i ova vrsta, jer u ono malo doba, što neki primjeri živlaju kod mene, ne opazih u nima ma šta da bi se protivilo tome mniješu: slobodno se dakle može reći, da se bjelouška i vodarka razlikuju između drugih zmija ne samo radi običaja a ma i radi dobre čudi.

Osnovna šara gorje strane vodarke, smedasto-maslinkasta, posuta je smedasto-ernkastim, malenim pjegama, koje se rede na nekim mjestima jedna do druge preko širine tijela, a gdjegod se i mijenjaju. Dôna je strana bjelkasto-žućkasta s jednom crnom, crno-modrušastom prugom, koja, počamši malo niže na vratu, teče trbušnom sredinom, te, raširujući se postepeno, zauzimle napokon čitavo pole zmijina podrepla.

I u ovoj su vrsti neke odlike, od kojih, po prof. Katuriću, živjele bi dvije u Dalmaciji, biva: jedna sa duboko crnim pjegama, a druga sa sivastim; osim toga isti profesor kaže, da je ulovio kod Imockoga i rusku vrstu ili odliku t. j. *tropido-*

¹⁾ Erber kaže, da se u Dalmaciji ova vrsta nalazi obično kod mora. Drugi vele i da se zmija kad god šćućuri između morskih hridi, te stojeći po nekoliko vremena ispod vode, preži ribice, dok joj dođu do maha. (Brehm).

Y
N
I
V
E
R
Z
I
T
E
T
S
K
A
B
I
B
L
I
O
T
E
K
A

*notus hydrus Pall.*¹⁾). Također de Betta navodi za Italiju tri odlike, koje se dakako osnivaju na samoj šari²⁾; ja mislim pako, da je mučno i naći neki broj primjeraka, da se potpuno slažu u svojoj šari. U muzejskim su egzemplarima pjege slabo naznačene, te se malo ističu na općoj šari hrbata, i to ne kod svih jednako; ima ih tri komada, od kojih su dva iz Stona, a jedan s Konala. U većemu je 705 mm. duljine.

Ovdje moram spomenuti još jednu vrstu tropidonotâ, nime: *T. viperinus*, *Latr.*, koja se vrsta, više maće, širi po nekim mjestima južne Evrope. Ima je u Španjolskoj, Francuskoj, Italiji, Grčkoj i t. d. De Betta kaže, da neki prirodnaci tvrde, da živi i u Dalmaciji; stvar koja bi se mogla dati, ali pošto ja ne vidjeh u nas ove zmije i pošto je ne nalazim zabilježene u djelima naših pisaca, što su mi pri ruci, moram zaključiti, da bar do sada stvar nije dokazana, a osobito pako za dubrovačku okolicu³⁾.

Ova zmija i crnokrug sliče se u šari, tako da je lako kad god zamijeniti jednu vrstu s drugom, slučaj koji se baš i dogodi, i to jednome stručnjaku, koji je uhvatio crnokruga cijeneći da je uhvatio ovu zmiju te o dlaci ne nagraisaao. Taj fakat uči, da se sa zmijama u opće mora postupati osobitom opreznosti.

¹⁾ Принесци к проучавању природе.

²⁾ Fauna d' Italia. — Rettilli.

³⁾ Ova vrsta obiluje u sjevernoj Africi. E. Olivier veli, da je ondje jedna od najobičnijih zmija.

KNIŽEVNI PREGLED.

Naša kniga u Italiji.

— Antun Krespi. —

Fjorentinski mjesecačnik „La Nuova Rassegna Bibliografico-Letteraria“ posvećuje u svakom broju, ne rubriku, već nekoliko stranica srpsko-hrvatskoj književnosti. Za ovaj odio lista ima dapače svoga zasebnog urednika, g. B. Mitrovića. I poslednji broj ističe se lijepijem radnima, koje odgovaraju svrsi, biva: upoznati Talijance s našom knjigom pomoću prijevodâ ili zgodnjih članaka. U toj namjeri mogu najbolje pomagati redakciju, a osobito svoj narod — jer je to, napokon, više na korist nama no drugome — Dalmatinci u prvom redu, pošto objema jezicima jednako vladaju. No po onome što vidimo i po onome što smo očekivali, odziv je dosta slab. Od naših ljudi stupiše do sada kao saradnici ova gospoda: Špido Gerun, Stjepan Ilijić, R. Katalinić-Jeretov, Silvije St. Kraićević, Dr. Vicko Lozovina, Jakob Marcocchia i Nikola Ostojić. Vrijednošću mnogo, ali brojem malo; malo prema mnoštву vađenih saradnika, što bi Dalmacija sama bila vrsna pružiti. Dubrovnik n. p. — ovaj grad u kome ugladeni slojevi ništa gore no u Italiji talijanski zbole i pišu — nije zastupan u tom kolu no od jednoga cigloga lica, od g. Špira Geruna. To se ne dâ drukčije tumačiti nego apatijom, koja je od nazad nekoliko postala specifičnijem elementom dubrovačkoga karaktera; onom apatijom, za koju su Francuzi izumili neskladno ali sasvijem zgodno ime: *žemanutizam*. No koliko su god Dubrovčani u nekijem društvenijem pitanju nehajni ili ti po dubrovačku „bestužni“, ne može im se ipak odreći rodu, naročito ono uže, za rodnom grudom, za svojijem grudom, za Dubrovnikom. Ele, ako ništa, ovo čustvo imalo bi ih ponukovati, da stupe kao saradnici u talijansku reviju. Oni, čiji djedovi, gotovo sami, prave slavnu četu naših klasičara, oni imaju najviše interesa, svoga grada i svoga imena radi, da ukažu svijetu, koliko su njihovi pradjedovi južne Slovene zadužili. Rašta ne prevode koji ustrižak iz Gundulića, koju pjesmu Đordića, Meda Pucića, Kazalija, ili koju pojavu Držićevijeh komedija? Ako ne će to, rašta ne pišu štograd o životu, o pre-

težnosti, o utjecaju dubrovačkih pisaca na našu knjigu i kulturu? Ako ni to, rašta ne opisati râd i zasluge novijih, a umrlih Dubrovčana, za preporod knige i budeće narodne svijesti? Pa ako su u „bestužanstvu“ toliko zagrezli, da im je mrsko i laćati se pera, nek otvore porodične sanduke: naći će rpu "samopisa od oca ili djeda, napisanijeh u čisto talijanskem jeziku, u jeziku kojijem je pisao Parini, Monti i Alfieri. Tu nema napokon drugoga truda do izbora. Nek daju štampati, kad im se prilika pruža da osvjetlaju obraz pred tuđinom i sebi i domovini.

U poslednjem broju pomenute revije (oktobar) g. Dr. V. Lozovina iz Spleta nastavlja „Le ispirazioni poetiche di Petar Preradović (Pjesnička nadahnuća Petra Preradovića).“ Vješto analizuje u pristupu pisac, kako je Preradović od Hrvata postao panslavistom: „ovaj je prijelaz sa narodnosne na plemensku ideju, u etničkom smislu, jednak onome s individualne i lične na čovječansku i kozmopolitsku, u etičkom i moralnom smislu . . . . Što se ovdje više razmahuje obzorje slovenske ideje, to više dobija ideja čovječanstva; to su, rekao bih, dvije filosofije, dvije nauke, koje gledaju da zajedno žive, da harmonizuju, pa ti tumačenje i shvataće prve služi kao ključ da izraziš drugu.“ — G. Dr. Lozovina iznosi za tijem prijevod Preradovićeve pjesni „Slavenstvu“ — „Al mondo slavo“. Iz prijevoda g. Dr. Lozovine očito mi je, e ovome nije bilo poznato, da je ta pjesma bila već jednom prevedena na talijanski jezik. Prevedena i štampana. Prevodilac je moj dragi i učeni prijatelj, g. Grgo Bogić. Negov je prijevod pečatan mjeseca Novembra g. 1893. u goričkom „Rinascimento“ i istoga mjeseca opet preštampan u „Diritto Croato“ („Pensiero Slavo“, „Pensée Slave“, „Slavenska Misao“). No sve to ne smeta ništa, niti ja valja kanim što prigovoriti g. Dr. Lozovini, čiji je prijevod *sasvijem neovisan* od onoga g. Bogića, tako da sam uvjeren, e on za nijne ni znao. U ostalom može biti i deset prijevodâ takijeh remek-djela, svi će biti dobro došli, jer će svaki po štogod doprinijeti dajbudi jestetičkoj tačnosti. G. Bogić, čestit Hrvat i vatreñ Slaven, pretočio je u lijepijem stihovima na talijanski jezik još mnogo biserje iz naše knjige, što je razbačeno tamo amo po zakutnjijem i zaboravljenijem političkijem listovima i što bi sada zgodno bilo predati ovoj talijanskoj reviji. To јe i

šâm — javlam mu unaprijeda — bez negova ovlašteña učiniti, jer ja marno hranim samopise, što nij je, kao svome glavnome prijateļu darovao. Bila bi božja grehotu, da tuđi svijet ne dobjije pojma n. p. o Preradovićevu „Putniku“, o Harambašićevoj „Slobodi“, o Jakšićevoj „Rane moje luto tište, Moja l'jepa Crnogorko“, o onoj nežnoj narodnoj „L'jepa ti je u Alage luba“, ili o hrvatskoj himni „Oj Hrvati, jošte živi, Riječ naših djeđova!“ što je on u krasne talijanske stihove prenio.

U istom broju pomenute revije ima lijepa i nepristrana kritika iz pera g. G. Marcocchia iz Firence o studiji g. Milana Begovića u Spjetetu: „Vojislav Ilijć“. Kritičar mu prigovara rasta nije bole istaknuo fatalizam Ilijćev, koji ne zavodi pjesnika da prokliće život, već mu nadahnje opise o ništavilu svjetskih stvari; jer — veli kritičar — u pjesmama Ilijća fatalizam i nesopstvenost боли (što Begović samo gredom spomiće) tako jako oskaču i tako su dobro izrečene, da je to uprav i suština i uzrok negove umjetnosti. U ostalom kritičar priznaje g. Begoviću oštrinu uma i prozirno oko.

Treći članak, koji se bavi našom knígom, prijevod je pjesme g. Nikole Ostojića „Alle mani callose“ (Žulevitijem rukama) od g. Stj. Ilijića iz Sarajeva. Prijevod je u prozi, a to je vrlo pametno. Stotinu puta bole dobar prijevod pjesme u prozi, nego sredni u stihovima. Ono što se gubi oskudicom slika, može se donekle nadoknaditi izborom fraze i zvučnom harnionijom riječi. Jedino kad je metar supstancialno s idejom spojen, prijevod u prozi gubi svaku vrijednost. Ali tî su slučajevi vrlo rijetki, jer se samo kad i kad kod velikanâ pjesnikâ nalaze.

Bavio sam se tako dugo i opširno jednjem eiglijem brojem ove revije radi mnogih razloga, od kojih je glavni bio taj, što ne vidjeh da se drugi listovi ma ni malo nôm bave, dok je u istinu ona vrijedna i spomena i potpore i sudjelovaњa. Ne mogu nikako da shvatim, kako naši ludi ne uvidaju pretežnost ove pojave i korist, koju vremenom naša kníga i narod može odatle crpsti. Ovo mimoilažeњe mûkom čini mi se odviše abnormalno a da je zdravo. To stavljam na razmišlaњe svijem onijem, koji vide dva pedja dale od nosa.

B I L E Š K E.

KNIŽEVNOST.

Svi srpski politički i književni listovi ožališe dostoјno smrt A. Fabrisa. Među prvijem ističemo zadarski „Srpski Glas“ i zagrebački „Novi Srbobran“, među potočnim biogradski „Srpski Književni Glasnik“. U posljednjoj svesci ovoga lista (br. 91) g. Pavle Popović, profesor Velike Škole i dobar prijatel pokojnikov, posvetio mu je vrlo krasan članak, koji će svršiti u narednom broju. U tom članku je vrlo dobro pogodena slika — i duševna i tjelesna — Fabrisova, a uzgred je tačno osvijetljena i sredina u kojoj je Fabris živio. Tačnost u opisuvaњu, vještina promatraњa, lakoća i dotjeranost stila podaju ovomu članku pravu književnu vrijednost.

*

U 23. broju „Brankova Kola“ nalazimo dvije radne hrvatskih pisaca: „Naja“, novelu Šandora Đalskoga (Luba Babića), preštampanu iz „Стражилова“ i „Tragiku inteligencije“ od A. G. Matosa. U ovoj potočnoj pisac poznat sa svoga živahnoga i satiričnoga stila bavi se inteligencijom hrvatskom i srpskom, biva našijem književnicima, pa katkad u ciničnoj šali izreče očitijeh istinu, da čitalac ne zna bi li se nasmijao ili bi uzdahnuo.

*

U 44.-om broju „Brankova Kola“ od 17 o. m. prikazana je „Osвета“, novela našega saradnika M. de Valois, koja je iz ovoga lista oštampana kao IX knjiga „Srpske Dubrovačke Biblioteke“. Svoj prikaz završuje g. M. D. ovom ocjenom:

„Na ovaj smo način u čitavom djelu našli dvije strane u pripovjedačkom talentu nepoznatog nam pisca. Prva, od koje zavisi ona okosnica, siže, to je invencija; i ova je slabija, i, u koliko je možda pisac početnik, lako se dade razumjeti; druga je: moć opažanja uz veliko razumijevaњe za istorijske dogadaje. Obj je pak moći vezivala jaka inteligencija, savjesna studija i okretnost u rasporedivanju dosta raznovrsnih situacija. Po ovim odlikama sudeći smijemo se smjelo ponadati, da u nepoznatom M. de Valois-u, ako je početnik, očekujemo naskoro vrlo važanog našeg pripovjedača. U to ime: dobro nam došao!“

*

„Srpski Književni Glasnik“ donosi sadržaj jednoga **zabavnika** koji je prije 40 godina (1864.) izšao u Zagrebu, te se može smatrati pretečom „Jugoslovenskoga Almanaha“. Natpis je knizi: „Biser. Niz bisera jugoslavjanskoga, zabavnik“. Uredio Nikol Stokan, a izdao Vjekoslav Pretner. Povodka: „Narodna sloga i prosvjeta“. I. polovina čistoga dobitka posvećena je Jugoslav. Akademiji. Tiskom narod. tiskarnice Dr. Ludevita Gaja (na vel. 8-ni, 319 str., sa slikom Đona Palmotića i Vatroslava Lisinskoga). Među saradnicima pored Hrvata: I. Kukuljevića Sakcinskoga, P. Prerado-

vića, S. D. Deželića, i dr. — Slovenaca: Kreka, F. Čučeka i dr. — Bugarina K. Miladinova; — Srbâ: Zmaja Jovanovića, A. Popovića, J. Sundečića i J. Subotića i dr., nalazimo i Dubrovčane Dr. I. A. Kaznačića i Mata Vodopića. Radovi su štampani cirilovicom i latinicom naizmjene.

*

Srpske pjesme u tuđem ruhu. — Češki list „Slovensky Prehled“ donio je pod naslovom „Iz srpske pojezije“ nekoliko Zmajevih „Đulića uvelaka“ u prijevodu Jana Hudeca. Uz pjesme je i slika Zmajeva. U 18. svesci njemačkog časopisa „Aus fremden Zungen“ izašle su prevedene 4 pjesme Jovana Dučića. U istoj svesci ima članak o modernoj srpskoj lirici.

*

Stari rukopisi. — Jedan prijatelj javlja nam, da u biblioteci seminara Padovanskoga ima šest velikijeh rukopisnijeh svezaka poznatoga jezuite Coleti o ilirskijem stvarima, koje Farlati nije iscrpao za svoj „Illyricum sacrum“.

*

Raspis za nagradu iz zadužbine Nikole J. Marinovića. — Srpska Kraljevska Akademija raspisuje nagradu iz zadužbine Nikole J. Marinovića, koju može dobiti odličan poetski spis s moralnom i patriotskom tendencijom, koji je napisan čistim srpskim jezikom i odlikuje se leptom sloga i sadržaja. Veličina nagrade je do 960 dinara u zlatu, a nome će se nagraditi ili dva spisa (podjednako ili srazmjerne njihovim vrijednostima) ili, u izvanredno lijepom slučaju, jedan spis. Nagraditi se mogu kako rukopisi tako i štampani spisi koji nijesu stariji od dvije godine, t. j. koji nijesu štampani prije 1903. godine. Spise za nagradu važa podnijeti Srpskoj Kraljevskoj Akademiji najdale do 1. maja 1905. godine. Pisci mogu svoja imena unaprijed objaviti, ili prikriti do konačne odluke. U ovom drugom slučaju dužni su staviti neku bilježu na spis i na zavoj sprovodnoga pisma. Nagrađeni spisi su svojina pisaca, ali se moraju štampati onaki, kakvi su Akademiji podnijeti. Na svima štampanim primjerima mora se staviti da su nagrađeni iz zadužbine Nikole J. Marinovića; ako se nagradi štampano djelo, dužan će biti pisac da to učini naknadno.

*

Jedan engleski knjižar obratio se svojim kolegama i izdavaocima s pitanjem, koje se knjige sada najviše čitaju. Iz odgovora je izašlo, da se romani čitaju kako i prije, ni manje ni više, ali da ozbiljne knjige imaju danas mnogo veći broj kupaca. Knjiga o prirodnijem znanostima traži se najviše. Poeziji ide naopako: ne će niko da kupi vragutu knjigu pjesama, pa ma kako krasno vezana bila, nemoj da je od koga baš slavnoga pisca.

*

Gabrielle D'Annunzio dovrà se storo jedaen dramat u 3 cina
La Nave. Djelo se dogada na ostryima mlečkih Laguna prije postava
Meteka, a preslavac se u Skali u Milianu. Prife toga izati će na pozor-
nicu negova nova tragedija u stilovima „Atlantej Baglioni“ iz Perudžinskoje
zvole u spredjem vijeku.

666 —

topisu Matice Srpske". Nen rad nije se ograničio samo na ovo pole; osnivanje dobrotnih ženskih zadruga, viših djevojačkih škola, dječijih zabavista itd. pokrenula je ova oduševljena i neumorna Srpskića. Kao vađan besjednik ona je u svakoj prilici, gdje god je mogla svojim mudrim savjetima i dugogodišnjim iskustvom pomoći svome narodu, držala javne govore i predavaња. No i kao spisateljica ona je na glasu. Nene aforizme, koji su izlazili u „Bosanskoj Vili“, preveli su mnogi engleski i američki časopisi i listovi. Na Peštanskoj izložbi 1885. ocjeňivački odbor odlikovao ju je diplomom i velikom medaljom s njenim imenom. Srpski i crnogorski „Crveni krst“ odlikovaše je jedan krstom, a drugi priznačajem za plemenito zauzimanje oko srpskih i crnogorskih rašenika; „Kolo Srpskih Sestara“ izabrala ju je 1903. aklamacijom za predsjednicu. — Dao Bog da njezin neumorni racionalni rad oko obrazovanja i podizanja srpske žene, još za dugo potraje na diku i korist naroda iz koga je nikla!

*

UMJETNOST.

Prva Jugoslovenska Izložba. — O zatvaraњu izložbe odlikovani su ovi umjetnici i književnici: od Hrvatâ Josip Brunšmit, Rudolf Valdec i Šubotom Đalski ordenom sv. Save III.eg stepena; Bela Čikoš, Dr. Dežman, K. Crnčić, L. Frangeš, Mihovil Nikolić, Oton Iveković, Celestin Medović, Dr. Vidrić i Ferdo Kovačević ordenom sv. Save IV.og stepena; J. Bužan i Josip Bauer ordenom sv. Save V. stepena; od Bugarâ Ivan Mrkvička i A. Vješin ordenom sv. Save III.eg stepena; Ivan Angelov, A. Mitov i J. Todorov ordenom sv. Save IV.og stepena; A. Protić, N. Mihajlov i H. Tačev ordenom sv. Save V. stepena; od Slovensaca R. Jakopić i prof. Ažbe ordenom sv. Save III.eg stepena; Ferdo Vesel, Ivan Grohar i Fran Govekar ordenom sv. Save IV.og stepena; Josif Grm i Henrika Šanteleeva ordenom sv. Save V. stepena; od Srba Dr. M. Vasić, Sv. Čorović i J. Dučić ordenom sv. Save IV.og stepena; A. Šantić i P. Vučetić ordenom sv. Save V.og stepena; R. Vuknović ordenom Bijelog Orla V.og stepena.

Za vrijeme trajanja izložbe t. j. od 18. Septembra do 18. Novembra, prodato je svega 10.362 ulaznice; najviše je posjetilaca bilo 22 septembra, uih 1305; blagajnica je dobila svega 6498 dinara.

Odbor je riješio, koje se slike imaju reproducovati za „Jugoslavenski Almanah“. Iz popisa, što je izašao u „Srpskom Književnom Glasniku“ (br. 90), vidimo da će biti 22 srpske, a po 20 bugarskih, hrvatskih i slovenačkih reprodukcija. Među srpskim zabilježeno je „Proleće“ i „Dafnis i Kloe“ Marka Murata, a među hrvatskim „Portrait banskoga savjetnika Dr. Iva Maline“ od Vlaha Bukovca i „Prstenovaće sv. Katarine“ od Celestina Medovića.

Kako isti listjavla, bilo je sa izložbe otkupljeno svega 133 rada u vrijednosti od 48.500 dinara, i to iz srpskog odjeleđia prodato je 39 radova (među kojijem „Na taraci“ i „Studija“ Marka Murata i „Četa Petra Mrkojića od

Bocarića) u vrijednosti od 11.815 dinara; iz bugarskog odjeleđenja 21 rad u vrijednosti od 8750 dinara; iz hrvatskog odjeleđenja 43 rada (među kojijem „Rimljanka“ „Taština“ i „Mrtva priroda“ od Celestina Medovića i „Spletska luka“ i „Na Konalu“ od Emanuela Vidovića) u vrijednosti od 16.850 kr.; iz slovenačkog odjeleđenja 31 rad u vrijednosti od 10.080 kr.

*

Spomen-medala Jugoslovenske Izložbe. — Priredivački odbor jugoslovenske izložbe riješio je u svoje vrijeme, da svi učesnici dobiju kao uspomenu medalu sa ove izložbe, i zbog toga je bio u svoje vrijeme raspisao i stječaj za nienu izradu. Ocenjivački sud dosudio je prvu nagradu od 1.000 din. hrvatskom skulptoru Frangešu, drugu Slovencu Perudi-u, a treću Srbinu Đoki Jovanoviću. Frangešev model, koji će imati da se konačno dovrši i izlije, nosi s jedne strane sliku Karadordevu i drugih vojvoda iz ustanka, svi pod oružjem, a s druge strane četiri ženska lika obasjana suncem, u narodnoj nošnji, predstavljaju sva četiri jugoslovenska naroda kao učesnike izložbe.

*

Srpkiњa opera pjevačica. — Mlada srpkiњa g.ca Sofija Sedmakova, opera pjevačica, imala je nedavno u gradskom pozorištu u Strasburgu velik uspjeh. „Strassburger Neueste Nachrichten“ povodom nezina sudjelovanja u Verdijevoj „Aidi“ pišu: „.... Tome divnom ansamblu pridodala se kao nova pojava jednake snage gospodica Sedmakova u ulozi „Amneride“, — pojava koja po nezinu jučerašnjem prikazu ne samo da daje osnova za odista velike nade, nego ih i danas donekle ispunjuje. Visoka je stasa, lijepa, od mladosti svježa lica sa vrlo karakterističnim ertama i s očima koje svjedoče o veoma razvijenom unutrašnjem životu. Pjevanje joj bješe iz sreća, naročito u onim mjestima, pri kojima je pjevačica razvila svoj glas do punе toplove.... U njoj kuca prava vještačka krv, živuje život, koji ona saopštava slušaocima, te ih potresa. Osobito u velikoj sceni četvrtog akta podigla se g.ca Sedmakova do veličine, do tolike podobnosti izražaja, koje je zasluzilo dopadaće kojim ju je publika vidno potresena pozdravila....“

NAUKA.

O Kant-Laplace-ovoј teoriji. — Poznati učenjak Francis Nipher ispitivao je poslednjih godina osnovanost Kant-Laplace-ove teorije o postaju sunčanoga sistema i na osnovu dugih proučavanja i opita odriće joj istinitost. Kako je poznato, po toj teoriji svi planeti s trabantima sačinjavali su nekad sa suncem ogromnu masu usijanih plinova, koja se okretata oko sebe. Linearna brzina pojedinih slojeva nezinih bila je različita: što daje od središta sve veća, s toga, kad se ta kugla uslijed hlađenja i teže počela stezati i vański slojevi približavati središtu, pretjecali su ovi niže slojeve i uslijed centrifugalne sile odbili se od njih te najprije napravili oko matice prsten (kao što se još vidi na Saturnu). Taj se prsten kašnje pretrgnuo, i čestice, koje su se tada u jednakoj dalečini od središta okretale, skupile su se ne-

prestani sudaranjem i stezaњem u jedno nebesko tijelo. Tako je postao prvi, danas najdaјi, sunčev planet, pa redom, na isti način, ostali, a od njih su se opet otigli istim procesom nihovi mjeseci, sateliti ili ti trabanti. Sada Nipher na osnovu dugih računa i razmatraњa tvrdi, da bi rijetkost plinova na najkrajnjem slojevima one ogromne mase bila tako velika, da je nemoguće promisliti, da bi se od njih ikad mogao napraviti koji današnji planet. S toga on zabaca sasvijem pretpostavku o izvornom plinovitom stani sunčanoga sistema i nagiňe teoriji sina Darvinova, po kojoj su svi planeti i samo sunce postali sudaranjem meteorâ koji su kružili po svemiru. Po mišljenju nihovu niti je potrebno niti je vjerojatno, da je naša zemja ikad bila plinovita ili usijana, čak i sunce bilo je još kruto tijelo onda, kad je Merkur, suncu najbliži planet, postao od vaňskoga roja meteorâ, a tek dognije postalo je uslijed topline tekuće.

Osnovna je pogreška u razlaganju Nipher-ovu, što nije uzimao u obzir vrćenje mase, što je glavna stvar u Kant-Laplace-ovoj teoriji, već je samo ispitivao, kako bi u jednoj kozmičkoj nepomičnoj kugli bili podijeljeni u razna vremena i na raznijem mjestima tlak, gustoća i temperatura kad bî se kugla uslijed same teže stezala.

***

Pomračenje sunca. — Potpuno pomračenje sunca povraća se za isto mjesto svake 200 godina. Nastajne godine 1905. (15.-og avgusta) takvo pomračenje vidjeće se i u našim krajevima. Naučni svijet već se spravlja da što boje iscrpe ovu pojavu za riješenje mnogih tamnih pitaњa u nauci. Lick-ovo opservatorije u Americi izaslaće tri ekspedicije s glavnim zadatkom da riješe pitaњe, ima li između sunca i Merkura još koji planet. Sredstva za te ekspedicije pružiće privatna lica.

***

Sjeverni pol. — Amerikanski komodor, ispitivač ledenih krajeva Peary, u velike se pripravlja za ekspediciju na sjeverni pol, koju namjerava preuzeti nastajnoga leta. On misli krenuti uz obalu Grelandije pa od najsjevernije tačke toga ostrva pokušaće da se probije saonicama do pola. Sobom će povesti četrdeset ljudi i jednu koloniju Eskimâ, koju će ostaviti na putu sa rezervom hrane, ugljena i drugih potrebnih stvari. Koristeći se svim dosadašnjim iskustvima gleda osobito da mu brod bude jak, da ne bi prsnuo pod pritiskom ledenijeh poja, kad nastane ono užasno stezaњe i komešanje na površini te preko noć stvara i ruši čitava brda od leda i preinačuje cijelu okolicu. No Peary hoće da mu lada mogne krčiti sebi put i kroz led, s toga je dao oklopiti parobrod nadom razom vode i snabdjeti ga dovoljno jakim strojem (1400 koni. snaga). Brod će bit dug 54 m., širok 10, a nosiće 1500 tona. Ekspedicija će se opskrbiti potrebnijem za dvije godine.

***

Gromovod u davnini. — U 11. svesci „Neba i zemlje“ („Himmel und Erde“) pokazuje Axmann, da su već stari Egipćani i Izraelićani imale barem neku slutnju o djelovanju gromovoda, kao što se vidi po okovanim lijenkama ispred hramova u Edfu, Dendrahu itd. i po mnogostručnom okovu jerusalimskoga hrama.

O radiju. — Ispitivači radija Elster i Geibel dokazali su osobitijem aparatom što su ga sami izumili, da iz kore zemaljske trajno izbijaju radijeve zrake. Profesor Heimstedt iz Fraiburga opet pretresa pitanje, jesu li radijeve sastojine zemljine uzrok visoke temperature u unutrašnosti ljenog. On čak ne drži nemogućim, da je radije glavna sastojina zemaljske mase u unutrašnosti. Dr. Liebenow naprotiv dokazuje računom, da bi relativno i mala množina radija u unutrašnosti bila dovojna da trajno uzdrži onu temperaturu u njoj.

* *

Krvno srodstvo između čovjeka i majmuna. — Proučavanja i biološki opiti sa krvnim serom, kako su ih preduzeli Cistović, Bordet, Uhlenhuth, Wassermann, Stern i dr., pokazali su, da se po osobitim reakcijama može sasvim pouzdano razlikovati krv jedne životinja od druge (i u slučajevima gdje druge metode sllažu) i, šta više, da se po jakosti reakcije može odrediti stepen srodnosti između raznih životinja kao između koča i magarca, psa i lisice, koze i vola itd. Na osnovi ovoga Englez Nuttall otiašao je korak dalje i stao ispitivati stepene srodnosti između čovjeka i raznih majmuna. On je potanko ispitao krvno srodstvo među životinjama na 900 raznih vrsta krvi sa 16.000 reakcija i uspjehu toga svoga proučavanja iznio u zasebnoj knizi („Blood immunity and blood relationship“. Cambridge). Rezultati do kojih je došao potpuno se slažu sa već otprije u nauci utvrđenijem faktima. Krvno srodstvo čovjekovo s majmunima staroga svijeta (šimpanse, orangutan itd.) naj jače je, slabije s pavijanom, cerkopitekom itd.; još slabije s majmunima novoga svijeta i hapalidima, a nizakvo ili gotovo nikakvo s polumajmunima.

* *

O karćinomu kod životinja. — Sve to veće širene bolesti raka, koje je za prošlo stoljeće statistički dokazano, pobudilo je pozornost i širi-je slojeva i dovelo do osnivanja naročitijeh zavoda i imenovanja naročitijeh komisija za proučavanje ove pogubne bolesti. Jedna takva komisija u Londonu iznijela je u zasebnu izvještaju pouzdane dokaze o postojanju karćinoma kod živina. Ne samo među domaćnjem već i među divljnjem živinama pa i nižjem kičmećacima našlo se slučajeva raka, čak ni ribe nijesu od toga izuzete.

IZUMI i OTKRIĆA.

Prof. Pickering na Havardskom opservatoriju u Americi otkrio je deveti Saturnov mjesec, Febej. Osrednja dalečina ovoga trabanta je oko 13 milijuna kilometara, a vrijeme za koje obide jednom planet oko 440 naših dana. Najbliži Saturnov mjesec je Minos, čija je perioda 22 ure.

— Izumitelj telegrafona Danac Poulsen otkrio je kako se na prost način mogu izvoditi neprekidni električni valovi. Pomoću toga njegova izuma moći će se telegrafovanje bez žica tako udesiti, da nepozvani ne mogu hvatati depeše, a i telefoni bez žica moći će se postavljati na ovećoj daljinji, pa i upravljanje ladama i puštanje torpedina itd. bez direktnе veze postaje praktični moguće. Sastavilo se jedno međunarodno društvo da se tijem izumom okoristi.

— Debierne je iz smolnoga blistavca (Pechblende) izdvojio jednu novu vrlo radioaktivnu materiju u smjesi sa cerijem, lantanom i didimom i krstio je actinium.

— Talijanci Fabiana i Travaglini iznašli su jednu novu smjesu, radioargentifer. Ta je kovina žuta kao zlato, teška kao bakar, čvršća nego nado i skupa kao bronza; dobar je vodič elektricitati i nepristupačna je sumpornoj kiselini. Smjesa je još tajna, i nezini pronalazači nadaju se, da će je moći vrlo dobro upotrebjavati za topove, električne sprovodne žice itd.

— Jedan Sloven, knez Smoljanov, pronašao je novu eksplozivnu materiju, cerberitu, sastavljenu od istih počela kao i dinamita, samo što je u njoj nitroglicerina poniješana sa dva mineralna uja, ustijed čega se ne zapali od mehaničnoga udarca niti od jake temperature, već se upaljuje električitati pobuđenom udarcem u određenom smjeru.

— Francuz Albert Nodin iznašao je novu rudu nodium, sličnu aluminiju, same još lakšu; ocalne je šare i sjaja i moći će se upotrijebiti najzgodnije za gradnju vagona, brodova itd.

— Profesor Dunavan je otkrio na ostrvu Ceylonu řeke male, crne, vaљkaste kristale, koji sadrže do 75% torijeva oksida. Toj novoj, vrlo radioaktivnoj rudi nadio je ime torijanit.

KONGRESI.

U Bazelu u Švajcarskoj držao se tu skoro II. religijsko-historijski kongres, na koji su se slegli učenaci sa sviju strana svijeta. Prof. Sarasin govoreći o vjerskijem predočbama najnižijeh ljudskijeh rasa izvjestio je o Vedima, stanovnicima ostrva Ceylona. I ako je ovo pleme inteligencijom i etikom na primitivnom stepenu, ipak poštuje tuđu imovinu i ne zna ni za kradu ni za laž — sve obrnuto, dakle, od uglađenijeh i prosvjetljenijeh naroda, kojijem je laž osnova društvenoga života. Vedi nemaju nikakve ideje o vrhovnom biću, ni o sujevjerju, ni o duhovima, i sva se řihova vjera sastoji u ſekoj tamnoj predogđbi o životu nakon smrti, radi čega i prilažu mrtvacima hrane. — Prof. Dieterich zborio je „o vjeri majke zemlje“. Da su narodi držali zemlju roditeljkom, od koje su primili dušu i kojoj opet treba da je vrate, vidi se iz običajā sviju naroda, pa je trag o tome ostao i dan-danas u govoru i najprosvjetljenijih naroda. — Curtiss je dokazivao, da je prva vjera semitskijeh naroda bila ista kao i vjera drugijeh primitivnjih naroda. — Dr. Jeremias je raspravljao o monoteističkijem strujama u vavilonskoj vjeri, koje su tek u izrajilskoj zavladale a u hrišćanskoj došle do pune snage. — Prof. v. Schröder govorio je o vjerovanju azijskijeh naroda u jedno vrhovno biće. On veli da se korijenom vjere ima smatrati ne samo kult prirode i duše, nego i vjerovanje u jedno vrhovno i dobro biće. Ako se ovo posljednje vjerovanje spoji s prvijem, tada se dobije pojam onoga velikoga duha koji na nebu stoluje. I baš takve vrsti su azijske vjere. N. p. indijske Vede priznavaju Varunu kao nebeskoga boga i čuvara reda u prirodi i u ljudskom životu, tako isto je i Ahu-

— Prve polovine ov. mjeseca uru je glasoviti kipar Bartholdi (62 g.), tvarce onog ogromnog kipa „Luce Slobođe“, u Njuski maršljeve Rouget de L' Isle, Veremgettovki i dr.

— U Parizu je umro poznat kompozitor Samuel Rousseau. nas radi bitava eta negativ učenika, nastavljajući blagočitveni posao negov. koga ga lani zapade, prati mu sredstva da pristi se od zavoda, u kome da svjetu, boljemcu stade se odsavud hrbiti k meni, a velika Nobelova nagrada, koncentrovanaom elektronom savjetost. I od tada negov se glas prisut po načinom svjetu, osobito kad je pokazao savjete u ljeđenju Lupusa-a o državstvu savjetu na kožu i na kožne bolesti predviđe mu priznajuća ostavljajući za sobom groduženje tragača. No tek kasnije negova proučavanja ljeđenja čekava sa crvenim savjetom, koga spriječava da bolest onakvih ljeđenja produže se u javnosti u srpnje 1895. godine, kad je obјavio nov način života, slavni osnivač Jügečea pomoučni savjetosi, Niels R. Finse-en. Negovo — U Kodini (Kopenhagen) u Danskoj umro je još mal, u 43-oj godini to regebi da ga je navaleo na očajno delo.

— U Kristijaniji ubio se nedavno norveški pjesnik Per Sivle, jedan od glavnih početaka preporoda staroga norveškoga jezika. Država mu je bila udjeljena mjesecu popunj, koju mu je sad iznenadila uskratila, dan 10. godine.

— U Parizu je umro poznat hirurg prof. J. Tillaux. Bio mu je bivši profesor medicine na gradskoj univerzitet.

— U Innsbruku je umro, u 71-oj godini života, Dr. O. Rembold,

CITULA.

Deusen između je velike zasjednike ideje hrvatske, branimanstva i buduće javni poredek, a zapadni ratoborni i priljubljeni za državni skup. — Prof. takvi su — već ovaj Nijeme — i narod: istočni mekopluti i bez smisla točnu, čiji je bog dobar i blag, i zapadni, čiji je bog još i ratoboran: iščekujte atributa. Po ovome prof. Schröder daje Aržije u druge gomile: tako kod slovenskih naroda, kod koji je bog zastitnik reda ali bez remazda nebeski bog i čuvare reda, a tako i Zetu i Jov, koji imaju još i

IZ LISTOVA.

— Posjedni broj frankfurtskoga „Das freie Wort“ ima članak iz pera glasovitoga Ernsta Haeckel-a „O organizaciji monizma“. Monistička vjera osniva se na opitu, na razumu i na znanosti, a nezina su božanstva: kropic, istina i lepota; nezina morala pak osniva se na društvenom nagonu. Tu skoro izašlo je u listu „Die Zukunft“ nekoliko ogleda iz Hekelova novoga djela „Životna Čudes“ („Lebenswunder“), dopušnac prije objavljenim „Svjetskim Zagonetkama“ („Welträtsel“). I tu je očita namjera: podati čitaocu cjelokupnu sliku o Hekelovoj monističkoj filozofiji. Po ňoj svaka substancija ima dušu t. j. snabdjevana je energijom; na neki način sva tjelesa osjećaju. „Baš u ovom energetičnom shvataњu substancije“ razlikuje se bitno monizam od materijalističnoga shvataњa, koje smatra jedan dio „mrtve“ materije bezosjećajnim. Cijeli organski život možemo na kraju krajeva smatrati vrlo zapletenim hemijskim procesom i po tome je jasno i da hemijski podražaji u procesu osjećanja igraju najveću ulogu....

— U bečkoj „Ruthenische Revue“ br. 16. ugledni francuski ekonom Anatole Leroy-Beaulieu uzimle u zaštitu Rusine, zahtijevajući i za njih ono sveto pravo koje pripada svijem narodima t. j. da im bude svud slobodno govoriti i pisati na svom materinskom jeziku.

— A. Abel dokazuje u „Allg. Statist. Archiv“ sv. 6, dio II., da se u svijem evropejskijem kulturnijem državama primjećuje opadaњe mortalitati za ovo posjednih 50 godina, i to u opće kod žena u jačoj mjeri nego li kod ljudi, nada sve u srednjem godinama čovječjega vijeka. Tako se u Pruskoj snizila mortalitet od 1894-97 prama 1889-94 za 12,2% kod muških, a za 14,5% kod ženskih. To opadaњe umiraњa u mladijem i srednjem godinama ne biva s toga što su ljudi sada tvrdi, već je to plod napretka medicinske nauke, jače primjene higijene, duga mira i boljih ekonomskih prilika kod nižijeh slojeva.

RAZNO.

Code Civil de Français — U Francuskoj je 29. oktobra svečano proslavljenja stogodišnjica Napoleonova gradanskoga zakonika, koji je 1804. godine stao na snagu i postao uzorom svih kasnijih zakonika u drugim prosvijetljenim državama.

*

Golem konô. — Dok se jedna ogromna radnja, nakon tolikih prepona i nenadnih smetnja, primiće kraju: Simplonski tamnik, dотle će već biti gotov projekat za drugi vanredni tehnički podvig. Sir William Garshin, po odobrenju engleske vlade, dovršava projekat o uređenju Bijelog Nila. Evo o čem se radi. Ona velika masa vode što se iz jezera Viktorijina i Albertova toči u Bijeli Nil, ne natapa poniže ravni, jer prolazi preko golumih močvara blizu Fašode koje je upiju. Da doskoči tome, Garshin će odmaći tijek Nilov daleko od baruština i sagraditi konô, a da uredi tok vode u n, napraviće ustave na ušću jezera. Ovo preduzeće progutaće 3 mi-

lijarda franaka. Sam će konč zapasti 650 milijuna, a ostalo će se potrošiti na uređenje jezera i natapanja gorњega Egipta. Na taj će se način dobiti za ratarstvo nekoliko milijuna hektara plodne zemlje, koja je do sada ležala pusta i mrtva.

*

Metrički sistem. — Poznato je da u Engleskoj i u njenjem kolonijama nije još zakonom uvedena metrička mjera. Sad je parlament u Novoj Zelandiji prvi riješio da se zabaci stara, nepraktična mjera a uvede metrička. I u Petrogradu ove će se zime vijećati ima li se u Rusiji uvesti svugdje metrički sistem.

*

Jezero Čad u Africi. — Francuski su oficiri poslednjih godina tačnije ispitali Čadsko jezero i utvrdili, da se jezero znatno steglo i svoj oblik sasvim promjenilo. Ima barem 30 godina, da je taj proces stezaia otpočeo, ali ne napreduje sved jednak; regbi da je od 1897. osobito jak. Uzrok je tomu isparivanje i prodiranje vode u zemlju, uslijed čega jezero gubi više vode no što mu pritječe. Kad se to dvoje izjednači, prestaće se i jezero smaňivati.

*

Pradomovina Arijevaca. — Dr. Ludvig Wilser, jedan od prvih boraca za ideju da Arijevi potječu iz Evrope a ne iz Azije, izdao je skoro, kao plod 25-godišnjega proučavanja, opsežnu knjigu („Die Germanen“. Beiträge zur Völkerkunde. Eisenach-Leipzig 1904. S. 447), u kojoj na osnovi antropoloških, arheoloških i historijskih podataka dokazuju tu ideju. Po njemu ima tri soja (rase) ljudska: homo europaeus (bijeli čovjek), homo niger (crni čovjek) i homo brachycephalus (širokoglavci čovjek) i sva ta tri soja ljudska nalaze se u Evropi za kamenog doba, kad je već bilo i miješanih rasa: homo mediterraneus i homo alpinus. Miješanje pojma soja (rase) s pojmom naroda i jezika prouzrokovalo je u nauci vrlo žalosnih zabuna, s toga treba držati na umu, da je „soj“ čisto prirodno-znanstveni pojam, a „narod“ jezično-povjesnički, „država“, napokon, pravno-politički pojam.

*

200-godišnica lista „Vossische Zeitung“. — Na 29. okt. o. g. proslavljenja je od nemačkih novinara u Berlinu na svečan način 200-godišnica izlaženja ovoga nemačkoga dnevнoga lista. Za ovu slavu spremljena je vrlo opsežna knjiga o postanku i o radu ovoga lista u toku 200 godina. Pravac je njegov liberalan, kako mu ga je veliki nemački književnik i pjesnik Lessing u svoje doba odredio.

NOVE KЊIGE.

— Izšle su iz štampe 81., 82., 83., 84. i 85-a sveska (XV., XVI., XVII., XVIII. i XIX-i broj za 1904-u god.) „Male Biblioteke“. — U 81., 82. i 83-oj svesci štampane su pripovijetke Milana Budisavlevića: „U mraku i magli“. — U 84. i 85-oj svesci štampana je pripovijetka Lava Tolstoja: „Jutro jednoga spahiјe“, u prijevodu (s ruskog) Nik. Nikolajevića. Uz ove

veske izdao je „Prijegled“, prilog „Male Biblioteke“, broj XV., XVI., XVII., XVIII. i XIX.

— U izdalu Izdavačke Knižarnice i Štamparsko-Umjetničkog Zavoda Pahera i Kisića u Mostaru izala su tri kalendara za 1905-u godinu, i to:

1) „Mostar, srpski čepni kalendar“. Godina VII. Urednik Risto Kisić. Kalendarski dio sastavio profesor Andrija M. Matić. Cijena je kalendaru: za Bosnu i Hercegovinu 40 potura, (sa taksonom markom), a za sve druge zemlje (bez takse marke) 25 potura.

2) Kalendar „Male Biblioteke“. God. III. Urednik Risto Kisić. Kalendarski dio sastavio profesor Andrija M. Matić. Cijena je kalendaru za Bosnu i Hercegovinu 40 potura (sa taksonom markom), a za sve druge zemlje (bez takse marke) 25 potura. Preplatnici „Male Biblioteke“ dobivaju kalendar (bez takse marke) besplatno. Ovaj je kalendar sa sličnim sadržajem kao i „Mostar“.

2) „Zidni Lisni Kalendar“. God. IV. Sa starim i novim datumom, a sa srpskim (ćirilicom i latinicom) i njemačkim tekstrom. Zidna tablica kalendara izrađena je vrlo ukusno. Cijena je kalendaru za Bosnu i Hercegovinu (sa taksonom markom) K 1:40., a za sve druge zemlje (bez takse marke) K 1:20.

— Ista knjižarnicajavla, da će kroz nekoliko dana izaći iz štampe kniga: „Propast Engleske ili budući englesko-francusko-ruski rat god. 19...“, koju je napisao austrijski potpukovnik pl. Muszinski. Knjiga izlazi jednovremeno u tri razna divot-izdaća: 1) na njemačkom jeziku, po 1:50 kr. komad. 2) na srpskom jeziku: ćirilicom i latinicom, svaka zasebno po 1 krunu.

— Позоришни годишњак, сезона 1903-1904 године. Службено издање. Биоград.

— Milan Brgović, Život za cara. Zadar 1904. Izdaće „Hrvatske Knižarnice“. Cijena 90 para.

— Србобран, народни српски календар за годину 1905. Год. XIII. Уредили Светозар Прибићевић и Јован Бањанин. Цијена 1 круна. Издање и штампа Српске Штампарије у Загребу.

— Мали Србобран, народни српски календар за год. 1905. Год. прва. Издање и штампа Српске Штампарије у Загребу. Цијена 40 потура или 50 парса динарских.

— 25-годишњица Ратника, мјесечног војног листа, који издаје главни ќенералски штаб, 1879-1904. Приредило Уредништво „Ратника“. У Биограду. Вел. 8°, S. 516.

Али-паша Ризванбеговић као народни вођ и државник. Са особитим обзиром на данашње прилике и положај српског народа написао Јован Ђугумовић. Цијена 50 парса. У Новом Саду. Парна штампарија Ђорђа Ивковића.

